



## Modil fòmasyon senp sou jesyon ris ak dezas nasyonal pou direktè lekòl ak pwofesè lekòl

### Dokiman sipò



Premye vèsyon avan validasyon



United Nations  
Educational, Scientific and  
Cultural Organization







## Modil fòmasyon senp sou jesyon ris ak dezas nasyonal pou direktè lekòl ak pwofesè lekòl

### Dokiman sipò



Premye vèsyon avan validasyon



United Nations  
Educational, Scientific and  
Cultural Organization



## Premye koze

Ayiti te antre nan angajman kominote edikasyon entènasyonal la te pran pou l asire "yon bon kalite edikasyon ak aprantisaj san rete pou tout moun depi kounye a jouk 2030 (Objektif devlopman dirab nimewo 4)".

Nouvo Politik nasyonal fòmasyon pwofesè ak pèsonèl ankadreman yo, gason kou fi, (PNF/ENE, MENFP, 2016) apiye sou Deklarasyon ak Kad aksyon Incheon an ak sou Plan estratejik pou devlopman Ayiti pou l tounen yon peyi k ap soti nan soudevelopman an 2030. Li rekonèt pwofesè yo, gason kou fi, jwe yon wòl akonpayman nan demach transfòmasyon sosyete ayisyen an. PEF/ENE a ap chèche bay sistèm edikatif ayisyen an pwofesyonèl ansèyman ak ankadreman ki otonòm, ki asepte valè etik yo, ki respekte dwa moun ak règ pwofesyon yo, ki gen konpetans pwofesyonèl ak nan domèn yo anseye yo pou yo fòme sitwayen ki respekte valè yo, ki gen disiplin, travayè gason kou fi, ki serye, ki kapab respekte prensip yon sosyete demokratik pou patisipe nan kreyasyon yon sosyete ouvè, ki resevwa tout moun, ki pran direksyon pwogrè ak devlopman dirab gras a fòmasyon entelektyèl, màyèl ak teknolojik yo genyen.

Depi 1963 jouk 2013, plis pase 240,000 moun mouri nan katastwòf natirèl epi plis pase 9 milion moun te viktim ann Ayiti. 50% kon sa nan viktim yo se timoun. Byen souvan, katastwòf yo nui edikasyon timoun yo nan limite kantite ki ale lekòl ak kalite lekòl yo. Pandan tranblemanntè 2010 la ann Ayiti, 38,000 elèv ak 1,300 pwofesè kon sa pèdi lavi yo. Mete sou sa, plis pase 4,228 lokal lekòl kraze oubyen sibi domaj.

Pou n efikas nan diminye ris katastwòf ki menase kominote yo, sa enpòtan pou nou rekonèt wòl edikasyon nan redui frajilite ak nan ranfòse kapasite rezistans. Edikasyon ka ede moun jwenn konesans, konpetans ak atitud ki nesesè pou yo prepare yo epi pou yo jere katastwòf yo. Edikasyon ede elèv yo ak kominote yo rekòmanse mennen lavi nòmal tou.

Se sa k fè Ministè Edikasyon Nasyonal ak Fòmasyon Pwofesyonèl (MENFP) gen obligasyon pou li asire l fòmasyon sou jesyon ris ak dezas (JRD) jwe yon wòl kle nan ranfòse kapasite rezistans popilasyon an. Entegre JRD nan sistèm edikatif fòmèl la: (i) ap ede sove lavi anpil moun epi l ap ede evite dega moun sibi, (ii) l ap anpeche aktivite ansèyman yo kanpe oswa l ap ede yo rekòmanse vit, epi (iii) l ap bay popilasyon an plis kapasite rezistans pou l ka redui enpak ekonomik, sosyal ak kiltirèl li sibi lè yon menas tounen reyalite.

MENFP ak Direksyon Pwoteksyon Sivil (DPS) prepare modil fòmasyon senp sa a pou direktè ak pwofesè 1ye ak 2zyème sik, an patenarya avèk Òganizasyon Nasyonzini pou Edikasyon, Syans ak Kilti (INESKO/UNESCO) ak Pwogram Nasyonzini pou Devlopman (PNID/PNUD) pou yo entegre JRD nan sistèm edikatif ayisyen an fòmèlman epi selon prensip estanda. Men seksyon nou jwenn nan modil sa a:

- Blòk 1: Nosyon ris ak dezas
- Blòk 2: Katastwòf ak fason yo jere l
- Blòk 3: Redui ris ak dezas nan lekòl ak nan anviwònman lekòl
- Blòk 4: Fòme moun pou yo redui ris ak dezas

Gen twa dokiman nan modil la:

- **Mànyèl fòmatè a**
- **Kaye egzèsis patisipan an**
- **Dokiman sipò a**

MENFP ta renmen pwopoze modil sa a kòm dokiman referans pou tout patnè gouvènmantal, non-gouvènmantal ak entènasyonal ki vle travay nan fòmasyon sou JRD nan lekòl ann Ayiti. Sizoka yo ta fè yon chanjman nan dokiman sa a, y ap bezwen prezante l bay Direksyon fòmasyon ak pèfeksyònman MENFP a pou li apwouye li, yon fason pou li rete nan liy priyorite nasyonal yo.

### Konpetans pou yo devlope

**Konpetans n ap chèche a:** Analize ris ak dezas ki ka vini sou kominote lekòl la pou nou ka adopte atitud ki nesesè yo avan yon katastwòf, pandan yon katastwòf epi aprè, pou nou asire sekirite nou nan ka ijans epi pou aktivite edikasyon yo kontinye.

### Eleman konpetans

- I- Devlope kapasite aktè ki nan lekòl yo bezwen pou yo travay nan redui ris ak dezas
- II- Fè pwomosyon pou yon edikasyon fòmèl nan JRD
- III- Egzekite yon plan travay nan edikasyon ki kapab redui ris ak dezas

### Eleman konesans modil la

- Blòk 1: Nosyon ris ak dezas
- Blòk 2: Katastwòf ak fason yo jere l
- Blòk 3: Redui ris ak dezas nan lekòl ak nan anviwònman lekòl
- Blòk 4: Fòme moun pou yo redui ris ak dezas

### Teknik animasyon

Teknik animasyon nou bay priyorite nan dokiman sa yo se yon seri teknik ki ankouraje aprantisaj pa konpetans (APK). Aktivite yo prevwa pou developman konesans y ap chèche yo sèvi ak metodoloji sa a yo espesyalman:

- **Aprantisaj nan dyalòg:** brase lide ( moun bay lide yo sou yon tèm, yo asepte tout lide yo avan yo triye yo, avan yo òganize yo, avan yo evalye yo); diskisyon a de, nan ti gwoup epi ak gran gwoup la okonplè, espoze miltimedya sou fòm dyalòg (elèv, pwofesè ak fòmatè yo envite prepare yo sou JRD );
- **Aprantisaj afektif:** moun kominike santiman yo sou ris ak dezas, yo fè egzèsis kote yo mete yo nan sitiyasyon moun ki viktim katastwòf yo ap travèse a;
- **Aprantisaj sou fòm ankèt:** rechèch ak analiz ann ekip sou ka y ap etidye, rechèch sou entènèt, travay sou fòm pwojè;
- **Lòt kalite aprantisaj nan esperyans:** montaj fim, jwèt an gwoup, jwèt wòl, pyès teyat (esketch, mim, maryonèt), jwèt demonstrasyon, reyinyon lekòl sou kesyon ki gen rapò ak dezas.

## **Metòd evalyasyon**

- Evalyasyon sou fòm dyagnostik pou chèche konnen vrè bezwen patisipan yo nan domèn jesyon ris ak dezas.
- Evalyasyon kòm ladrès fòmasyon pandan seyans lan pou ede fòmatè a evalye tèt li ak patisipan yo pou l ka adapte fason li anseye ak bezwen yo.
- Evalyasyon kòm ladrès fòmasyon pou patisipan yo evalye tèt yo epi pou yo sèvi ak mwayen ki nesesè pou korije feblès yo.
- Evalyasyon global pou verifye sa patisipan yo aprann pandan fòmasyon an dapre konpetans y ap chache a.

## **Sa ki nan liv sa a**

### **Premye koze 1**

Konpetans pou yo devlope	2
Eleman konesans modil la	2
Teknik animasyon	2
Metòd evalyasyon	3

### **BLÒK 1 – NOSYON SENP NAN JESYON RIS AK DEZAS**

Konpetans pou yo devlope	7
Eleman konpetans	7

### **1. NOSYON SENP NAN DOMEN JESYON RIS AK DEZAS 8**

<b>1.1 Posiblite danje</b>	<b>8</b>
1.1.1. Posiblite danje idwometeyowolojik yo	9
1.1.2. Posiblite danje jewomòfolojik	11

### **1.2 Tandans ris katastwòf nan lemonn ak nan peyi Ayiti 14**

1.2.1 Tandans ris katastwòf yo nan nivo mondyal	14
1.2.2 Tandans ris yo ann Ayiti	14

### **1.3 Vilnerablite anba ris 14**

1.3.1 Diferan kalite vilnerablite	15
-----------------------------------	----

1.3.2 Vilnerablite anba ris ann Ayiti	15
---------------------------------------	----

1.3.3 Vilnerablite anba katastwòf selon moun gason oubyen fi	15
--	----

1.3.4 Vilnerablite anba katastwòf selon andikap	15
---	----

### **1.4 Kapasite pou jere ris**

### **BLÒK 2 – KATASTWÒL AK JESYON KATASTWÒF 17**

### **2. JESYON KATASTWÒF 18**

#### **2.1 Divès faz jesyon ris ak katastwòf**

2.1.1 Faz prevansyon	19
----------------------	----

2.1.2 Faz reyakson an	19
-----------------------	----

2.1.3 Faz reyabilitasyon ak rekonstriksyon	19
--	----

#### **2.2 Sistèm jesyon ris ak dezas ann Ayiti**

2.2.1 Kad enstitisyonèl jesyon ris ak dezas	20
---	----

2.2.2 Kad enstitisyonèl JRD nan nivo nasyonal	20
---	----

2.2.3 Kad JRD nan nivo depatmantal, kominal ak lokal	20
--	----

2.2.4 Diferan etap avètisman yo nan nivo nasyonal ak lokal	20
--	----

2.2.5 Chèn kòmannman ak kowòdinasyon global lè gen katastwòf	20
--	----

<b>BLÒK 3- DIMINISYON RIS KATASTWÒF NAN LEKÒL AK NAN ZÒN KOTE LEKÒL LA TWOUVEL</b>	<b>30</b>
<b>3.1 Preparasyon pou risk: Plan jesyon dezas lekòl</b>	<b>30</b>
3.1.1    Objektif PS la	30
3.1.2    Karakteristik plan jesyon dezas nan lekòl (PL)	30
3.1.3    Seksyon devlopman PS la	31
<b>3.2 Planifikasyon repons nan ka ijans</b>	<b>36</b>
3.2.1    Objektif ladrès repons lan	36
3.2.2    Wòl ou dwe prevwa lè w ap bay repons nan ka ijans Wòl manm KSL la lè gen kriz	36
<b>3.3 Apre ijans lan</b>	<b>37</b>
3.3.1    Bay garanti timoun ka retounen lekòl apre ijans	37
3.3.2    Ede moun yo reyadapte yo nan nivo sikolojik ak sosyal	38
<b>BLÒK 4 – FOME MOUN NAN DIMINYE RIS KATASTWOF</b>	<b>40</b>
Konpetans ki bezwen devlope	40
Konpetans	40
<b>4- FOME MOUN POU DIMINISYON RIS KATASTWOF</b>	<b>41</b>
<b>4.1 Senk dimansyon fòmasyon sou diminisyón ris ak dezas la</b>	<b>41</b>
Dimansyon 1- –Konprann syans ak dewoulman dezas “natirèl” yo	42
Dimansyon 2- Aprann dispozisyon ak demach sekrite yo epi pratike yo	42
Dimansyon 3- Konprann faktè ki ogmante ris yo ak jan yon menas ka tounen yon katastwòf	42
Dimansyon 4- Ranfòse kapasite kominote yo pou diminye ris	42
Dimansyon 5- Devlope yon kilti pratik sekrite ak kapasite rezistans nan enstitisyon	42
<b>4.2 Ansèyman JRD nan klas</b>	<b>43</b>
4.2.1    Rezulta n ap tann apre ansèyman JRD a	44
a.    Anime ansèyman diminisyón ris ak dezas la ann ekip	46
4.2.3    Lekòl ak kominote: men nan men pou pi gwo kapasite rezistans	46
c. Lekòl kòm kanal pou ranfòse kapasite rezistans kominote a	47
<b>4.3 Aktivite pwogram lekòl la pa prevwa ak aktivite siplemantè</b>	<b>48</b>
<b>GLOSÈ</b>	<b>51</b>
<b>ANÈKS</b>	<b>56</b>
Anèks 1- Videyo sou konsekans dezas yo	57

Anèks 2- Imaj sou danje ki kapab rive	58
Anèks 3- Imaj sou dega ki fèt sou dezas nan edikasyon	68
Anèks 4- Kat d Ayiti	73
Anèks 5- kat ris yo	74
Anèks 5.1- Kat plizyè risk	75
Anèks 5.2- Kat wout syklòn yo	75
Anèks 5.3- Kat risk inondasyon	78
Anèks 5.4- Kat ris glisman teren yo	78
Anèks 5.5 – Kat ris sechrès yo	79
Anèks 5.6. Kat ris tranblemanntè	80
Anèks 6: sistèm pou enstitisyon jere ris ak dezas	81
Anèks 6.1: Òganigram Sistèm Nasyonal Jesyon ris ak dezas	81
Anèks 6.2 : Fòmasyon komite kominal pwoteksyon sivil (KKPS)	82
Anèks 6.3 : Etap avètisman nan nivo nasyonal ak nan nivo lokal	83
Anèks 6.4: Chèn kòmannman lè gen katastwòf	84
Anèks 6.5: Òganizasyon fonksonèl Sant Operasyon Ijans Nasyonal (SOIN) ak Depatmantal (SOID)	85
Anèks 7 : Badj ak enstitisyon ki reprezante pou jwèt wòl la	87
Anèks 8: Evalyasyon kalitativ rapid menas danje natirèl	88
Anèks 9: Evalyasyon kalitatif frajilite	88
Anèks 10: Fich bilan jeneral. Egzèsis evalyasyon	92
Anèks 11: Fich obsèvasyon egzèsis evalyasyon	96
Anèks 13: Jès ki sove moun	98
Anèks 14: Anyè kriz	99
<b>Mèsi bokou (pwojè a poko fini)</b>	<b>102</b>

## **BLÒK 1 – Nosyon senp nan jesyon ris ak dezas**

### **Konpetans pou yo devlope**

Premye pati sa a nan modil la la pou l devlope konpetans pwofesè ak direktè lekòl:

- pou yo analize valè dega katastwòf yo fè nan kominote yo ann Ayiti;
- pou yo dekri konsèp teknik ki gen rapò ak jesyon ris ak dezas epi pou yo analize yo;
- pou yo dekri catastwòf popilasyon peyi d Ayiti a te viv nan tan pase yo epi pou yo analize yo dekwa pou yo prevwa ris k ap vini pi devan yo;
- pou yo fè lis prensipal menas ki genyen sou kominote peyi d Ayiti a, pou yo analize yo, epi pou yo konprann kòman yo ka tounen dezas natirèl;
- pou yo egzamine vilnerablite/frajilite kominote peyi d Ayiti nan sitiyasyon dezas ansanm ak vilnerablite moun poutèt yo gason oubyen fi osinon poutèt yo gen yon andikap espesyalman;
- pou yo ranfòse nivo metriz patisipan yo nan konsèp senp jesyon ris ak dezas epi pou yo evalye yo.

### **Elemen konpetans**

- Analiz valè dega katastwòf yo fè nan kominote yo ann Ayiti;
- Deskripsyon ak analiz konsèp teknik ki gen rapò ak jesyon ris ak dezas;
- Deskripsyon ak analiz catastwòf popilasyon peyi d Ayiti a deja viv pou nou byen prevwa ris k ap vin demen yo;
- Idantifikasiyon ak analiz prensipal menas ki sou kominote peyi d Ayiti a epi konprann kòman yo ka tounen dezas natirèl;
- Analiz vilnerablite kominote nou yo nan moman dezas ansanm ak vilnerablite espesyalman poutèt yo gason oubyen fi osinon poutèt andikap yo genyen;
- Ranfòsman ak evalyasyon nivo konpetans patisipan yo nan konsèp senp jesyon ris ak dezas.

## 1. Nosyon senp nan domèn jeson ris ak dezas

Yon **katastwòf** rive lè yon gwo **ris** tounen reyalite. Yo pale de catastwòf lè fenomèn nou t ap tann nan rive epi li lakòz anpil domaj sou yon seri byen ki vilnerab yon kote, yon lè. Se yon gwo evènman brial ki reyèl ki lakòz yon kantite domaj ki depase nivo dega sosyete a ka asepte. Li kapab gen rapò ak fenomèn natirèl, fenomèn teknologik oswa fenomèn moun lakòz ki pwodui catastwòf la.

**Ris catastwòf = Posiblite natirèl oswa menas \* Vilnerabilite / Kapasite repons**

Pa gen yon bagay ki egziste tout bon vre nou ka rele catastwòf "natirèl". **Menas** yo natirèl epi, an jeneral, nou pa ka evite yo, tankou siklòn, inondasyon, sechrès ak tranblemanntè. Men, nou pa ka evite catastwòf yo epi yo pa "natirèl"<sup>1</sup>.

Kòm egzanp **Posiblite danje natirèl**, annou pran yon tranblemanntè nivo 7 ki frape yon gwo vil. Valè dega li fè nan vil la depann de **vilnerabilite** konstriksyon vil la yo ak **vilnerabilite** popilasyon an. Èske kay yo ak lekòl yo solid? Èske moun ka jwenn lopital k ap fonksyone si gen tranblemanntè? **Kapasite repons** vil la diminye yon pati nan konsekans catastwòf la.

Pa egzanp, regleman ki sevè nan domèn konstriksyon ka garanti moun bati kay yo ak lekòl yo daprè prensip parasismik (kont tranblemanntè) yo. Yon popilasyon ki konn ki jan pou l konpòte l lè gen yon tranblemanntè gen tout chans pou l pi byen sòti pase yon popilasyon ki pa konn sa pou l fè ditou (INESKO/UNESCO, 2013).

Nan rejyon Amerik Santral ak Karayib la, Ayiti se youn nan peyi ki pi espoze anba fenomèn natirèl ki pote danje sou planèt la. Aprè Kiba, se li menm ki sibi plis fenomèn natirèl (ouragan, siklòn, inondasyon, sechrès, tranblemanntè)<sup>2</sup>.

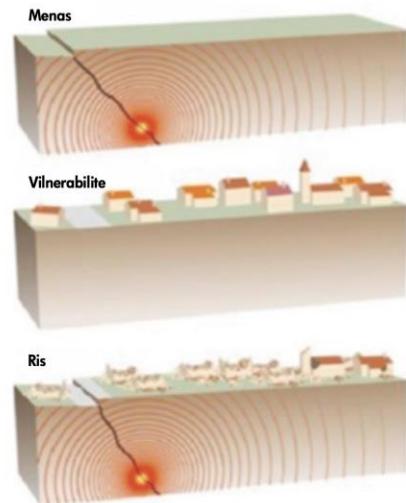
### 1.1 Posiblite danje

Yon **posiblite danje** se yon fenomèn ki ka lakòz moun mouri oswa moun pèdi mwayer pou yo viv. Se kapab rezulta yon kòz natirèl (tranblemanntè, tanpèt, inondasyon, tè ki deplase, sechrès, sounami, vòlkan), oubyen aktivite moun (aksidan endistriyèl, konfli vyolan, eksetera.).

Yon posiblite danje pa tounen catastwòf oswa dezas si li pa rann moun viktim (pa egzanp, yo pa wè yon siklòn ki devaste yon zile kote ki pa gen moun tankou yon catastwòf). Nivo konsekans li genyen sou moun mache ak de (2) lòt faktè nan ekwasyon an: vilnerabilite ak kapasite (UNESCO, 2013).

Gen diferan kalite menas danje:

- **Posiblite danje jewolojik:** tankou tranblemanntè, sounami, vòlkan, tè ki kase, tè ki tounen dlo. Yo gen rapò avèk mouvman k ap fèt anndan vant tè a ak sou tè a jewoloji etidy.
- **Posiblite danje idwometeyowolojik:** tankou tanpèt, onn twopikal, ouragan, siklòn, eks. Se gwo gwo evènman klimatik ki gen rapò ak meteyowoloji.



imaj 1. Diferans ant menas, vulnerabilite ak risk

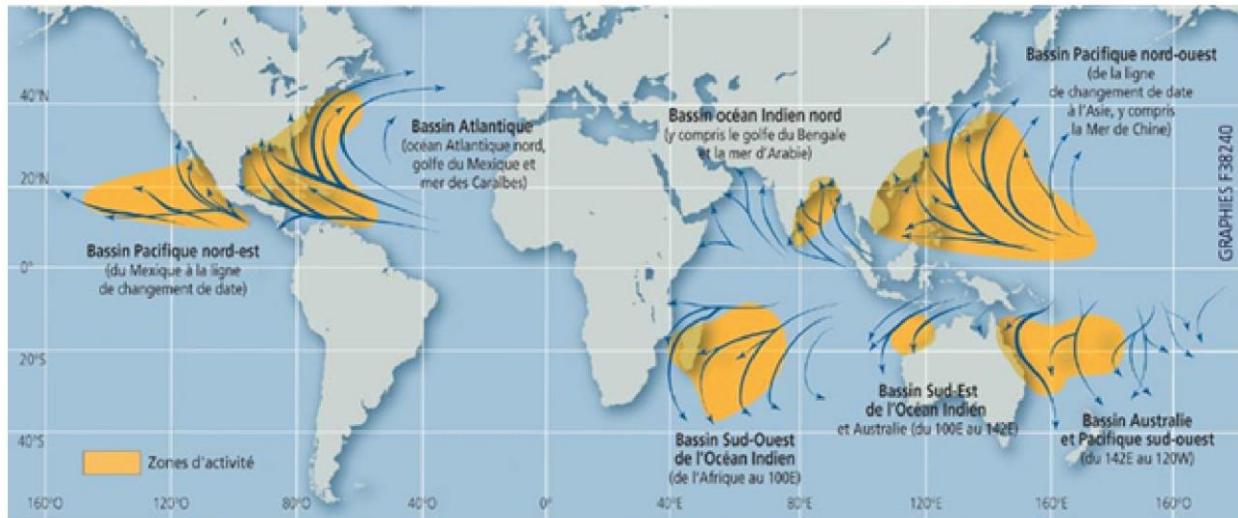
<sup>1</sup> Réduction des risques de catastrophes: un instrument pour la réalisation des objectifs du Millénaire pour le développement, UNISDR, 2010

<sup>2</sup> Cartes et etude de risques, de la vulnérabilité et des capacités de réponse en Haïti, OXFAM, 2009

### 1.1.1. Posiblité danje idwometeyowolojik yo

#### Siklòn, tanpèt, inondasyon

Mo siklòn nan sòti nan yon mo grèk *kyklos* ki vle di wonn. Se yon tèm meteyowolojik yo itilize pou yon zòn kote lè ki nan atmosfè a ap fè wonn yon sant presyon ba lokal. Yo rele yo swa depresyon, swa sistèm siklonik. Plis diferans presyon an gwo, se plis van yo fò. Entansite siklòn nan depann de fòs van li bay yo.



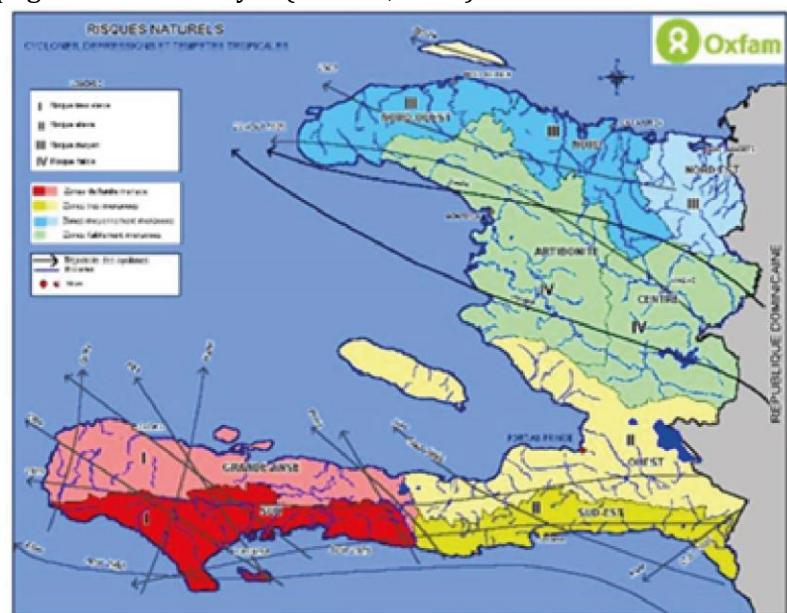
Imaj 2: Wout siklòn yo toujou pran nan tout mond lan. Sous : Cyclone extreme, 2016

#### Siklòn ann Ayiti

Petèt siklòn yo se fenomèn klimatik ki lakòz pi gwo dezas ann Ayiti (OXFAM, 2009).

Jodi a, akoz gwo kriz nan anviwònman an, tout sistèm ki gen dlo ki ka bay gwo lapli reprezante yon menas sou peyi a. (OXFAM, 2009).

Fenomèn sa a yo fè dega ki pi grav lè yo bay inondasyon, tè ki deplase, ak lanmè ki moute kòm konsekans dirèk epi lè yo bay epidemi (malarya, tifoyid, dizantri, grip/deng, maladi chabon, kolera), bêt ki pèdi, danre ki pèdi san konte tout kalite gwo konstriksyon ak kay ki kraze kòm konsekans endirèk. (OXFAM, 2009).



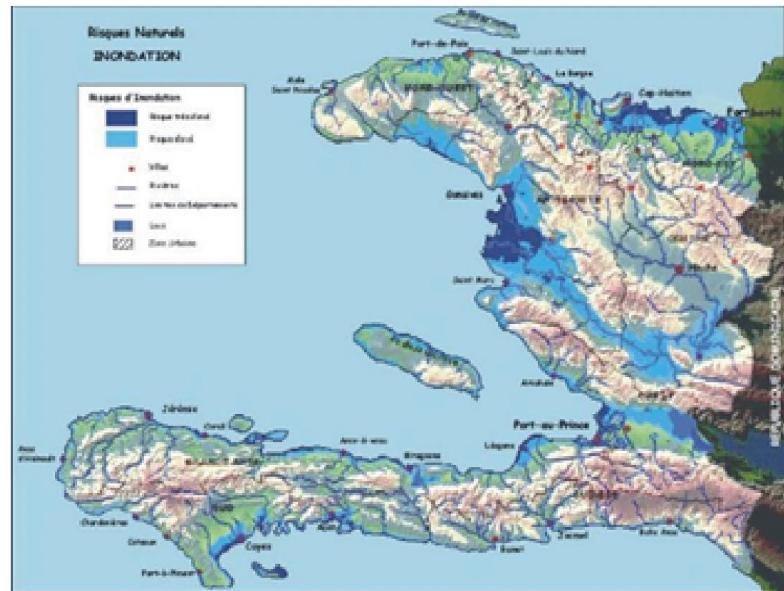
Imaj 3: Wout siklòn yo toujou pran ann Ayiti

Pi fò tanpèt, siklòn oswa ouragan ki frape Ayiti yo kòmanse nan lanmè Afrik yo epi yo travèse Oseyan Atlantik la. Yo kòmanse tankou yon onn twopikal, yo tounen depresyon, aprè sa yo tounen tanpèt twopikal pou yo transfòme an siklòn alafen. (OXFAM, 2009).

Sezon siklòn nan kòmanse depi 1<sup>ye</sup> jen jiska 30 novanm men gen plis ris ant mwa out ak mwa oktòb. (OXFAM, 2009).

Tanpèt yo ak siklòn yo ka vini youn dèyè lòt jiska kat (4) nan yon mwa, menm jan sa te fèt an 2008 lè siklòn Fey, Gistav, Ana ak Ayk te frape Ayiti depi 18 out jouk 9 sektanm (MARNDR, 2011).

Konsekans ki mache ak siklòn yo, tankou inondasyon ak tè di deplase, ka afekte tout peyi a (MARNDR, 2011).



Imaj 4: ris inondasyon ann Ayiti

### Tè ki deplase ann Ayiti

Gen tè ki deplase ak tè ki vin mou ann Ayiti paske gen anpil mòn nan peyi a, akoz aktivite sismik yo, akoz dlo ki enfiltre nan tè a, akòz ewozyon ak jan yo mal sèvi ak teritwa a (OXFAM, 2009).

Zòn ki pi sansib yo se mòn yo, oswa zòn kote dlo ki enfiltre yo kapab kreye gwo presyon rapid (OXFAM, 2009). Gen ris pou tè vin mou nan vil ki tou pre rivyè ak ravin menm jan gen ris nan ti mòn ki kouvri ak kay nan mitan vil yo, espesyalman Pòtoprens ak Okap. (OXFAM, 2009).

### Sechrès

Daprè Konvansyon Nasyonzini pou anpeche tè tounen dezè a, sechrès se yon fenomèn natirèl ki rive lè kantite lapli nou te konn jwenn diminye (OXFAM, 2009).

Kontrèman pou katastwòf ki rive vit yo, sechrès pran tan pou l devaste yon rejyon. Li enstale l ti pa ti pa epi, firanmezi tan ap pase, li kraze brize nèt. Nan ka gwo sechrès, fenomèn nan konn pran plizyè lane, kèk fwa, epi li ka ravaje agrikilti avèk rezèv dlo yo<sup>3</sup>.

Men konsekans sechrès kapab genyen (IFRC, 2016):

- **Dezètifikasyon:** Chanjman kote yon zòn ki te déjà sèch vin pi esteril. Li pa ka kenbe plant yo epi, ti pa ti pa, l ap tounen yon dezè. Byen souvan, se dezas ki lakòz dezètifikasyon apre anpil tan.
- **Famin, manke manje oswa rekòt ki pèdi:** Manke manje lè rekòt diminye anpil epi yo pa sifi pou satisfè bezwen ekonomik ak bezwen manje kominate yo.
- **Epidemi:** Pou epidemic an, lè moun yo pa manje ase, yo vin pa ka reziste anba maladi epi epidemi kèk maladi yo ka prevwa vin ogmante. Lè pa gen dlo, moun yo oblige sèvi ak dlo ki pa bon pou moun bwè epi sa favorize maladi.
- **Migrasyon popilasyon:** Pwoblèm sekirite alimantè yo ka pouse moun yo deplase nan lòt zòn.

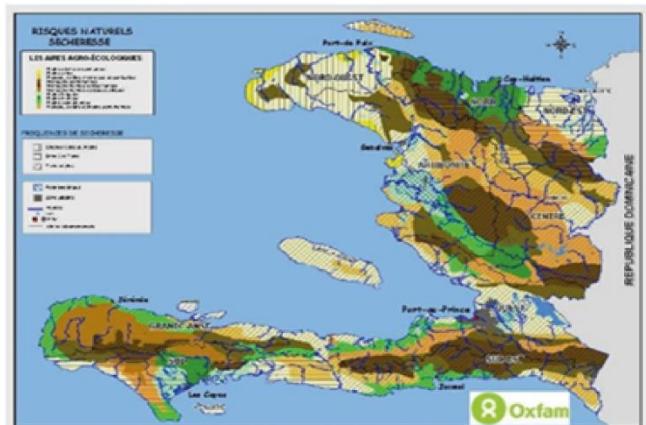
<sup>3</sup> <http://www.ifrc.org/fr/introduction/gestion-de-catastrophes/catastrophes/typologie-des-catastrophes/secheresse/>

- Sitiyasyon ijans konplike/konfli:** Emigrasyon an mas ki sòti nan zòn kote ki gen sechrès yo ka kreye konfli pou resous natirèl tankou dlo ak tè nan kominate kote moun yo ale yo.

### Sechrès yo ann Ayiti

Sechrès se youn nan pi gwo ris kèk kouch popilasyon an ka viktim ann Ayiti (OXFAM, 2009).

Sechrès gen anpil relasyon ak aktivite dezètifikasyon an ak chanjman klimatik<sup>4</sup> yo, menm zòn ki plase nan pozisyon kote gen anpil imidite kòmanse afekte gravman kounye a.

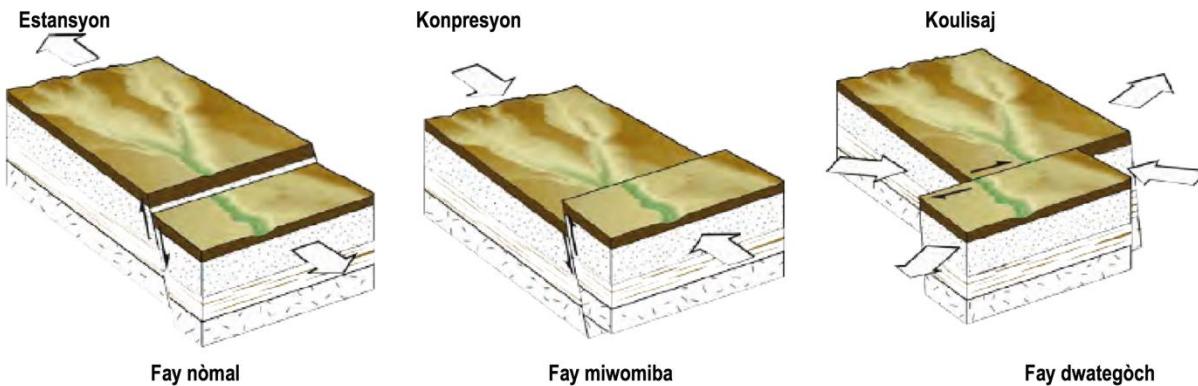


Imaj 5 : ris sechrès ann Ayiti

### 1.1.2. Posiblite danje jewomòfolojik<sup>5</sup>

#### Tranblemanntè yo

Yon tranblemanntè se rezulta fizik ki rive lè de (2) mas wòch glise bridsoukou a kote yon fay ki byen fon anndan plizyè kouch wòch ki fòme tè a. Yon tranblemanntè ka fèt byen fon, anndan youn nan kouch wòch ki fon nan tè a, kote wòch yo anba presyon fòs ki ka defòme yo. Wòch yo defòme, yo ka kraze, sa ka lakòz yo fisire pou yo bay fay yo. Presyon wòch yo ap fè nan fwotman fay yo fè yo libere enèji yo sou fòm onn sismik ki fè tè a tranble.



Imaj 6: Divès kalite fay (Etchebes, 2011)

Kote fisi a kòmanse a rele iposant oswa fwaye. Iposant lan ka twouve l pi ba pase 600 km oswa a de twa kilomèt nan fon tè a. Episant yon tranblemanntè se kote tranblemanntè a parèt deyò sou tè a, nan sans li soti anba moute anlè tè a yo rele fwaye (Prépetit, 2011). Iposant lan anba tè a, episant la anlè tè a.

Yo mezire fòs yon tranblemanntè, dapre sekous li lakòz yo sou yon echèl entansite (oswa echèl Mèkali) ki pote chif 1 rive jiska 9. Degre yo fè yo konnen ki efè tranblemanntè a ka genyen sou

<sup>4</sup> Rapò OMD, PNUD Ayiti, 2014

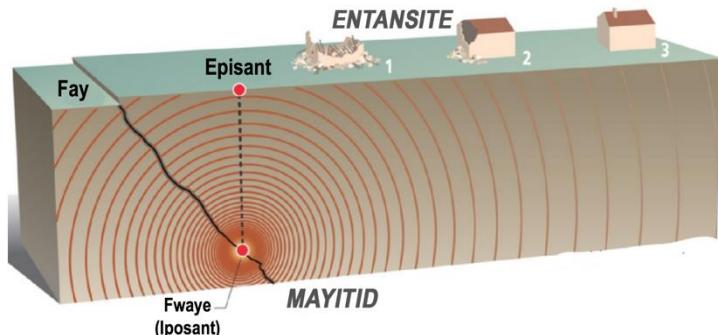
<sup>5</sup> Comprendre les menaces naturelles pour mieux se protéger, Claude Prépetit, Haïti 2011

popilasyon an oswa sou bagay ki sou tè a. Entansite yon tranblemanntè diminye lè w ap mache kite episant lan.

Mayitid yon tranblemanntè mezire valè fòs oswa valè enèji ki libere nan fwaye a lè tranblemanntè a rive. Plis mayitid la wo, se plis tranblemanntè a te libere enèji. Yo mezire mayitid la sou echèl Richtè ki sòti nan 0 rive nan 9. Nan chak degré, enèji a miltiplie pa 30.

### Tranblemanntè ann Ayiti

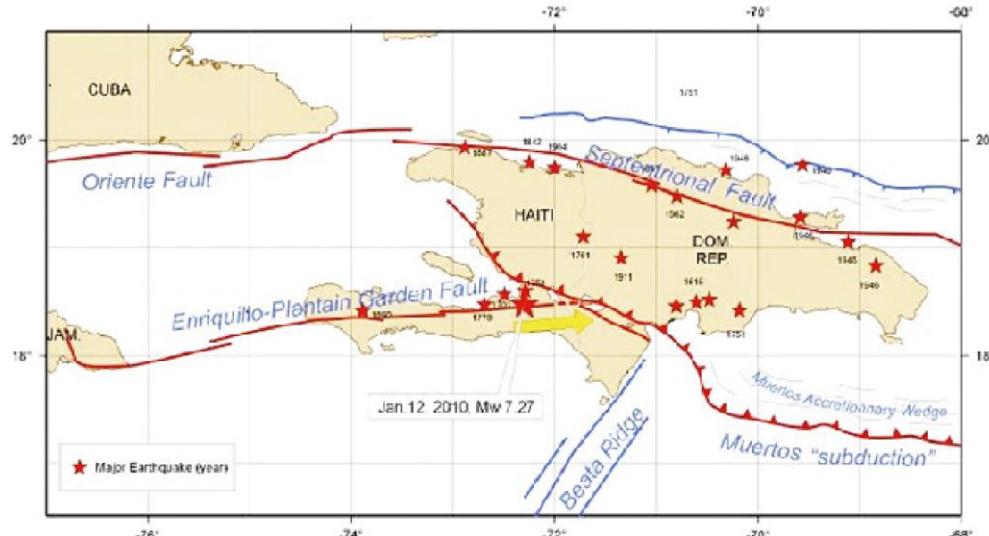
Ayiti nan yon zòn ki aktif anpil nan kesyon sismik. Li nan yon zòn fay ki separe Karayib la ak Amerik di Nò, k ap deplase tou dousman. Mouvman sa a kreye presyon ki fèt lè de (2) rejyon yo fwote ak sou fay ki tou long a kote prèskil Sid ak nan Nò peyi d Ayiti.



Imaj 7 : Entansite tranblemanntè a

Aprè plis pase 100 ane san aktivite sismik, yon pati nan fay prèskil Sid la kase a 13 km anba tè, 12 janvye 2010 a 4:53 PM. Sa te lakòz yon tranblemanntè nivo 7 sou echèl Richtè a, ki te dire 30 segonn, ak plizyè replik nan nivo ki pi ba.

Poutannou dwe di tèt nou ris tranblemanntè te toujou egziste ann Ayiti epi l ap toujou egziste.



Imaj 8: ris sismik ann Ayiti. Liy wouj: gwo fay: tranblemanntè ki pase dejá. Sous: Institut National des Sciences de l'Univers – Centre National de la Recherche Scientifique

### Sounami

Sounami an se yon seri onn ki long anpil epi ki mache youn dèyè lòt ak yon bél distans. Onn sa a yo fèt sou lanmè akoz presyon ki soti nan yon tranblemanntè anba lanmè a oswa tou pre lanmè a. (Métayer, 2016)

Yon vòlkan oswa yon tè ki glise anba lanmè oswa yon tè ki kase nan zòn lanmè kapab lakòz sounami an tou.

Vag sa a yo kapab gwo nèg anpil epi yo kapab travèse yon lanmi soti nan yon bout rive nan yon lòt. Yo gwosi epi yo pran plis fòs firanmezi y ap pwoche kote dlo pa twò fon. Yo ka lakòz gwo dega. (Métayer, 2016)

Yon sounami kapab:

- **Lokal:** Se yon sounami ki soti nan yon sous ki pa lwen epi li sèlman fè dega sou kòt ki twouve l nan yon reyon de (2) kilomèt apre episant lan. Nan listwa, 90% dega sounami yo lakòz sòti nan sounami lokal.
- **Rejyonal:** Se yon sounami ki kapab lakòz dega sou yon reyon mil kilomèt apre sous li.

Pi fò sounami ki fè gwo dega yo se sounami lokal oswa sounami rejyonal. Ant 1975 ak mitan ane 2012, yo montre te gen 39 sounami lokal oswa rejyonal ki touye 260 000 epi ki fè dega materyèl pou plizyè milya dola; 26 ladan yo te fèt nan Oseyan Pasifik la epi nan lanmè ki konekte avèk li yo.

- **Telesounami:** Se yon sounami ki soti nan yon sous ki lwen, abtyèlman plis pase 1 000 kilomèt oswa nan yon distans ki bezwen w fè plis pase 3 zè d tan ap vwayaje. Pandan desan (200) zan ki sot pase yo, te gen 28 sounami pou pi piti ki te fè gwo dega nan yon lanmè. Pami yo, 14 touye moun ki te twouve yo plis pase 1 000 km distans episant lan.

### **Sounami ann Ayiti**

Pi fò chemen fay prèskil Sid la prèske nan nivo tè a. Se sa k fè pa gen anpil chans pou li lakòz yon gwo sounami, si se yon tranblemanntè ki ta fè l. Men, tranblemanntè 12 janvye 2010 la te lakòz yon vag sounami 2 jiska 3 mèt wotè sou kòt Pòtoprens yo epi li te touye 3 moun (Fritz et al., 2012).

Mete sou sa, tè ki glise anba lanmè ka lakòz sounami lokal, menm jan nou te wè sa Jakmèl ak Grangwav nan tranblemanntè 12 janvye a. (Hornbach et al., 2010)

Kanta fay Nò a ki pase nan lanmè, ant zile Latòti ak Pòdepè, ak fay Nò Ispaniola a ki distans 50 km fay Nò a, yo gen anpil kapasite pou yo deklannche sounami, menm jan sa te déjà fèt nan tranblemanntè 1842 a, ki te fè anpil dega nan vil Okap. Si yon sounami ta sòti nan youn nan fay sa yo, li ta yon gwo menas pou kòt Ayiti yo, espesyalman kòt Nò yo.

Pami fay ki byen lwen ki ta kapab lakòz sounami ki ka touche kòt nou yo ann Ayiti, nou ka site: fay ki nan lanmè Pòtical la, volkan Cumbre Vieja nan zile Kanari yo, fòs Pòtoriko a (Métayer, 2016).

## 1.2 Tandans ris katastwòf nan lemonn ak nan peyi Ayiti

### 1.2.1 Tandans ris katastwòf yo nan nivo mondyal

Depi 2005 jouk 2015, plis pase 700 000 moun mouri, plis pase 1,4 milyon moun blese epi 23 milyon moun kon sa pa t gen kote pou yo te rete akoz katastwòf natirèl yo<sup>6</sup>. Antou, plis pase 1,5 milya moun te sibi katastwòf yo yon fason kèlkonk. Ant 2008 ak 2012, 144 milyon moun te deplase akoz katastwòf (UNISDR, 2015).

Plis pase 50% nan moun ki viktim katastwòf yo se timoun. Katastwòf natirèl yo se youn nan prensipal rezon ki fè anviwon 57 milyon timoun absan lekòl. Pou sa yo te fòse kite kay yo, espesyalman, li difisil pou yo reprann aktivite lekòl yo nòmalman (UNESCO, 2013).

### 1.2.2 Tandans ris yo ann Ayiti

Depi 1909 jouk 2013, Ayiti sibi 100 katastwòf yo anrejistre nan nivo entènasyonal. Prensipalman, se fenomèn idwometeyewolojik ki te lakòz katastwòf sa yo. Pami yo genyen 39 ouragan ak tanpèt, 47 inondasyon, 7 sechrès ak 2 tranblemanntè<sup>7</sup>.

Menas danje ann Ayiti, depi 1963-2013



Imaj 9. Tout katastwòf Ayiti konnen soti 1963 rive 2013

### 1.3 Vilnerabilite anba ris

Enpak yon katastwòf natirèl depann de karakteristik yon kominate oswa yon sistèm ki fè kominate sa a (oswa sistèm sa a) ka sibi efè yon danje – gade mo ‘vilnerab’ (UNISDR, 2009).

Vilnerabilite a ka fizik, sosyal, ekonomik oswa anviwònmantal. Pa egzanp, se kapab jan te mal panse kay yo, jan yo mal konstwi yo, mank pwoteksyon byen moun, mank enfòmasyon ak sansibilizasyon piblik la, fason otorite yo rekonèt yo dwe limite ris yo, yo dwe pran dezisyon preparasyon; se ka jan moun yo meprize kesyon byen jere anviwònman an (UNISDR, 2009).

<sup>6</sup> Cadre d'action de Sendai, UNISDR, 2015

<sup>7</sup> Analyse des capacités du SNGRD, MICT-DPC, Haïti 2013

### **1.3.1 Diferan kalite vilnerablite<sup>8</sup>**

**Fizik (materyèl)** – pou enfrastrikti yo (konstriksyon, rezo fizik, gwo travay, ekseteraeks.);

**Moun oswa kò yo** – ki konsène moun;

**Sosyal** – pou popilasyon yo (apwòch sosyal oswa psikososyal);

**Òganizasyonèl oswa enstitisyonèl** – pou aktivite òganizasyon prive oswa piblik yo ap fè;

**Anviwònmantal** – pou tout bagay ki nan anviwònman natirèl la (plant ak pyebwa, dlo yo, eksetera.);

**Fonksyonèl, ekonomik** – pou fonksyon ak aktivite (sitou ekonomik) eleman nou sot site yo sipòte (Léone, Vinet, 2016)

### **1.3.2 Vilnerablite anba ris ann Ayiti**

Ann Ayiti, nou ka pran pwen sa a yo kòm prensipal koz vilnerablite anba ris:

- **Povrete ak mank fasilité pou moun jwenn sèvis tou senp yo<sup>9</sup>**
- **Kondisyon lavi sosyoekonomik popilasyon yo ann Ayiti**
- **Difilikte pou moun jwenn kont manje ki pou nouri yo** (MICT-DPC, 2013).
- **Manke fasilte pou moun jwenn sous dlo trete ak sèvis netwayaj** (PNUD, 2014).
- **Presyon popilasyon an k ap grandi ak gwo deplasman pou ale nan vil yo** (PNUD, 2014).
- **Deteryorasyon anviwònman an, move itilizasyon tè yo epi move jesyon basenvèsan yo** (MICT-DPC, 2013)
- **Yo mal pran swen kanal irigasyon yo ak sistèm irigasyon yo nan zòn riral yo**
- **Enstabilite alatèt peyi a** (MICT-DPC, 2013)
- **Manke konstriksyon ak wout** (MICT-DPC, 2013)

#### **a. Chanjman klimatik**

Chanjman klimatik yo se modifikasyon rapid, pou lontan, ki pa t konn rive avan, nan sistèm klimatik tè a<sup>10</sup>. Sitiyasyon sa a rive lè yo ogmante konsantrasyon gaz ki lakòz rechofman yo (GKR) nan atmosfè a depi 1750.

Ogmantasyon sa a sòti prensipalman nan aktivite moun tankou:

- Sèvi ak kabiran ki sòti anba tè (gazolin, petwòl, gaz natirèl, bwa, eksetera.)
- Chanjman nan jan yo sèvi ak tè yo: debwazman, fè forè yo tounen zòn pou yo plante ak zòn pou yo gade bète (MdE, 2015)

Pami efè chanjman klimatik yo, nou jwenn tanperati yo k ap monte, lapli ki diminye, tè k ap tounen dezè ak nivo lanmè a k ap monte (PNUD, 2014).

#### **Chanjman klimatik la ann Ayiti**

Ann Ayiti, enpak chanjman klimatik yo prezante yon menas dirèk pou lavi popilasyon yo ak pou mwayen yo genyen pou yo viv.

<sup>8</sup> La vulnérabilité des sociétés et des territoires face aux menaces naturelles, Publications Montpellier 3, Frédéric Léone et Freddy Vinet, 2006

<sup>9</sup> OMD Haïti, PNUD, 2014

<sup>10</sup> Chanjman Klimatik, Ministère de l'Environnement, Haïti, 2015

Ayiti espesyalman vilnerab anba chanjman klimatik akoz anpil bagay. Men kèk ladan yo: (MdE, 2015)

1. Yon ekonomi ki chita sitou sou sektè ki depann de klima a, tankou agrikilti, lapèch, gadinay bêt, eksetera;
2. Mank konesans solid ak mwayen teknik ki limite;
3. Mank kapasite pou yo itilize resous yo pou yo adapte lavi yo pi byen ak chanjman klimatik yo.

Jodi a, rannman agrikòl peyi a desann akoz lapli ki diminye anpil. Ewozyon an, akòz inondasyon, peryòd sechrès ak van lakoz nou pèdi anpil bon tè, plizyè santèn tòn metrik (PNUD, 2014).

Yon lòt bò, chanjman klimatik la fè "katastwòf natirèl yo vini pi souvan epi ak plis fòs" sou peyi a. Gen yon gwo catastwòf natirèl ki frape peyi a chak 5 a 7 an epi catastwòf yo viv nan nivo entènasyonal frape li chak 2 zan (PNUD, 2014).

Finalman, tout sektè pral sibi enpak chanjman klimatik yo: ekonomi an, agrikilti a, transpò yo, lasante ak edikasyon.

### **1.3.3 Vilnerablite anba catastwòf selon moun gason oubyen fi**

Sèks moun konte anpil pamí prensipal sous vilnerablite yon moun oswa yon gwoup moun lè gen yon catastwòf.

Gen kèk egzanp ki kapab esplike sa:

- Etid yo fè sou catastwòf nan plizyè peyi montre kòman diferans ant gason ak fi yo gen relasyon dirèk ak inegalite ki egziste yo (UNESCO, 2013)
- Aprè yon catastwòf, medam yo ak ti fi yo soufri mank manje ak mwayen ekonomik plis .(UNESCO, 2013)
- Fi yo, ti gason yo, ti fi yo gen 14 fwa plis ris pase mesye yo pou yo mouri lè gen yon catastwòf<sup>11</sup>.
- Aprè yon catastwòf natirèl, medam yo gen plis chans viktim vyolans ak vyolans seksyèl annedan kay yo; gen ladan yo ki menm evite frekante abri yo paske yo pè pou yo pa vyole yo (UNESCO, 2013).
- Pafwa, diferans sèks yo lakoz gen plis lanmò pamí gason yo nan sitiyasyon catastwòf. Anpil gason santi presyon sosyete a ki pouse yo fè aksyon ki brav epi sa espoze yo anba ris ki pi grav e ki ka menm touye yo.

### **1.3.4 Vilnerablite anba catastwòf selon andikap**

Plis pase yon milya moun nan monn nan ap viv avèk yon andikap. Yo reprezante 15% moun sou tè kon sa. Poutan, 15% moun sa yo nan popilasyon monn lan, ki ta sanse pi vilnerab anba move konsekans catastwòf yo, se yo menm yo fasil blyie epi yo kontakte yo raman yo lè deba ap fè pou prepare pou catastwòf (UNESCO, 2013).

---

<sup>11</sup> Genre et catastrophes, BPCR, PNUD, 2010

Yon ankèt Nasyonzini fèk fè sou moun ki gen andikap yo montre kòman se sèlman 20% pamí yo ki t ap kapab sove tousuit, san difikilte, si yon katastwòf ta rive bridsoukou; lòt yo ta gen difikilte pou yo sove epi 6 % pa t ap kapab fè anyen ditou (UNESCO, 2013).

#### 1.4 Kapasite pou jere ris

**Kapasite** se konbinezon tout fòs ak tout mwayen ki disponib anndan yon kominate, yon sosyete oswa yon òganizasyon epi ki ka sèvi pou yo reyalize objektif yo flikse yo. Nan kapasite a nou kapab jwenn enfrastrikti, mwayen materyèl, enstitisyón, kapasite sosyete a pou l jere sitiyasyon an, konesans moun, konpetans ak kalite tankou relasyon sosyal, lidèchip ak jesyon (UNESCO, 2013).

##### a. Rezilyans

Rezilyans se kapasite yon sistèm, yon kominate oswa yon sosyete ki espoze anba ris pou l reziste devan konsekans yon danje, pou l absòbe l, pou l resevwa l epi pou l korije l nan bon moman an epi avèk efikasite, espesyalman, pou l konsève mòd òganizasyon esansyèl li yo ak fonksyon ki pi senp li yo<sup>12</sup> epi pou l restore yo.

Rezilyans se kapasite pou nou “rekòmanse” oswa pou n “rekanpe” aprè yon chòk. Yo ka detèmine rezilyans kominate a nan kesyon ris evènman si gwoup la gen resous ki nesesè yo ak si li ka òganize tèt li avan moman bezwen yo epi pandan moman bezwen yo (UNESCO, 2013).

### BLÒK 2 – Katastwòl ak jesyon catastwòf

#### Konpetans pou yo devlope

Dezyèm pati liv sa a vle ranfòse kapasite pwofesè ak direktè lekòl:

- pou yo idantifye enstitisyon ki reskonsab JRD yo ann Ayiti pou yo kontakte yo lè yo bezwen;
- pou yo defini wòl aktè yo pandan tout etap jesyon ris ak catastwòf la;
- pou yo dekouvri pwen fèb sektè edikatif la nan moman catastwòf pou yo analize yo epi pou yo defini solisyon yo dwe prepare anvan catastwòf la, pandan catastwòf la epi apre;
- pou yo mobilize aktè ki reskonsab JRD yo pou yo ranfòse kapasite rezistans kominate lekòl la kont catastwòf;
- pou yo devlope ladrès JRD yo, pou yo sèvi ak yo nan kontakte enstitisyon ann Ayiti yo ni nan nan biwo santral, ni sou teren.

#### Eleman Konpetans

- Idantifikasiyon enstitisyon ki reskonsab JRD ann Ayiti yo nan tout nivo;
- Definisyon wòl aktè yo pandan tout etap jesyon ris ak dezas yo;
- Dekouvèt ak analiz pwen fèb sektè edikatif la nan moman catastwòf ak preparasyon solisyon ki nesesè anvan ris ak dezas, pandan ris ak dezas epi apre;
- Mobilizasyon aktè ki reskonsab JRD yo pou yo ranfòse kapasite rezistans kominate lekòl la kont catastwòf;

---

<sup>12</sup> Terminologie pour la prévention des risques des catastrophes, UNISDR, 2009

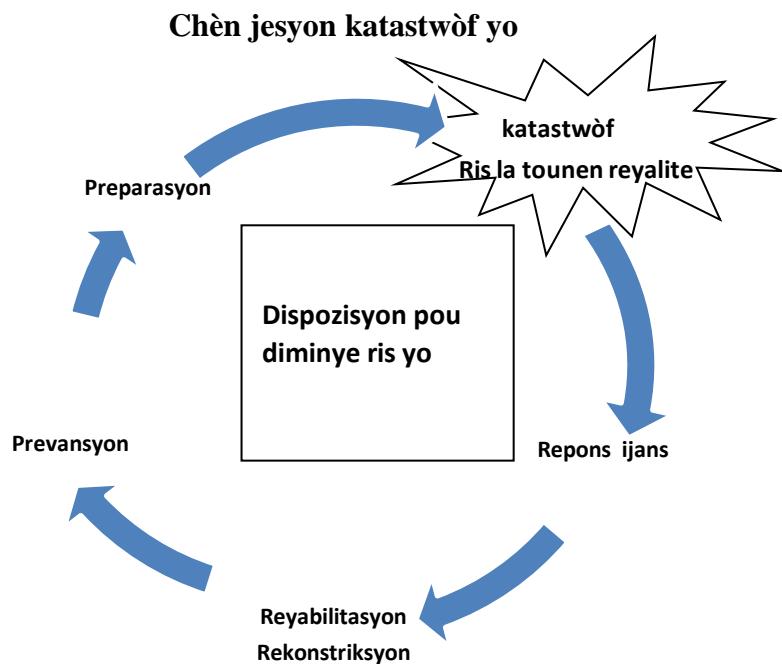
- Developman ak itilizasyon ladrès JRD nan kontakte enstitisyon reskonsab ann Ayiti yo ni nan biwo santral, ni sou teren.

## 2. Jesyon katastwòf

Jesyon ris catastwòf yo konsène tout entèvansyon ak dispozisyon ki pran pou redui frajilate ak ris la. Li kòmanse ak dispozisyon pou redui ris la oswa pou diminye li, li pase nan dispozisyon repons ijans yo, li rive nan reyabilitasyon ak rekonstriksyon.<sup>13</sup>

Yo kapab jere catastwòf yo selon yon modèl ki gen 3 etap (Ben Massou, 2011):

1. Faz prevansyon an (anvan kriz la)
2. Faz reyaksyon an (pandan kriz la)
3. Faz reyabilitasyon ak rekonstriksyon an (aprè kriz la).



<sup>13</sup> Introduction sur la gestion des risques et des catastrophes Si Mohamed BEN MASSOU, Maroc, 2011

## 2.1 Divès faz jesyon ris ak katastwòf

### 2.1.1 Faz prevansyon

Premye faz la se preparasyon anvan katastwòf la ki chita sou plizyè aksyon (Ben Massou, 2011):

- **Konnen fenomèn danje yo** (tranblemanntè, glisman tè, inondasyon...) ni nan nan dega yo fè dirèkteman, ni nan sa yo fè endirèkman yo;
- **Idantifye moun/ kominote nan zòn ki gen ris yo** : kay bò ravin, lekòl oswa kay ki bò lanmè oswa rivyè, moun andikape;
- **Analiz frajilite yo** tankou: konstriksyon an dezòd, zòn san pyebwa, kannal ki pa netwaye, ravin ki konble ak fatra, absans debouche ak zòn rasambleman ekst.
- **Enstalasyon mwayen pou yo evalye pèd yo fè yo dwe fè reskonsab JRD yo konnen nan tout nivo;**
- **Devlope ladrès jesyon ijans yo**
- Lè yonkominote gen kapasite sa a, sa ap facilite li nan demach pou li jwenn èd entènasyonal yo, paske y ap pi facil kwè nan demann ki fèt yo, y ap konprann yo pi byen.
- **Sansibilize popilasyon nan zòn ris yo epi edike yo sou dispozisyon pou yo fè prevansyon epi pou yo jere katastwòf yo;**

### 2.1.2 Faz reyakson an

Malgre tout prekosyon yon kominote ka pran pou fè prevansyon, katastwòf yo ka toujou rive. Lè yo rive, nou dwe byen jere sitiyasyon kriz yo pwovoke a ... **Efikasite jesyon katastwòf depann de kalite faz preparasyon an; fòk yo jere ijans lan nan sove moun, nan deplase moun, nan fè evalyasyon, nan bay manje, medikaman, kay pou viktим yo ak nan fè preparasyon pou konsekans ki vini apre oswa pou kriz ki ka vini youn dèyè lòt** (egz: epidemi).

Nan yon lòt nivo, efikasite repons lan depann de kapasite tout aktè yo pou yo reyaji avèk souplès ak orijinalite pandan dewoulman evènman yo.<sup>14</sup>

Si mwayen ki nesesè pou n jere ijans yo depase mwayen peyi a genyen, sa enpòtan pou n gen kapasite ki nesesè pou mande èd entènasyonal apiye òganizasyon nasyonal yo ak moun ki viktим yo kanpe apre chòk la.

### 2.1.3 Faz reyabilitasyon ak rekonstriksyon

Faz reyabilitasyon an enpòtan menm jan ak de premye yo (prevansyon ak reyakson), li sipoze kominote ki viktим nan soti nan kriz la deja. Nou kapab deklannche amelyorasyon sa a gras a diminisyon kòz ris yo, oswa ak ogmantasyon kapasite nou pou n mete nou nan nivo sitiyasyon an, tankou kapasite gouvènman yo ak aktè developman yo pou yo pran swen popilasyon ki nan sitiyasyon ki trè frajil yo.<sup>15</sup>

<sup>14</sup> LES RISQUES ÉMERGENTS AU XXIe SIÈCLE- ISBN 92-64-10121-7-OCDE 2003

<sup>15</sup> OCHA d'une seule voix : La transition, UNOCHA, 2010

Faz sa a dwe chita sou ladrès ki egziste deja ak sou desizyon leta ki facilite enstitisyon yo pran reskonsablite yo byen klè pou yo fè reparasyon an rekonstriksyon nan bon kolaborasyon ak popilasyon an. Lè pwogram pou ede moun yo rekanpe yo sansibilize popilasyon an epi li angaje yo apre katastwòf la, yo reprezante yon bon okazyon pou n devlope ladrès pou n redui ris katastwòf epi pou n suiv prensip « konstwi pi byen an ».<sup>16</sup>

## 2.2 Sistèm jesyon ris ak dezas ann Ayiti

### 2.2.1 Kad enstitisyonèl jesyon ris ak dezas<sup>17</sup>

Apre sikelon Jòj fin pase an sektanm 1998, te gen nesesite pou n ekri yon Plan Nasyonal Jesyon ris ak Katastwòf (PNGRD) epi pou n amelyore sistèm entèvansyon an. Objektif plan an se :

- Aji sou kòz ak faktè ris yo pou n rive redui konsekans negatif katastwòf yo;
- Ranfòse kapasite entèvansyon an nan nivo santral, depatmantal ak kominal/lokal.

### 2.2.2 Kad enstitisyonèl JRD nan nivo nasyonal

**Konsèy Nasyonal Jesyon Ris ak dezas (KN JRD)** gen branch santral SN JRD epi li gen minis ak minis yo ak prezidan kwa wouj Ayisyèn ladan l.

Mision li se:

- Defini politik JRD gouvènman an an gwo.
- Oryante egzekisyon pwogram ki prepare nan kad plan nasyonal la, kowòdone pwogram yo epi evalye yo;
- Fè pwomosyon pou entegrasyon kesyon JRD nan rejon yo.



**N.B.** Nan KN JRD a, se Minis Edikasyon Nasyonal ak Fòmasyon Pwofesyonèl la ki reprezante MENFP.

**Sekretarya Pèmanan Jesyon Ris ak Dezas (SP JRD)** reskonsab kowòdinasyon teknik la epi li gen reprezantan kèk ministè ki depann de li, tankou MENFP. Pami prensipal reskonsablite li genyen, li dwe:

- Transmèt oryantasyon ak desizyon enpòtan KN JRD yo
  - Kowòdone plan nasyonal JRD epi aplike li.



**N.B.** Lè gen kriz, SPJRD ap tounen Sant Operasyon Ijans Nasyonal (SOIN)

**Selil kriz entèn yo** (souvan yo rele yo “selil kriz”) plizoumwen egziste nan chak ministè/òganis kle.

<sup>16</sup> UNISDR Terminologie pour la prévention des risques et des catastrophes, UNISDR,2010

<sup>17</sup> Analyse des capacités du SNGRD, MICT-DPC, Haiti 2013



**N.B.** MENFP te mete yon komisyon pèmanan JRD sou pye ki gen pou kowòdone reskonsablite ak efò diferan direksyon teknik ki antoure JRD a. Komisyon sa a Direksyon Jeneral la ap dirije a gen (i) yon selil ijans – ki mobilize lè gen kriz – ak (ii) yon obsèvatwa.

**Selil ijans lan** la pou l kowòdone efò preparasyon ak repons ijans nan lekòl.

Obsèvatwa a defini ladrès pou yo entegre JRD pi byen nan sistèm edikatif fòmèl la (egz: pwogram) ak nan sistèm edikatif enfòmèl (egz: edikasyon kip a nan pwogram lekòl la).

**Komite tematik:** Kounye a, gen de komite ki aktif: komite edikasyon ak sansibilizasyon popilasyon an (STESP) ak Komite Tematik Jesyon Abri Pwovizwa (KTGAP) ki reyini chak semèn.



**N.B.** MENFP ak DPS dirije STESP a. Li la pou l asire kowòdinasyon diferan aktè ki angaje nan sansibilizasyon popilasyon an pou l fè pwomosyon pou prevansyon antre nan kilti nou nan tout nivo nan lavi peyi a.

**Ekip komunikasyon an:** Ekip komunikasyon Sistèm Nasjonal Jesyon ris ak katastwòf la se yon platfòm ki gen yon rezo ki la pou enfòme publik enstitisyon gouvènman an yo ak patnè kle sistèm nan k ap travay ansanm pou bay publik la bon enfòmasyon ki ajou.

### 2.2.3 Kad JRD nan nivo depatmantal, kominal ak lokal

Pakèt efò ki fèt pou aplike plan nasyonal JRD 2001 an fè yo kreye komite JRD dekonsantre nan tout depatman yo (10/10) ak nan majorite komin yo (130/142). Sistèm sa yo k ap travay nan depatman yo, nan kominyo ak nan seksyon kominal yo la pou yo fè aktivite prevansyon ak entèvansyon.

**Komite depatmantal yo (KDJRD):** li fòme ak inite desantralize ministè ki sou tèt yo ak sosyete sivil la. Se delege depatmantal la ki dirije yo. Wòl komite sa yo se bay konkou ki nesesè nan kowòdinasyon nan komin yo epi ede mobilize lòt èd ki soti lòt kote pou popilasyon ki viktim nan.



**N.B.** Direktè depatmantal Edikasyon an reprezante MENFP. Li la pou l asire li JRD antre nan sektè edikasyon an epi kòdone JRD sou teren anvan yon katastwòf, pandan yon katastwòf epi apre.

**N.B.** Lè gen kriz, KDJRD tounen sant operasyon ijans depatmantal (SOID)

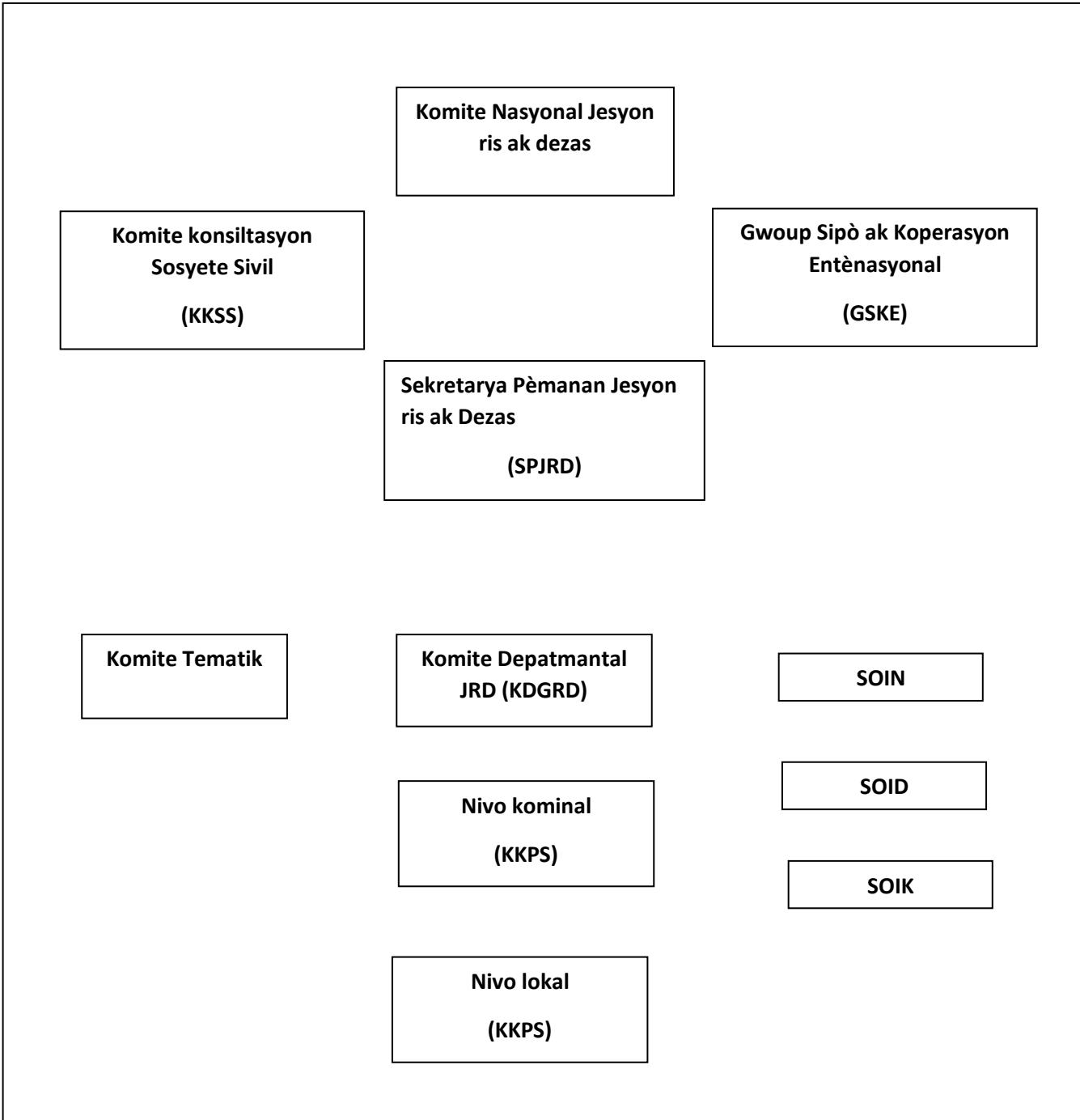
Komite Kominal Pwoteksyon Sivil ak Seksyon Kominal yo (KKPS ak Clocs) gen reskonsablite pou yo mobilize premye repons ijans lan. Pi fò nan yo se volontè majistra a oswa KAZÈK la ap dirije.



**N.B.** Nan nivo sa a, enspektè yo ak direktè lekòl yo reprezante sektè edikasyon an. Se yo menm ki konnen bezwen kominote lekòl la lè gen ijans ak lè pou yo fè preparasyon pou kriz epi pou yo limite ris yo.

**N.B.** Lè gen kriz, KKPS tounen sant operasyon ijans kominal. (SOIK).

## Organigram Sistèm Nasyonal Jesyon ris ak Dezas (SNJRD)



Sous : Analyse des capacités du SNJRD, MICT-DPC, Haïti 2013

Jan yo fòme komite kominal pwoteksyon sivil (KKPS)



Sous : Analyse des capacités du SNGRD, MICT-DPC, Haïti 2013

#### **2.2.4 Diferan etap avètisman yo nan nivo nasyonal ak lokal**

Nan nivo nasyonal, sant nasyonal metowoloji itilize twa koulè pou l distenge diferan nivo dega yo estime yon ouragan k ap vini ka fè. Koulè sa yo se:

- **Jòn:** pou yon enpak ki fèb oswa ki lejè sou peyi a
- **Koulè zoranj:** pou yon enpak ki varye ant nivo ak nivo fò
- **Wouj:** pou yon enpak ki vyolan.

Yo bay konsiy nasyonal yo selon tan an, sa vle di yo pran devan enpak la oswa aterisaj siklòn nan.

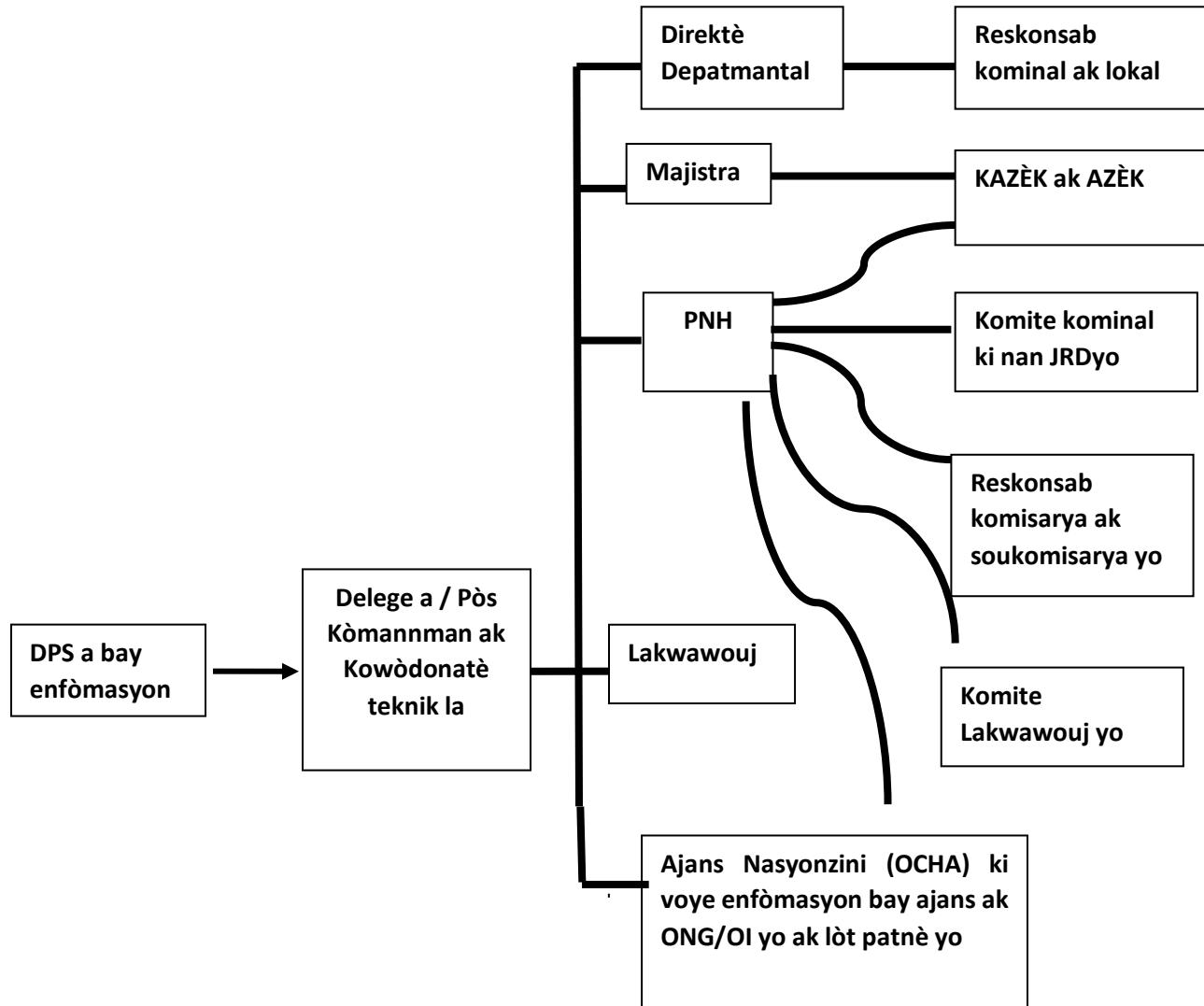
Men ki jan yo bay konsiy yo:

1. **Presiyal #1:** 72 è d tan anvan (Sant nasyonal metowoloji (SNM), Pwoteksyon civil, Kwa wouj Ayisyèn (KWA), otorite lokal yo)
2. **Presiyal #2:** 36 a 40 è d tan anvan (SNM, Pwoteksyon Sivil, KWA , otorite lokal yo +popilasyon)
3. **Siyal #1 :** 10 a 20 èdtan anvan ( SNM , Pwoteksyon Sivil, KWA , otorite lokal +popilasyon)
4. **Siyal #2 :** Yon ti tan anvan enpak la (SNM , Pwoteksyon Sivil, KWA , otorite lokal + popilasyon)

Depatman ak komin yo ka deside avèti popilasyon ki nan jiridiksyon yo epi yo ka deside deplase yo san yo pa bezwen tann yon siyal ki soti nan santral (selon manda yo genyen pou yo pwoteje byennèt popilasyon an ak wòl komin yo nan pwoteksyon civil).

Pwoblèm mank efikasite komunikasyon siyal y ap bay kominote frajil yo soti nan limit pwogram kominotè yo, nan kèk kominote ki izole, nan mank mwayen komunikasyon ak nan medya yo ki konn tòde mesaj siyal yo.

Pataj enfòmasyon avètisman nan Depatman ak Komin yo



## 2.2.5 Chèn kòmannman ak kowòdinasyon global lè gen katastwòf

Lidèchip la ak chèn kòmannman an detaye nan Plan Nasyonal JRD (2001) a. Pi gwo reskonsablite politik ak pouvwa pou fè desizyon an nan men prezidan repiblik la ki gen pouvwa deklare eta d ijans.

Lè gen gwo ijans, SN JRD asire kowòdinasyon jeneral la epi li pran desizyon ki pou fè sistèm nan mache yo pandan SP JRD ak komite depatmantal ak kominal yo vin tounen SOIN, SOID ak SOIK.

**Sant Operasyon Ijans Nasyonal (SOIN), Depatmantal, (SOID), ak Kominal SOIK** yo se ògàn ki reprezante tout nivo yo yo mete yo mobilize lè catastwòf kapab pase. Yo gen reprezantan tout ministè sa konsène yo ak reprezantan kwa wouj Ayisyèn.

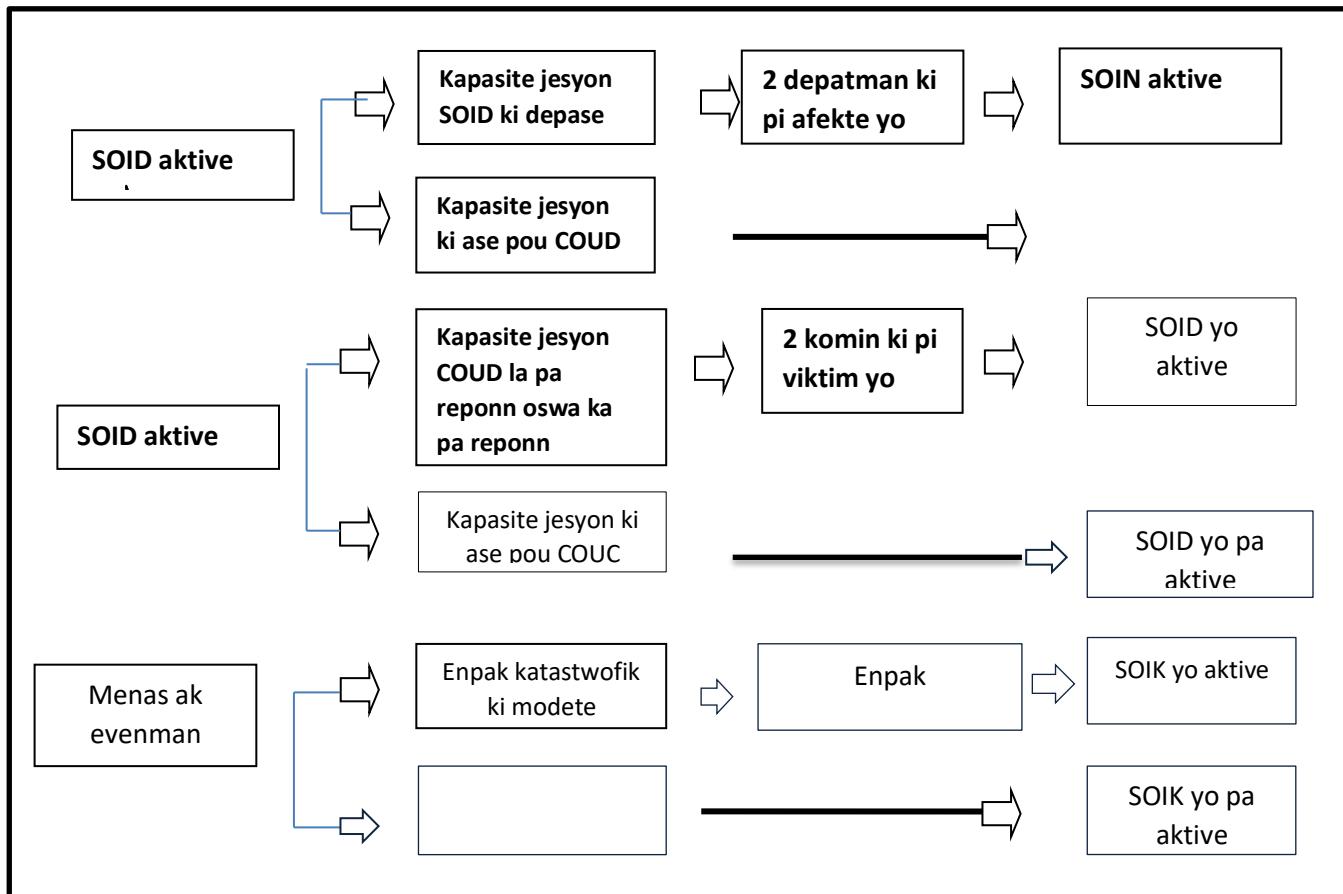
Objektif global yo fè pwomosyon pou operasyon entèvansyon yo sizanka gen ijans, planifye yo, kowòdone yo epi egzekite yo operasyon nan tout nivo.



**N.B.** De reprezantan nan SOIN nan, reprezantan delege depatmantal la nan SOID la ak de enspektè oswa direktè lekòl nan SOIK reprezante MENFP.

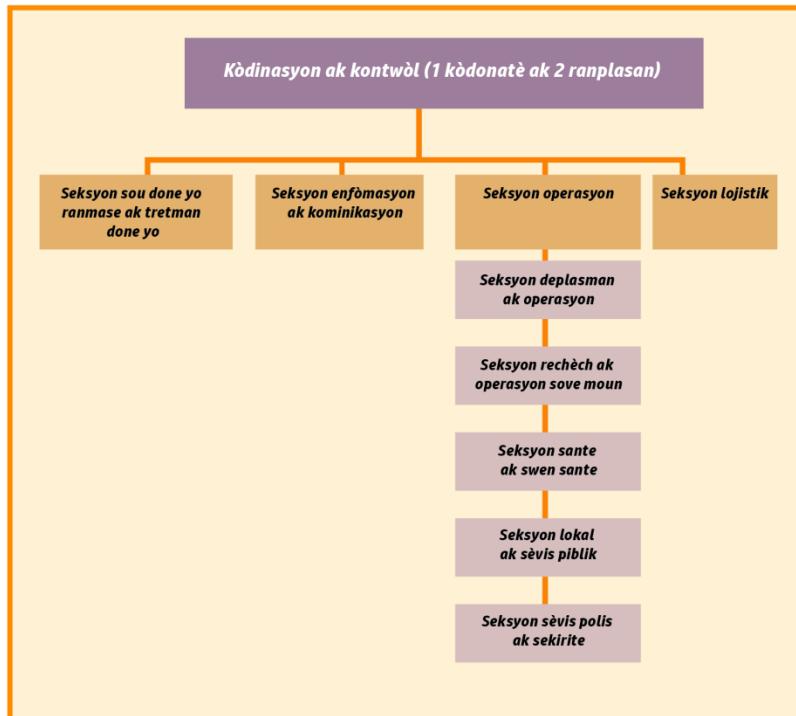
Pou nou asire ap gen yon repons ki tonbe daplon kowòdone, nou dwe ka idantifye òganizasyon ak/oswa moun nan komin nan ak nan depatman an k ap gen pou jwe wòl nan repons pou catastwòf la. Kon sa, n ap jwenn yon lis òganizasyon oswa sektè ki pam reskonsab n ap bezwen kontakte yo nan fen liv la. Gen yon espas ki la pou n ajoute mwayen pou n kontakte yo pou n gen garanti nou gen enfòmasyon ki nesesè yo pou n ka aji rapid.

## Chèn kòmannman lè gen katastwòf (chema)



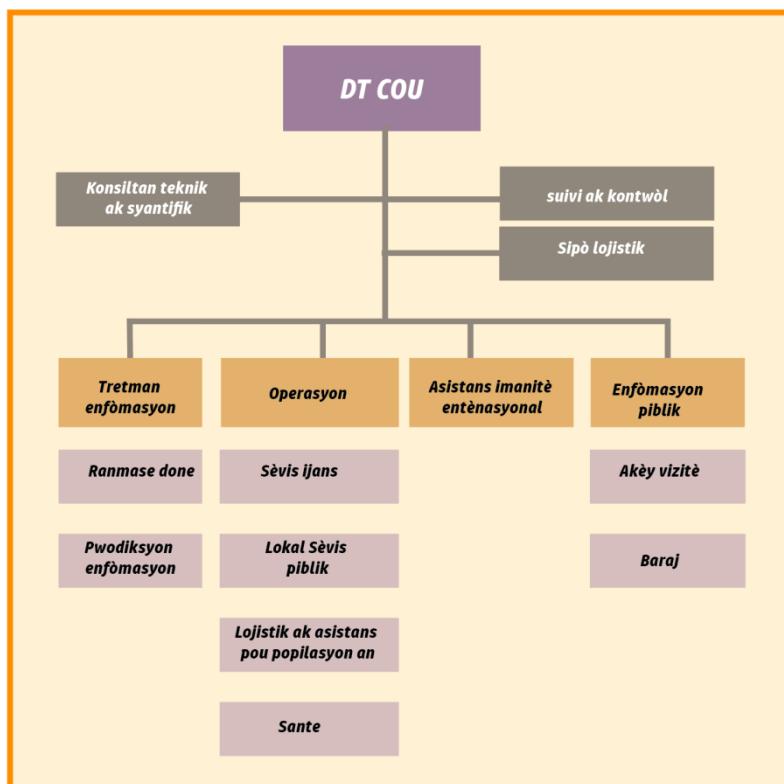
Sous: Analyse des capacités du SNGRD, MICT-DPC, Haiti 2013

## Jan Sant operasyon ijans depatmantal la òganize



Sous: Analyse des Capacités du SNGRD, MICT-DPC Haïti 2013

## Jan Sant operasyon ijans nasyonal la òganize



Sous: Analyse des Capacités du SNGRD, MICT-DPC Haïti 2013

## **BLÒK 3 – Diminisyon ris katastwòf nan lekòl ak nan vwazinay lekòl**

### **Ladrès pou yo devlope**

Twazyèm pati modil sa a vize ranfòse ladrès anseyan ak direktè lekòl:

- pou yo ka egzaminen nesesite pou yo devlope ladrès prevansyon, preparasyon, repons ak reparasyon nan sitiyasyon ijans nan lekòl
- Idantifye eleman ki nesesè pou yon repons efikas nan sitiyasyon ijans nan espas lekòl apre yon catastwòf
- Egzamine divès aspè enpòtan lekòl la rekanpe apre yon catastwòf
- Evalye itilite plan jesyon ris ak dezas nan lekòl pou sektè lekòl la gen kapasite rezistans lè gen ijans
- Devlope yon plan pou diminye chans pou lekòl la ak zòn li twouve li viktим ris dezas.

### **Divès konpetans**

- Analiz nesesite pou yo devlope ladrès prevansyon, ladrès preparasyon, ladrès repons ak reparasyon nan sitiyasyon ijans nan lekòl
- Idantifikasyon sa ki nesesè pou yon repons efikas nan sitiyasyon ijans nan espas lekòl apre yon catastwòf
- Analiz divès aspè pou lekòl la re kanpe apre catastwòf
- Evalyasyon itilite plan jesyon ris ak dezas nan lekòl pou kominate lekòl la gen kapasite rezistans lè gen ijans
- Developman yon plan pou n diminye chans pou lekòl la ak zòn li twouve li viktим ris ak dezas.

### 3. Diminisyon ris katastwòf nan lekòl ak nan zòn kote lekòl la twouve I

#### 3.1 Preparasyon pou risk: Plan jesyon dezas lekòl<sup>18</sup>

Plan jesyon ris ak dezas lekòl la (PL) se yon seri aksyon yo prevwa pou evite ris epi pou diminye yo; li la pou prepare kominote edikatif la pou l bay repons nan sitiyasyon dezas tou, **epi li ede yo rekanpe vit**. Li dwe reprezante tou sa lekòl la pral fè pandan yon tan byen detèmine, ansanm ak aktivite fòmasyon nan klas yo.

PL la ap bay rezulta si tout lekòl la patisipe nan devlopman l epi patisipe nan fè l fonksyone – san blyi gwoup moun ki pi frajil yo. Patisipasyon tout moun nan devlopman ak nan reyalizasyon aktivite yo ap pèmèt kominote a devlope abitid fè prevansyon.

##### 3.1.1 Objektif PS la

Gras a plan sa a, l ap posib:

- pou fòme moun nan jesyon ris ak dezas
- garanti yon gwo nivo sekirite nan kominote a
- ankouraje fanmi yo repwodui pratik prevansyon dezas yo, pratik diminisyon ak pratik preparasyon pou

##### 3.1.2 Karakteristik plan jesyon dezas nan lekòl (PL)<sup>19</sup>

<b>Li suiv yon vizyon jeneral</b>	Yo dwe define oryantasyon PL la ak misyon l depi nan kòmansman. Pa egzanp, li ta ka presize objektif jeneral plan an, apwòch y ap mete an plas la ansanm ak prensip ak valè plan an ap suiv.
<b>Li gen anpil enpòtans epi yo ka itilize l pou l bay rezulta</b>	Li defini ladrès ak demach yo dwe itilize pou yo rive reyalize objektif yo swete reyalize yo. Li bay bezwen moun, bezwen teknik ak bezwen ekonomik enpòtans epi li prevwa tout demach ak etap yo dwe suiv ni pou yo prepare l, ni pou yo egzekite l. <sup>20</sup>
<b>Li anbrase tout bagay</b>	Li anbrase tout aspè edikasyon fòmèl yo ak edikasyon enfòmèl yo, ansanm ak dimansyon lavi andeyò lekòl la.
<b>Li reyalis</b>	Li chita sou yon analiz ki byen etidye sitiyasyon moman an ak sou tandans ris tan pase yo. Yo bay aspè ekonomik yo ak teknik yo ase atansyon pou yo ka egzekite plan an kòrèkteman.

<sup>18</sup> COURS DE SÉCURITÉ SCOLAIRE (CSS) Matériel de référence, OFDA

<sup>19</sup> GPE and IIEP Guidelines for Education Sector Plan Preparation and Appraisal

<http://www.globalpartnership.org/content/gpe-unesco-iiep-guidelines-for-education-sector-plan-preparation-and-appraisal>

<sup>20</sup> Plan Contingence Scolaire, Terre des Hommes Suisse, Ayiti, 2016

<b>Li depan de sitiyasyon moman an</b>	Li gen analiz risk, frajilite ak kapasite espesyal ki preznan nan lekòl la ak nan kominote kote lekòl la twouve l la. Apre plan an fin byen esplike ris yo, li dwe prevwa prensip pou prepare, evite ris ak diminye risk.
<b>Li fèt nan kolaborasyon</b>	Pi fò moun nan kominote edikatif la ap patisipe pou devlope l. Kon sa, l ap pi pre reyalite teren an. Nan patisipan yo, li enpòtan pou gen manm kominote a ansanm ak otorite yo.
<b>Li pran tout moun an kont</b>	Planifikasyon JRD nan lekòl ap pi efikas si l chita sou apwòch pou l pran plis moun posib an kont ak si l pran opinyon tout moun sekirite nan lekòl konsène an kont ansanm ak bezwen yo – san blyie bezwen moun yo ak kapasite yo selon sèks yo ak andikap yo.

### 3.1.3 Seksyon devlopman PS la

#### Premye etap: Evalyasyon ris yo

Premye etap sa a se yon egzèsis idantifikasiyon menas ak analiz frajilite lekòl la fas a ris dezas. (egz. tranblemanntè, inondasyon, siklòn...). Li fèt nan kolaborasyon.

Egzèsis sa a dwe fèt ak tout lekòl la, ak elèv yo ak moun ki kapab gen kèk frajilite poutèt sèks yo osinon yon andikap.

Analiz la dwe gade ki lè ris sa yo prezante, nivo menas yo ak nivo frajilite zòn nan (anèks 8), sa vle di, kalite konsekans ris sa a oubyen ris sa yo ka genyen sou moun, sou materyèl, sou anviwònman an, sou sosyete a, sou ekonomi an osnon pou lavi politik la si l ta rive<sup>21</sup>.

Pami bagay nou dwe konsidere yo, nou dwe pote yon atansyon espesyal sou sa yo:

- Eta kay la
  - ✓ Kalite materyo yo
  - ✓ Konstriksyon, reparasyon oubyen agrandisman etaj siplemantè
  - ✓ Domaj tranblemanntè te fè nan lokal
- Kapasite deplasman
  - ✓ Wout pou moun soti, pandan n ap konsidere bezwen moun ki gen difikilite pou yo deplase pou kont yo;
  - ✓ Pwen rasanbleman ki ka pwoteje moun yo pandan osinon apre sitiyasyon ijans lan (lè sa nesesè)
- Kapasite pou bay premye swen
  - ✓ Pèsonèl ak teknik ki disponib pou bay premye swen
  - ✓ Wout pou pèsonèl sante/sekouris ale lekòl la

<sup>21</sup> Plan de Contingence Scolaire, Terre des Hommes Suisse, Haïti, 2016

Nou dwe fè kominote edikatif la ak lòt enstitisyon ki ta ka ede reyalize plan sa a konnen rezulta analiz sa a.

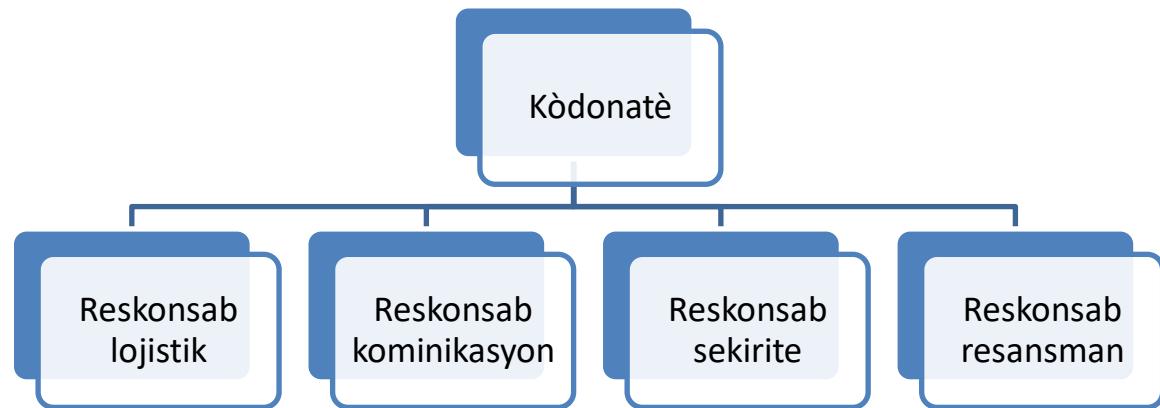
### **Dezyèm etap: Òganizasyon**

Etap sa a vize egzaminen pèsonèl ki ap gen pou aplike PL la, ansam ak pèsonèl k ap gen pou pote repons nan sitiyasyon ijans nan lekòl la.

Tout manm lekòl la ap fè òganizasyon sa a, moun sèks diferan ansam ak moun ki gen andikap. Moun sa yo ap pèmèt plan an pi adapte a reyalite lekòl la. Plan an ranfòse kapasite yo, epi li diminye ris dezas (Inesko, 2014).

**Direksyon lekòl la** Reskonsab planifikasyon ak entèvansyon nan ka ijans espesyalman: sa se pwolonjman lojik Reskonsab lite yon Reskonsab lekòl (TdH, 2016). Selon bezwen yo ak resous disponib yo, direksyon an ap chwazi moun k ap fè pati komite sekirite lekòl la.

**Komite sekirite lekòl la (KSL)** Reskonsab fè PL la, aplike l epi evalye l. Komite a ka konpoze kon sa:



Reskonsablite regilye manm KSL la<sup>22</sup>

Pami Reskonsab lite manm KSL yo, li enpòtan pou n site sa yo:

#### **Kòdonatè:**

- apwouve PL la
- siyen konsiy espesyal lekòl la nan ka ijans
- fè fòmasyon pou tout moun nan lekòl la sou sa yo dwe fè avan, pandan ak apre yon katastwòf
- planifye egzèsis deplasman yo ak egzèsis similasyon yo
- evalye nivo moun yo konprann PL la

#### **Reskonsab sekirite:**

- verifye enstalasyon elektrik yo, tiyo gaz yo, apèrèy pou etèn dife yo regilyèman
- pwodui pankad, pano ak afich deskripsiyon epi plase yo
- asire l ekipman ijans yo disponib, yo ann eta pou yo fonksyone, epi rapòte kòdonatè a tout pwoblèm li obsève
- asire l wout pou sòti nan espas la nan ka ijans lan lib
- mete adezif sou vit yo anvan sezon siklòn nan rive
- verifye si kay yo ak tèt kay yo solid regilyèman
- asire l moun ka ale nan pwen rasanbleman yo idantifye pou fè deplasman nan ka ijans lan san pwoblèm
- asire l kanal deplasman dlo yo ak tiyo yo yo netwaye

#### **Reskonsab komunikasyon entèn ak estèn:**

- asire l tout pèsonèl ki sou teren enfòme
- ede kòdonatè a nan planifikasyon egzèsis demonstrasyon yo
- evalye egzèsis deplasman yo epi bay komite a rapò
- asire l plan ijans lan disponib
- mete lis moun ki sou teren an ajou
- mete lis elèv ak lis paran yo ajou

#### **Reskonsab lojistik:**

- asire preprasyon ak jesyon malèt ijans lan (kit la gen dokiman itil, mwayen pou alète moun ak enfòme yo, ak materyèl nesesè pou kote yo mete moun yo an sekirite a);
- bay tou sa komite kriz la rekòmande

---

<sup>22</sup> Plan Contingence Scolaire, Terre des Hommes Suisse, Ayiti, 2016

## **Reskonsab resansman ak jeson piblik:**

- Ede kòdonatè a nan preparasyon ak dewoulman egzèsis deplasman yo;
- Chwazi moun ki pou ede elèv ki an difikilte yo

### **Twazyèm etap: Planifikasyon**

Twazyèm etap la konsène planifikasyon an k ap kòmanse depi tout lòt bagay yo an plas pou devlope PL la avèk efikasite

Plan an dwe reponn kesyon sa:

Ki sa nou dwe fè pou n diminye ris ak bay repons nan ka ijans ki ka prezante?



**N.B.** Demach planifikasyon PL la dwe fèt ak tout moun tout moun epi li dwe pran bezwen espesyal elèv ak pèsonèl lekòl la an konsiderasyon selon sèks yo (gason, fi), selon kapasite fizik yo (andikap), klas sosyal yo (rich, pòv) oubyen reliyion yo (pwotestan, katolik, vodouyzan).

Rekòmandasyon:

- Yo dwe konsidere plan sa a kòm youn nan pwojè plan travay lekòl la. Yo pa dwe konsidere l kòm yon pwojè apa, osinon yon pwojè an plis, men yo dwe konsidere l kòm yon pwojè tèt ansanm.
- Tout moun dwe kolabore pou fè l.
- Li dwe klè, li dwe bay presizyon, li dwe fasil pou konprann, pou entèprete, pou egzekite epi pou evalye.
- Yo dwe pataje l ak kominate edikatif la ansanm ak enstitisyon lokal ki gen espètiz nan jeson risk.
- Yo dwe mete l ajou regilyèman pou yo asire yo li valab.
- Li dwe gen ladrès preparasyon (egz. egzèsis deplasman), ladrès prevansyon (egz. netwayaj ravin nan zòn lekòl la), ladrès repons (li paragraf 1.2. a).

## Egzanp 1: Reyalizasyon yon plan deplasman ak egzèsis regilyè

Reyalizasyon yon plan deplasman ak egzèsis deplasman regilyè fè pati prensipal aktivite preparasyon pou dezas ou ka fè lekòl. Egzèsis sa yo ba ou okazyon pou ou idantifye bezwen antrènman yo, pou w kreye nouvo reflèks epi pou w fòme moun yo pa mwayen aksyon ak repetisyon.

Nou konnen gen plizyè rezon ki ka deklannche deplasman deplasman nan yon lokal: dife, tranblemanntè, inondasyon, tanpèt, eksetera. Se pou sa, sa enpòtan pou ou planifye deplasman an epi pou w antrene w pou w fè l.

Plan deplasman: Ou ka devlope plan deplasman an diferan fason selon resous ou genyen. Li pèmèt lekòl la idantifye wout deplasman yo, pwen rasanbleman yo ak kote malèt ijans lan ap ye.

Pou ou asire w dokiman an ka sèvi nan ka ijans, ou dwe fè tout lekòl la konnen l, ou dwe teste l epi ou dwe mete l ajou regilyèman.

Pou ou teste plan deplasman lekòl la, li nesesè pou ou òganize yon egzèsis deplasman de fwa pa ane kon sa. Egzèsis sa a gen twa (3) etap: preparasyon, dewoulman ak deplasman.

**Preparasyon:** Komite sekirite lekòl la gen reskonsablite prepare egzèsis la (dat, tèm, lè, eksetera.). Reskonsab deplasman an gen misyon enfòme elèv ak pèsonèl li pral gen pou l ankadre nan moman egzèsis la sou kalite alam, sou prensip deplasman an, sou rezon deplasman an, eksetera.

Y ap fè yon fich obsèvasyon pou deplasman an (anèks 11) epi y ap distribiye l bay chak manm KSL la ak kèk elèv ak pwofesè yo chwazi pou facilite evalyasyon egzèsis la dapre kritè ki etabli yo.

**Dewoulman:** Kòdonatè a ap gen reskonsblite pou l fè konnen alam nan. Pandan tan sa a, reskonsab deplasman an ap ankadre moun y ap deplase yo, pandan l ap respekte konsiy jeneral deplasman kite lokal yo te chwazi yo.

**Evalyasyon:** Yo dwe evalye tout egzèsis deplasman an pou wè pwen fò yo ak pwen ki mande ranfòse yo dekwa pou yo prepare pwochen egzèsis la pi byen. Evalyasyon an dwe fèt selon kritè yo te prepare epi yo te ekri davans nan yon gri evalyasyon.

## Egzanp 2: Prevwa dispozisyon espesyal nan kad plan jesyon dezas lekòl la

- Devlope yon plan deplasman pou kite lekòl epi afiche l nan tout klas ak nan tout pwen rasanbleman
- Ekri konsiy ak demach y ap suiv nan ka ijans yo epi afiche yo (anèks 13)
- Asire w wout deplasman yo pa reprezante okenn danje epi yo elèv ki gen andikap kapab pase ladan yo.
- Asire w siyal ak afich alèt yo fèt yon fason pou yo koresreponn a bezwen elèv ki gen andikap

- Apre katastwòf la, egzamine bezwen fizik, sikolojik ak sosyal espesyal elèv ki gen yon andikap.

### **3.2 Planifikasyon repons nan ka ijans<sup>23</sup>**

Nan yon langaj klè, nou defini ladrès repons lan kòm yon seri aksyon ki planifye alavans pou sove lavi moun epi pou egzekite nan lekòl nan ka yon katastwòf. Ladrès sa a dwe fè pati PL la.

#### **3.2.1 Objektif ladrès repons lan**

Objektif fondamantal ladrès repons lè w ap fè entèvansyon nan ka ijans rezime nan de travay konplemantè.

- Asire w lekòl la ka bay repons nan ka ijans pandan brigadye espesyalize yo ap pran sitiyasyon an an men
- Fasilite elèv yo, pèsonèl la, ak byen yo (si sa nesesè), ale kote y ap an sekirite
- Aktive sistèm jesyon ijans lokal la kòrèkteman
- Asire w alèt la leve epi moun yo retounen nan aktivite yo

#### **3.2.2 Wòl ou dwe prevwa lè w ap bay repons nan ka ijans**

A kote wòl komite sekirite lekòl la gen pou l jwe avan kriz, sa nesesè pou ou asire w wòl chak moun byen defini nan moman ijans lan:

#### **Wòl manm KSL la lè gen kriz<sup>24</sup>**

Pami wòl manm KSL la, nou ka site wòl sa yo:

#### **Kòdonatè:**

- deklannche alèt la
- aktive PL la epi kòdone tout aksyon KSL la gen pou l fè yo
- resevwa tout enfòmasyon sou kriz la ak sou evolisyon l, ekri yo epi kominike yo
- pran enfòmasyon nan men otorite yo sou konsiy pou l pase yo
- kontakte pèsonèl sèvis premye swen yo, akeyi yo epi oryante yo
- falisite patisipasyon enstitisyon nan kominate a ki espesyalize nan domèn ijans.

#### **Reponsab sekirite:**

- koupe kouran an epi òganize jan aparèy pou etenn dife yo ap repati
- selon kalite menas la, kòdone etap operasyon yo gras a konsiy yo
- verifye tout elèv yo ak pèsonèl la nan zòn sekirite yo

#### **Reskonsab komunikasyon anndan ak deyo**

- gaye alèt kòdonatè a bay la
- asire l tout pèsonèl la jwenn enfòmasyon yo

---

<sup>23</sup> COURS DE SÉCURITÉ SCOLAIRE (CSS) Matériel de référence, OFDA

<sup>24</sup> Plan de Contingence Scolaire, Terre des Hommes Suisses, Haïti, 2016

- remèt reskonsab lojistik la lis elèv yo revize a
- asire l tout sa ki fèt chak jou ekri nan yon dokiman
- enfòme paran yo sou sitiyasyon an

### **Reskonsab lojistik la:**

- mete malèt ijans lan disponib pou KSL la
- jere estòk ijans lan epi bay KSL la rapò

### **Reskonsab resansman ak jesyon piblik la**

- travay avèk reskonsab blòk osinon seksyon sou teren yo pou kòdone akonpayman y ap bay timoun ak pèsonèl la nan zòn sekirite a
- rasanble enfòmasyon sou resansman an epi bay kòdonatè a rapò
- ede elèv oubyen lòt moun ki sou chòk akoz sitiyasyon ijans lan

## **3.3 Apre ijans lan**

### **3.3.1 Bay garanti timoun ka retounen lekòl apre ijans**

Kominote yo dwe konsidere sa ki pi bon pou popilasyon an nan plan preparasyon pou sitiyasyon ijans yo. Sa vle di, rekòmanse fè fòmasyon yo pi vit posib, paske sa ap fè kominote a benefisyé yon seri avantaj tankou:

- 1- ofri èd ak sèvis edikatif sistematik ki alawotè;
- 2- ankadremankamarad, anseyan ak lekòl la an jeneral ap bay elèv yo.
- 3- garanti yon demach aprantisaj san rete ki adapte ak reyalite moun yo ap viv la
- 4- evite timoun yo sibi chòk mantal ak fizik.
- 5- bay paran yo opòtinite rekòmanse travay.
- 6- facilite lavi nòmal rekòmanse firanmezi apre katastwòf la.

An rezime, kòm yon komite ki la pou kòdone, KSL la dwe planifye tout aktivite k ap ede lekòl la kontinye fonksyone malgre katastwòf la, epi k ap facilite kominote ki viktим yo rekanpe; li dwe òganize aktivite yo.

Pou ranfòse wòl lekòl la nan efò k ap fèt pou kominote a rekanpe, sa nesesè:

- 1- pou ou mete yon pati ki pale sou jan pou yo ede kominote a rekanpe nan PL la;
- 2- pou ou facilite ankadre pèsonèl ki byen fòme nan lekòl la pou yo bay èd ki nesesè nan bezwen ki genyen yo

### 3.3.2 Ede moun yo reyadapte yo nan nivo sikolojik ak sosyal<sup>25</sup>

Poutèt ki sa?

- Sitiyasyon an riske depase paran yo

Katastwòf la kapab frape paran elèv yo, yo ka sou chòk, yo ka boulvèse. Apre yon katastwòf, paran yo pa toujou moun ki pi prepare pou yo evalye eta timoun yo nan nivo sikolojik ak sosyal. Paran ki déjà sou eestrès ka panse se espre timoun yo fè lè yo rete apa, lè yo fè bak nan etid yo oubyen lè yo gen move konpòtman.

Se poutèt sa, òganize aktivite pou timoun ede paran yo jwenn tan pou yo jere konsekans katastwòf la, menm si se pa aktivite fòmèl pou moun aprann.

- Rekòmanse lavi nòmal enpòtan men sa ka pran tan

Sa enpòtan pou n di sa moun yo santi apre yo fin viv yon evènman ki choke yo se yon reyaksyon nòmal devan yon sitiayson ki pa nòmal ditou. Fòk nou kalme yo ak mesaj pozitif ki ka ba yo asirans (egz. Sitiyasyon an pral amelyore, se pou ou pran kouraj, eksétera). Lè ou bay elèv yo esplikasyon senp sa a, sa ede yo konprann estrès yo a, sa ede yo jere l.

Sa enpòtan tou pou ou ankouraje elèv yo repran abitim “nòmal” yo; sa vle di, ale lekòl, jwe, fè espò epi fè yon aktivite detant, paske lè lavi tou le jou a nòmal, sa diminye efè kriz la. Si sa posib, fòk ou suiv ka timoun ki pa ale lekòl apre yon katastwòf epi motive yo ansanm ak paran yo pou yo retounen lekòl.

Kòman?

- Ede elèv yo di sa yo santi

Lè timoun retounen lekòl apre yon katastwòf, ou dwe asepte chanjman nan pwogam w ap suiv la. Fòk ou ba yo tan pou yo pale de evènman an epi pou yo esplike jan yo santi yo devan tout klas la oubyen nan ti gwoup, san ou pa fòse sa ki prefere pe yo pale.

Timoun pa toujou byen konprann rezon ki fè yon katastwòf rive. Reyakson yo ak sa yo santi nan moman an se yon bagay nòmal. Pa egzanp, genyen ki santi yo koupab nan sa ki pase a. Egzamine santiman sa yo epi korije yo fè pati demach reparasyon sikolojik ak sosyal la.

#### Men kèk konsèy sou fason ou dwe fè sa:

- Ou dwe konsyan elèv yo anvi gen plis enfòmasyon posib sou sa ki pase yo e yo bezwen sa.
- Kite elèv yo diskite sou pwòp teyori yo ak lide yo sou sa ki pase a pou yo ka kòmanse « metrize » evènman yo.
- Di elèv yo ki kote ak kòman yo ka jwenn enfòmasyon ak èd.

<sup>25</sup> Guide de l'enseignant sur la reduction des risques de catastrophe, se protéger et se préparer, UNESCO, 2014

- Lanse deba an gwoup sou evènman anpil ladan yo ka te viv ou pa, ki pote soufrans, paske n Èske sèten menm sa ki pa t viv evènman sa yo tandé pale de yo. Timoun ki te viktim yo ap santi yo pa pou kont yo nèt nan soufrans yo lè sa a.
- Men, pa mande elèv yo rakonte istwa pèsonèl yo. An jeneral, rakonte istwa evènman ki pote soufrans bon pou timoun lè se li menm ki pran desizyon an volontèman, nan yon anviwònman kote li santi li an sekirite emosyonèl ak nan prezans granmoun ki fòme espesyalman pou bay timoun èd.
- Di timoun yo sa nòmal pou yo pè, pou yo santi yo pa konprann tèt yo, pou yo santi yo an kòlè, pou yo santi yo koupar. Santiman sa yo se reyakson nòmal devan yon sitiyasyon kriz ki pa nòmal ditou osinon devan trajedi.
- Mande elèv yo si yo swete poze kesyon. Sonje sa enpòtan pou ou koute yo ak atansyon ak senserite.
- Reponn kesyon elèv yo poze w sèlman.
- Pa pè rekonèt ou pa konn repons yon kesyon osinon ou pa fin sèten.

▪ Rekòmanse bon kalite edikasyon kòm yon fòm èd sikolojik ak sosyal

Pou yon anseyan, èd sikolojik ak sosyal pa yon bagay nouvo, paske bon pratik ansèyman ak aprantisaj se bon pratik sikolojik ak sosyal tou. Anseyan an dwe asire l li kreye yon anviwònman aprantisaj pozitif cho kote elèv yo santi yo an sekirite. Nan yon sitiyasyon ijans, pa egzanp, elèv yo ka gen difikilte pou yo konsantre yo sou lesyon yo.

Anseyan an ka fasilit yo konsantre yo si li prepare yon kou byen planifye, avèk objektif aprantisaj klè, yon kòmansman ak yon fen yo ka idantifye fasin, ak yon rapèl sou sa elèv yo te aprann, etan li sèvi ak materyèl pou moun aprann ki adapte. Lè ou varye metòd ansèyman, sa ede w adapte w ak fason chak moun aprann. Peryòd apre katastwòf la ka yon moman favorab pou w etidye katastwòf yo, pou w aprann kòman pou ou prepare pou katastwòf sa yo epi pou w mobilize kominote a pou ranfòse preparasyon l ak kapasite rezistans li.

▪ Si sa nesesè, fòk ou konnen ki lè pou ou chache èd lòt moun

Si konpòtman yon elèv enkyete w (pa egzanp, elèv la vin agresif oubyen l ap detui pwòp tèt li, li li mete tèt li sou kote, tout tan l ap reflechi sou katastwòf la, li bese nan rezulta l, li fè plizyè jou l pa vin lekòl san paran l pa konnen), fòk ou pale ak kòlèg ou, ak paran yo, epi fòk ou pran kontak ak sèvis ki bay èd sikolojik lekòl la. Sa konn rive elèv soufri eestrès apre yo te fin sibi chòk, yo bezwen èd espesyalis.

## **BLÒK 4 – Fòme moun nan diminye ris katastwòf**

### **Konpetans ki bezwen devlope**

Katriyèm pati sa a nan modil la vize ranfòse kapasite anseyan yo ak direktè yo:

- pou yo defini diferan dimansyon fòmasyon sou JRD a
- pou yo devlope zouti pedagojik pou anseye aksyon ki sove lavi nan katastwòf
- pou yo reyalize aktivite pwogram lekòl la pa prevwa pou fè fòmasyon sou JRD a.
- pou yo antre aspè JRD yo nan ansèyman diferan matyè yo anseye lekòl
- pou yo prepare yon kou ki gen diferan aspè JRD yo epi pou yo anseye
- pou yo reyalize aktivite lekòl sou JRD pou ranfòse kapasite rezistans tout moun

### **Konpetans**

- Definisyon diferan dimansyon fòmasyon sou JRD a
- Developman zouti pedagojik pou moun aprann jès ki sove lavi moun nan katastwòf
- Reyalizasyon aktivite pwogram lekòl la pa prevwa pou fè fòmasyon sou JRD a.
- Preparasyon yon kou sou diferan aspè JRD yo nan ansèyman diferan matyè
- Developman ak reyalizasyon yon kou ki gen aspè JRD yo epi anseye l
- Reyalizasyon aktivite lekòl sou JRD pou ranfòse kapasite rezistans tout moun

#### 4. Fòme moun pou diminison ris katastwòf

##### 4.1 Senk dimansyon fòmasyon sou diminisyón ris ak dezas la<sup>26</sup>

5. Devlope kilti pratik sekirite ak kapasite rezistans nan enstitisyon

1. Konprann sa lasyans di ak dewoulman dezas « natirèl » yo

2. Aprann dispozisyon ak demach sekirite pou yo pratike

4. Ranfòse kapasite diminisyón ris ak dezas kominote yo

3. Konprann sa ki ogmante ris yo ak kòman menas ka tounen yon catastwòf

Sa enpòtan pou nou pa limite fòmasyon sou JRD analiz syantifik menas yo sèlman. Ris catastwòf depann de moun an majè pati, tankou frajilite ak kapasite. Se poutèt sa, fòmasyon sou JRG a dwe fè moun yo konprann sa ki ogmante ris yo, fason menas yo ka tounen catastwòf ak sa ou dwe fè avan yon dezas, pandan dezas la epi apre.

###### **Dimansyon 1. -Konprann syans ak dewoulman dezas “natirèl” yo.**

Premye dimansyon an konsène etid syans ak dwoulman menas natirèl yo (egz. siklòn, sounami, tranblemanntè, eksetera).

<sup>26</sup> UNESCO et UNISEF, 2014. Towards a learning Culture on Safety and Resilience: Technical Guidance for DRR into the School Curriculum. Genève, UNICEF.

## **Dimansyon 2- Aprann dispozisyon ak demach sekirite yo epi pratike yo**

Dimansyon sa a ensiste sou aksyon ak konsiy pou ou adopte lè gen ijans pou w gen garanti ap gen entèvansyon rapid si sa nesesè (egz. konsiy deplasman, premye swen, ekstera).

## **Dimansyon 3- Konprann faktè ki ogmante ris yo ak jan yon menas ka tounen yon katastwò**

Twazyèm dimansyon an ap motive elèv yo prevwa sitiyasyon an lè yo etidye bagay ki ogmante ris yo avèk atansyon pou yo ka aji sou teren nan fè aksyon nan domèm espesyal (egz. evalyasyon frajilite o nivo lokal, resansman inisyativ, kat jewografi ris, devlopman plan travay, eksetera).

## **Dimansyon 4- Ranfòse kapasite kominote yo pou diminye ris**

Katriyèm dimansyon fòmasyon sou JRD fasilité angajman elèv yo nan ranfòsman kapasite rezistans pwòp kominote yo. Sa ede yo fè esperyans pratik edikasyon sivik ak patisipasyon sitwayen.

## **Dimansyon 5- Devlope yon kilti pratik sekirite ak kapasite rezistans nan enstitisyon**

Dimansyon sa a fè pwomosyon pou lekòl kòm yon espas aprantisaj pou n devlope yon kilti pratik sekirite ak kapasite rezistans. Li angaje direktè yo ak anseyan yo k ap fè efò pou bay elèv yo mwayen pou yo fè tandem vwa yo nan pwogram lekòl la, nan vi tou le jou yo ak nan demach pou pran desizyon.

## 4.2 Ansèyman JRD nan klas

Ansèyman JRD ka antre nan lekòl menm si yo pa t prevwa l nan pwogram nan ak nan orè a. Li ka antre nan nenpòt matyè, kit se matematik, kit se jeyografi osinon lòt matyè (gade tablo anba a).

Ak yon ti kreyativite, l ap posib pou w antre tèm ki gen rapò ak JRD nan tout kou, pa egzanp: kreye afich ki montre menas yo nan kou ki montre elèv fè fòm ak volim bèl, kalkile ris katastwòf oubyen prepare estatistik katastwòf nan kou matematik epi etidye jan yo ka bati lekòl solid (kay parasismik) nan kou fòmasyon pwofesyonèl.

Egzanp pou rantre dimisyon ris ak dezas nan diferan matyè	
<b>Edikasyon estetik ak atistik</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Fè tablo, kolaj, afich ak pano sou sijè ki gen rapò ak menas ak dezas</li> <li>• Konpoze chan, dans ak pyès teyat pou sansibilize kominote a sou JRD epi entèprete yo</li> <li>• Itilize jès ak langaj kò pou montre kalite menas yo ak repons lòm ka bay</li> </ul>
<b>Byoloji</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Konprann avantaj yon espas moun abite ki pwòp (egz. forè oubyen yon bann pyebwa ki devlope bò lanmè nan zòn twopikal) nan diminye ris ak dezas tankou tè k ap kase ak sounami;</li> <li>• Egzamine wòl zòn imid yo nan rale kantite dlo ki depase pou evite inondasyon</li> <li>• Etidye konsekans debwazman lokal sou frajilite kominote yo</li> </ul>
<b>Edikasyon sivik/ sitwayen</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Rankontre ak fonksyonè lokal yo pou w poze yo kesyon sou ladrès ak sou jan sistèm preparasyon pou dezas yo òganize (egz. DPC);</li> <li>• Fè pwojè ki vize fè pwomosyon pou diminsyon ris ak catastwòf nan kominote a (egz. ranmase fatra, plante pyebwa, eksetera).</li> </ul>
<b>Jeyografi</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Re pwodui kat nasyonal yo pou ilistre konsekans nivo lanmè ki monte zòn lakòt yo</li> <li>• Etidye diferan konsekans dezas natirèl sou kominote lavil ak seksyon kominal</li> <li>• Egzamine chanjman nan fason yo sèvi ak tè yo kòm mwayer pou ranfòse kapasite rezistans osinon kòm posiblite sous menas</li> </ul>
<b>Edikasyon fizik ak sou sante</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Aprann bay premye swen</li> <li>• Aprann pratik ak demach sekirite moun dwe itilize lè gen menas</li> <li>• Konnen menas psou sante ki posib apre yon catastwòf</li> <li>• Aprann dispozisyon pwoteksyon ak ijèn moun dwe suiv apre yon catastwòf</li> </ul>

<b>Istwa</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Egzamine konsekans menas natirèl ak chanjman nan klima a sou ansyen sivilizasyon yo</li> <li>• Etidye gwo dezas nasyonal osinon dezas lokal ki te fèt epi idantifye bon pratik yo</li> </ul>
<b>Lang ak literati</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Li tèks sou dezas ak menas epi diskite sou yo</li> <li>• Konpoze ti sèn pou kòmante foto, moso tèks yo koupe nan jounal osinon videoyo ki gen rapò ak dezas</li> <li>• Ekri jounal yo osinon enstitisyon lokal lèt sou pwoblèm diminisyon ris ak katastwòf local</li> </ul>
<b>Ladrès lavi toule jou</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Òganize yon konkou deba sou tèm ki gen rapò ak dezas</li> <li>• Fè yon plan preparasyon fanmi pou dezas</li> </ul>
<b>Matematik</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Trase chema dapre done sou menas ak ris natirèl yo (pa egz. valè moun ki viktим antou ak valè lajan siklòn koute nan diferan peryòd)</li> <li>• Tire konklizyon jeneral sou tandans yo dapre dènye estatistik yo</li> </ul>
<b>Syans ak teknoloji</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Konprann dewoulman fenomèn natirèl klima ak mouvman tè a</li> <li>• Etidye konsekans aktivite moun sou plant ak bêt kote yo ye a</li> </ul>
<b>Syans sosyal</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Egzamine frajilite devan dezas sou aspè dwa moun ak dwa timoun</li> <li>• Poze manm kominate a kesyon sou sa yo panse, sa yo sonje ak bon bagayki te conn fèt avan nan domèn menas ak dezas</li> <li>• Fè vivit teren nan sèvis lokal kote y ap bay viktим dezas èd</li> </ul>
<b>Premye pa nan teknoloji ak aktivite pwodiksyon (ITAP)</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Etidye adaptasyon nan kad pwojè plante pye bwa ak mangwòv epi sèvi avè l</li> <li>• Fè enstriman pou mezi kantite lapli ki tonbe nan zòn lekòl la</li> <li>• Aprann prensip konstriksyon ki ka reziste devan dezas</li> </ul>
<b>Edikasyon fizik ak espò</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Plan deplasman</li> <li>• Demonstrasyon deplasman</li> <li>• Egzèsis fizik/detant</li> </ul>

#### 4.2.1 Rezulta n ap tann apre ansèyman JRD a

Anseye JRD se pa bay kèk konesans sèlman, se fasilité moun yo devlope yon seri konpetans ak atitud tou. Tèks ki nan kare pi ba a se yon lis konesans, konpetans ak atitud ki reprezante rezulta aprantisaj JRD a.

## Rezulta aprantisaj JRD

<b>Konesans</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Konesans sou tèt ou ak sou lòt moun</li> <li>• Konesans sou menas ris ak dezas yo</li> <li>• Konprann lide ak pratik kle JRD a</li> <li>• Konesans sou dispozisyon sekirite ki pi senp yo</li> <li>• Konesans sou dewoulman dezas ak pratik jesyon dezas</li> <li>• Konesans sou anviwònman ak relasyon antanviwònman ak moun nan sosyete</li> <li>• Konesans sou chanjman nan klima a</li> <li>• Konesans sou diferan konsekans depase dezas fè sou vi moun</li> <li>• Konesans sou aspè dezas ki konsène dwa moun, dwa timoun ak moun selon sèks yo</li> </ul>
<b>Konpetans</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Konpetans non konprann ak refleksyon kritik</li> <li>• Konpetans pou jere enfòmasyon</li> <li>• Konpetans jesyon dezas, pwoteksyon pèsònèl ak swen pèsònèl</li> <li>• Konpetans komunikasyon ak dyalòg ak moun</li> <li>• Konpetans nan rapò moun ak moun ak konpetans santimantal</li> <li>• Konpetans pou aksyon</li> <li>• Konpetans nan divès domèn ki mache ansanm</li> </ul>
<b>Atitud</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>▪ Renmen ede moun/attachman</li> <li>▪ Respè</li> <li>▪ Konpasyon, bay moun swen ak afeksyon ak konpreyansyon moun ak sitiyasyon yo</li> <li>▪ Konsfyans ak pridans</li> <li>▪ Angajman pou respekte dwa tout moun, jistis ak solidarite</li> <li>▪ Amoni ak anviwònman an</li> </ul>

Sa klè lis sa a anglobe yon pakèt konpetans ki pa itil nan kontèks JRD sèlaman, men ki itil nan lavi tou le jou tou. Li gen yon seri atitud ki fè elèv yo tounen moun ki angaje yo, ki anbrase kòz la e ki gen sans reskonsablite nan kominate yo ak nan sosyete yo tou.

Yon koudèy sou rezulta aprantisaj sa yo, ansèyman JRD suiv tandans mondal nan domèn edikasyon an: devlope otonomi elèv yo gras a metòd animasyon ki ankouraje patisipasyon.

### 4.2.2 Anime ansèyman JRD a

Nan demach sa a, elèv la pa la pou l resevwa, li aktè nan pwòp aprantisaj li. Anseyan ki adopte metòd sa a mete elèv la nan kè aprantisanj la, anseyan an pa bay tèt li wòl aktè prensipal. Chak plan kou ak aktivite sou JRD a, jan kou yo òganize nan klas la ak metòd ansèyman yo dwe chita sou teknik animasyon nan patipasyon.

### **Konsèy pou anime ansèyman JRD nan kolaborasyon:**

- Kreye yon anbyans sekirite, pou tout moun ba yo konfyans nan klas la;
- Rekonèt valè kontribisyon ak esperyans tout elèv ki nan klas la, ti fi yo ak moun ki gen andikap yo sitou;
- Ankouraje elèv yo di sa yo panse ak sa yo santi libelibè
- Tounen prensip moral ak atitud ou swete anseye yo (respè, tolerans, konpasyon, patisipasyon).
- Pa bay enpresyon se yon sèl rezulta w ap tann oubyen se yon sèl bon repons ki genyen pou chak travay.
- Itilize divès metòd diferan ant yon aktivite ak yon lòt.
- Asire w ou varye gwosè gwoup yo regilyèman (gwoup de moun, ti gwoup, gwo gwoup, tout klas la) yon fason pou elèv yo travay ak plis kamarad posib nan diferan sitiyasyon.
- Montre elèv yo ou renmen konnen, ou toujou pre pou ou aprann epi ou ouvè pou ou tandem novo pwopozisyon, novo lide ak novo konpetans.
- Òganize yon vrè seyans bilan nan fen aktivite yo yon fason pou ou fè aprantisaj la meyè rezulta li, pwofite okazyon an pou ou pouse elèv yo kontinye aprann epi pou yo kontinye aji lè yo pa lekòl.

#### **a. Anime ansèyman diminisyon ris ak dezas la ann ekip**

Travay ann ekip avèk kòlèg ede w ranfòse mesaj fòmasyon JRD a.

Anseyan yo ka fè elèv yo fè konesans ak JRD menm si yo pa t prevwa l nan pwogram lekòl la. Sa enpòtan pou nou travay ann ekip pou aprantisaj la ka kreyatif epi pou l ka gen tout diferan dimansyon fòmasyon JRD a.

### **Men kèk sijesyon pou kolaborasyon ann ekip:**

- ✓ Antann ou avèk kòlèg yo pou n reyòganize planifikasyon ansèyman tèm JRD yo pou n wè yo an menm tan oubyen youn apre lòt. Kon sa, elèv yo ap etidyé menm tèm sa yo nan plizyè matyè ak plizyè pwofesè.
- ✓ Envite youn osinon plizyè kòlèg vin prezante yon aspè espesyal JRD nan klas la osinon mande yo vin anime yon kou avè w.
- ✓ Òganize yon semèn espesyal sou JRD oubyen sou chanjman klima an kolaborasyon ak kòlèg nou ansanm ak direksyon lekòl la. Semèn espesyal sa a ka gen aktivite a kote pwogram lekòl la, osinon periscolaire tankou sòti, espozisyon osinon espektak atistik.

#### **4.2.3 Lekòl ak kominate: men nan men pou pi gwo kapasite rezistans**

##### **a. Angaje paran ak manm kominate a nan aktivite edikatif sou diminisyon ris ak dezas**

Sekirite nan lekòl ak sekirite nan kominate kote lekòl la ye a fonn ansanm, elèv yo pa ka travay nan bon kondisyon lekòl si paran yo ak vwazen yo viktим katastwòf.

Poutèt sa, efikasite fòmasyon JRG a chita sou patisipasyon paran ak manm kominote a plis pase nan nenpòt lòt domèn. Aspè sosyal ak kominotè kapasite rezistans gen menm valè ak aspè pèsonèl la omwens nan ka sa a.

Sa vle di, ansèyman JRD ap efikas si l sènen relasyon ant lekòl, fanmi ak kominote nan sans laj la.

#### **b. Angaje kominote a pou lekòl la gen yon pi gwo kapasite rezistans**

Yon bon kalite edikasyon JRD kreye yon echanj ant lekòl la ak kominote a. Yon bò, resous kominote a disponib pou lekòl la ki ka itilize yo (pafwa li menm libere yo pafwa).

##### **Egzanp pou kolaborasyon ak kominote a pou ranfòse kapasite rezistans lekòl la:**

- ✓ Envite manm kominote a ki gen konesans espesyal (egz. DPC, Kwa Wouj, achitèk, moun andikape, temwen dezas, eksetera) kolabore nan kou osinon nan pwojè sou JRD ;
- ✓ Envite espè nan kominote a sipòte aktivite evalyasyon ak diminisyon ris lekòl la jere;
- ✓ Mande èd lajan ak lojistik pou reyalizasyon pwojè sou JRD yo lekòl la.

#### **c. Lekòl kòm kanal pou ranfòse kapasite rezistans kominote a**

Yon lòt bò, lekòl la ka patisipe anpil nan preparasyon ak nan ranfòsman kapasite rezistans kominote a. Lè elèv yo pataje konesans, konpetans ak atitud yo aprann lekòl avèk fanmi yo ansanm ak kominote a, yo kapab yon seri gwo kanal pou pote chanjman. Pwofesyonèl lekòl yo ka jwe wòl konseye enpòtan pou fanmi yo ak kominote a an jeneral.

##### **Egzanp pou ranfòse kapasite rezistans kominote a:**

- ✓ Reyalize pwojè kat jewografi ki montre ris nan kominote a,
- ✓ Enfòme kominote a sou pratik ekonomik, sosyal ak anviwònmantal danjere ki ogmante nivo frajilite li epi ki agrave ris katastwòf la,
- ✓ Ranfòse kapasite kominote a pou jesyon dezas nan mennen l dekouvrí konpetans, konesans ak atitud yo anseye lekòl la nan domèn nan,
- ✓ Ede moun frajil nan zòn lekòl la lè gen katastwòf. Gen plizyè solisyon, tankou bay moun sistèm k ap bay repons nan dezas la pa pran an konsiderasyon swen sante espesyal, abri ak lòt sèvis. Se kapab moun gen pwoblèm mantal, pòv, imigran ki fèk rive, touris, fi ansent ak moun ki gen andikap.
- ✓ Lekòl la ka ouvri pòt li pou resevwa moun epi kite yo itilize twalèt, ofri moun ki pa pale lang kominote a sèvis tradiksyon, bay moun ki pa ka al lopital yo premye swen, eksetera.

### **4.3 Aktivite pwogram lekòl la pa prevwa ak aktivite siplementè**

Aktivite a kote pwogram lekòl se yon seri aktivite aprantisaj lekòl la òganize pou l konplete travay aprantisaj la oubyen pou l satisfè divès demann nan nivo sosyal ak kominotè san aktivite sa yo pa fè pati vrè pwogram lekòl la<sup>27</sup>.

Aktivite sa yo pa obligatwa. Pèsonèl lekòl la, elèv yo, asosyasyon paran, menm yon lòt enstitisyon, yon lekòl devwa, yon kay nan katye a ka òganize yo nan kad lekòl la oubyen nan lòt kad<sup>28</sup>.

Aktivite pwogram lekòl la pa prevwa yo touche anpil domèn. An jeneral, yo klase yo nan twa gwo kategori:

1. Espò
2. Kilti
3. Sosyete

An majè pati, yo eseye satisfè bezwen fòmasyon ki pa ansèyman matyè yo. Nan sans sa a, se aktivite ki fasilité moun ki konsène yo devlope, ale pi lwen nan kapasite yo epi detann yo; epi se aktivite ki ka ede ogmante aspè fizik, entèlektyèl, afektif, etik oubyen aspè sosyal fòmasyon moun yo. Aktivite sa yo ka ekilibre fòmasyon yo tou.

Pou jesyon ris ak dezas la, gen anpil egzant aktivite yo ta ka òganize ki kapab ede elèv la kapte konesans ak konpetans yo pi byen ansanm ak lekòl li ak kominote l, pou diminye nivo frajilite yo nan dezas.

Se yon devwa pou chak aktivite pwogram lekòl la pa prevwa ensiste sou frajilite ak wòl ki mache ak sèks moun (fi osinon gason) epi ak moun ki gen andikap.

#### **Egzant aktivite pwogram lekòl pa te prevwa nan JRD**

##### **1. Jounen espesyal sou jesyon ris ak dezas osinon jounen espesyal sekirite nan lekòl**

Lekòl la ka mete tout yon jounen oubyen yon demi jounen apa pou JRD osinon pou aktivite sekirite lekòl la. Pwogram animasyon an ka gen demonstrasyon katastwòf ladan l, demonstrasyon entèvansyon ponpye ak sekouris, konkou (pa egzant, konkou moun k ap ranpli bokit dlo pou fè egzèsis etennn dife), demonstrasyon sou moun k ap bay premye swen, espozisyón, espektak atistik (teyat, maryonèt, chan, dans). Yo ta envite fanmi yo ak manm kominote a patisipe tou.

Kesyon sèks ak andikap ? Aktivite yo ka bay tifi, fi ak andikape yon espas pou yo pale de esperyans yo fè anvan yon katastwòf, pandan katastwòf la epi apre katastwòf la pou yo fè wè frajilite pa yo, ak wòl yo ka jwe pandan tout faz JRD yo tout.

##### **2. Atelye ak espektak teyat sou bon pratik JRD yo**

<sup>27</sup> LES ACTIVITÉS PARASCOLAIRES À L’ÉCOLE SECONDAIRE : UN ATOUT POUR L’ÉDUCATION, Conseil supérieur de l’éducation Québec

<sup>28</sup> Rôles des activités parascolaires dans la scolarité de l’élève, UFAPEC, septembre 2012

Kòm tout lòt fòm aktivite kiltirèl, teyat ka yon bon mwayen pou montre elèv, moun k ap travay nan edikasyon ak paran pratik pou yo devlope anvan yon katastwòf, pandan yon katastwòl epi apre yon katastwòf. Aktivite sa yo fasilité patisipan yo aprann diferan aspè yo pandan y ap jwe, epi yo ede yo devlope atitud sosyal tankou jan pou yo pale ak langaj kò, san bly travay an gwoup.

An plis, si atelye yo ta debouche sou espektak, sa t ap yon bon mwayen pou yo sansibilize tout kominate a epi pou yo ranfòse enterè espektatè yo sou sijè JRD a.

Kesyon sèks ak andikap? Aktivite yo ka bay ti fi, fi ak andikape yon espas pou yo patisipe aktivman. Istwa espektak la ta ka konsène espéryans yon fi ki te viktima katastwòf oubyen yon moun ki gen andikap ki te rive chape gras a mwayen prevansyon ris ak dezas ki te adapte a sitiyasyon li.

### **3. Klèb pou dimininye ris katastwòf**

Elèv yo ka kreye yon klèb pou JRD nan kad aktivite ki pa aktivite lekòl la. Elèv yo ka pran tan lib yo pou yo reyini pou yo ogmante konesans ak konpetans yo sou sijè sa a epi pou yo prepare materyèl aprantisaj pou elèv, pou fanmi ak manm kominate a. Yo kapab jwe wòl enpòtan nan aktivite preparasyon pou dezas k ap fèt nan nivo lekòl la ak nan nivo kominate a. Yon lòt solisyon se kontakte klèb jèn ki egziste deja, tankou gwoup eskout oubyen gwoup gid, gwoup legliz oubyen koral pou mande yo mete tèm ki gen rapò ak diminisyon ris ak dezas nan aktivite y ap fè.

Kesyon sèks ak andikap? Klèb la ap gen pou l ankouraje ti fi ak elèv ki gen andikap patisipe aktivman yon fason pou vizyon pa yo antre nan diskisyon, nan preparasyon materyèl ak nan aktivite ki planifye pou fèt yo.

### **4. Reyinyon/sware/atelye pou paran**

Yon gwo pati nan aktivite pwogram lekòl la pa prevwa yo dwe angaje fanmi yo ak kominate a. Pa ezite mande paran yo pou yo jwe yon wòl pi aktif nan fòmasyon JRD ptit yo ap resevwa a. Yon rankont ak paran yo kapab yon okazyon pou nou reflechi ansanm sou fason nou ka fè fòmasyon sa a avanse nan fanmi yo ak nan kominate a.

Nan yon sitiyasyon apre katastwòf, organize reyinyon avèk paran vrèman itil. Reyinyon sa yo kapab ede nou reflechi sou fason lekòl la ka ede paran yo ak elèv yo reyadapte yo. Lanvè a posib tou. Reyinyon sa yo fasilité yo abòde kesyon konsekans sikolojik ak sosyal dezas yo tou.

Kesyon sèks ak andikap? Fanmi yo kapab esplike difikilte - ak fòs - ptit yo rankontre poutèt yo gason oubyen yo fi osinon poutèt yo gen yon andikap. Sa ap ede pwofesyonèl lekòl yo adapte ladrès yo ak plan JRD lekòl la pi byen.

An plis, paran yo se pi bon moun ki pou pote ptit yo sekou, sitou si yo bezwen yon èd espesyal. Se poutèt sa, sa ta bon pou yo sansibilize yo epi pou yo fòme yo sou pratik JRD yo avèk yon koudèy espesyal sou frajilite espesyal ptit yo.



## Glosè

- **Aktivite pwogram lekòl la pa prevwa ak aktivite sou kote** se tout aktivite aprantisaj lekòl la òganize pou l konplete aprantisaj la oubyen pou l satisfè divès demann sosyal ak kominotè. Aktivite sa yo pa vrèman fè pati vrè pwogam li.<sup>29</sup> Souvan, aktivite sa yo pa obligatwa. Pèsonèl lekòl la, elèv yo, asosyasyon paran, menm yon lòt enstitisyon, yon lekòl devwa, yon kay nan katye a kapab òganize yo nan kad lekòl la oubyen nan lòt kad.
- **Menas:** fenonèm ki ka fè moun pèdi lavi yo ansanm ak mwayen yo genyen pou yo viv. Sa ka rive pou rezon natirèl (tranblemanntè, tanpèt, inondasyon, tè ki deplase, sechrès, sounami, vòlkan) oubyen akòz sa moun pwovoke (aksidan endistriyèl, konfli vyolan, eksetera). (Inesko, 2013)
- **Avètisman alèt siklòn:** Nan tout peyi a, sant nasyonal meteyo (SNM/SNM) sèvi ak twa koulè pou l distenge nivo dega li estime yon siklòn, yon ouragan k ap vini ka genyen sou peyi a: **jòn:** pou konsekans ki ant fèb ak lejè **Oranj:** konsekans ki ant lejè ak fò **Wouj:** pou konsekans ki vyolan nan dènye pwen.
- **Kapasite:** tout mwayen ki disponib nan yon kominate, nan yon sosyete osinon nan yon òganizasyon yo kapab itilize pou yo prepare yo pou yo reponn nan yon moman ijans. Se kapab lokal, mwayen materyèl, enstitisyon, kapasite sosyete a pou l reziste, ak konesans moun yo (Inesko, 2013).
- **Katastwòf/dezas:** tout menas natirèl, sityasyon fajilite, ak kapasite preparasyon ak repons ki pa ase. Sa rive lè yon menas lakòz yon ravaj ki kite kominate yo oubyen tout yon nasyon de bra kwaze, san yo pa ka reyaji devan evènman an san sekou lòt moun, tankou sa te rive nan dènye tranblemanntè ki te frape Ayiti a.<sup>30</sup>
- **Selil ijans MENFP a** gen wòl kòdone efò preparasyon ak repons pou ijans nan lekòl.
- **Sant operasyon ijans nasyonal (SOIN), depatmantal (SOID), ak kominal (SOIK)** se enstitisyon reprezentatif yo aktive lè yon catastwòf pral rive. Yo gen reprezantan tout ministè sa konsène yo ak reprezantan Lakwa Wouj ayisen. Objektif jeneral yo se kore operasyon entèvansyon yo, planifye yo, kòdone yo epi egzekite nan tout nivo yo sizanka gen catastwòf.

<sup>29</sup> LES ACTIVITÉS PARASCOLAIRES À L’ÉCOLE SECONDAIRE : UN ATOUT POIUR L’ÉDUCATION, Conseil supérieur de l’éducation Québec

<sup>30</sup> Réduction des risques de catastrophes: un instrument pour la realization des objectifs du millénaire pour le développement, UNISDR, 2010

- **Chanjman klimatik:** Chanjman klimatik se chanjman rapid san parèy ki fèt nan sistèm klima latè pandan lontan.<sup>31</sup> Se rezulta gwo ogmantasyon konsantrasyon gaz ki ogmante tanperati atmosfè a depi 1750.
- **Siklòn:** Fenomèn klimatik ki fè pi gwo dezas ann Ayiti se siklòn. Pa gen dout sou sa. (OXFAM, 2009). Peryòd siklòn ann Ayiti kòmanse nan mwa jen li fini nan mwa desanm, menm si siklòn ki pase sou zile a pandan dis dènye ane yo konsantre nan peryòd out pou fini nan novanm. Konsekans siklòn tankou inondasyon ak tè ki deplase ka frape tout peyi a.
- **Komite depatmantal jesyon ris ak dezas (KD JRD /CDGRD) yo** fòme ak inite desantralize ministè ki sou tèt komite yo, ak òganizasyon kominotè ak òganizasyon sosyete civil la. Delege depatmantal la dirije yo. Komite sa yo reskonsab pou yo bay sipò ki nesesè nan domèn kòdinasyon nan nivo komite kominal yo epi pou yo ede mobilize èd anplis k ap sot deyò pou popilasyon ki viktim yo.
- **Komite JRD komin ak seksyon kominal (KKPS ak CloCS) yo** gen reskonsablite mobilize premye repons ijans lan. Pi fò ladan yo se volontè majistra a osinon kazèk la dirije.
- **Komite sekirite lekòl la (KSL)** reskonsab fè PL la epi mete l ann aplikasyon sitou. Konpozisyon l ka varye selon lekòl la, men jeneralman, li ka gen i) yon kòdonatè, ii) yon reskonsab lojistik, iii) yon reskonsab komunikasyon, iv) yon reskonsab sekirite, v) yon reskonsab resansman.
- **Komite tematik SNJRD:** Pou kounye a, gen de komite ki an fonksyon: komite tematik edikasyon ak sansiblizasyon piblik la (KTESP/CTESP) ak komite tematik jesyon abri pwovizwa a (KTJAP/CTGAP). Yo reyini chak semèn.
- **Komisyon pèmanan JRD MENFP a** gen wòl kòdone reskonsablite ak travay diferan direksyon teknik yo nan JRD a. Komisyon sa a Direksyon jeneral la dirije gen (i) yon selil ijans – ki an fonksyon lè gen kriz – ak (ii) yon obsèvatwa.
- **Konsèy nasyonal jesyon ris ak dezas la (KNJRD)** se pati santral SN JRD a. Li gen ministè yo ak prezidan Lakwa Wouj la ladan l. Misyon l se (i) defini politik global JRD gouvènman an (ii) oryante pwogram y ap egzekite nan kad plan nasyonal la, kòdone yo epi evalye yo (iii) fè pwomosyon pou yo entegre tout kesyon JRD yo nan rejon.

---

<sup>31</sup> Chanjman Klimatik, Ministère de l'Environnement Haïti, 2015

- **Direksyon Pwoteksyon Sivil la** (DPS/DPC) se direksyon teknik MEKT/MICT ki reskonsab kòdinasyon aktivite diferan ministè, komite ak òganizasyon avan katatastwòf, pandan katatastwòf ak apre katastwòf osinon ijans. DPS/DPC se òganizasyon prensipal ki reskonsab kòdinasyon aktivite entèvansyon yo lè gen katastwòf.
- **Fòmasyon sou JRD** a dwe fè moun yo konprann sa ki ogmante ris yo, fason menas yo ka tounen katastwòf epi sa yo dwe fè avan dezas, pandan dezas ak apre dezas. Ansèyman JRD a ka antre nan lekòl menm si yo pa te prevwa li nan pwogram ak nan orè lekòl la. Li ka antre nan nenpòt matyè, kit se matematik, jeyografi osinon lòt matyè (gade tablo pi wo a).
- **Jesyon ris ak dezas (osinon diminisyon ris katastwòf)** konsène tout entèvansyon ak dispozisyon yo pratike pou diminye frajilite ak ris, depi nan dispozisyon pou diminye ris rive nan dispozisyon pou repons nan ka ijans, avan reparasyon ak rekonstriksyon.<sup>32</sup>
- **Deplasman teren:** Pakèt wòch ak k ap kase ak tè k ap deplase ann Ayiti fèt akoz peyi a gen anpil mòn, akoz mouvman defòmasyon ak deplasman k ap fèt anba tè a, akoz dlo antre nan tè a epi yo kreye gwo fòs, anfen, akoz fenomèn tèk ki prale nan lanmè a k ap ogmante ak esplwatasyon karyè sab ak gravye (OXFAM, 2009).
- **Gwoup Sipò Koperasyon Entènasyonal (GSKE/GACI)** ak gwoup kòdinasyom diferan ONG, òganizasyon entènasyonal ak enstitisyon k ap jwe yon wòl sipò nan demach jesyon ris ak entèvansyon.
- **Obsèvatwa JRD MENFP** a la pou defini ladrès pou yo entegre JRD a pi byen nan sistèm edikatif fòmèl la (egz. pwogram) ak nan sistèm enfòmèl la (egz. fòmasyon pwogram lekòl la pa prevwa).
- **Plan nasyonal jesyon ris ak dezas la** se dokiman kad gouvènman ayisyen devlope an 2001 kote li bay gran liy pou yo suiv, objektif pou yo bay tèt yo, òganizasyon pou yo adopte ak aksyon pou yo fè pou yo diminye ris ki menase popilasyon ayisyèn nan, pou yo jere dezas ris sa yo ka lakòz epi pou yo fè peyi a pran wout devlopman dirab. Objektif espesyal li se (i) aji sou rezon ak bagay ki ogmante ris yo pou yo ka diminye konsekans negatif dezas (ii) ranfòse kapasite entèvansyon an nan nivo santral, departmantal ak kominal/lokal.

---

<sup>32</sup> Introduction sur la gestion des risques et des catastrophes Si Mohamed BEN MASSOU, Maroc, 2011

- **Plan jesyon ris ak dezas lekòl la (PL)** se yon seri aksyon ki la pou evite ris yo, pou diminye yo, pou prepare kominote edikatif la pou l bay repons nan sitiyasyon dezas, **epi pou fasilité li rekanpe rapid**. Li dwe reprezante tout sa lekòl la pral fè pandan yon peryòd byen espesyal, ansanm ak aktivite fòmasyon nan klas yo.
- **Gwoup kominikasyon SNJRD a** se yon platfòm ki gen yon rezo ki reskonsab pou l enfòme moun ki nan enstitisyon gouvènman an ak patnè kle sistèm nan k ap travay ansanm pou yo bay popilasyon an enfòmasyon ki egzat epi ki ajou.
- **Kapasite rezistans:** kapasite pou kominote a “retounen” osinon pou l “leve kanpe” apre yon chòk. Kominote a gen kapasite pou l reziste devan dezas si kominote a gen mwayen ki nesesè epi si li kapab òganize tèt li avan moman bezwen yo ak pandan moman bezwen yo (Inesko, 2013).
- **Ris katastwòf** se posiblite pou yon evènman ak move konsekans li kapab lakòz rive.
- **Sechrès:** Sechrès gen yon rapò sere ak zòn k ap tounen dezè akòz chanjman klimatik<sup>33</sup>. Menm zòn ki te imid anvan frape anba schrès kounye a pandan peryòd ki plizoumwen kout. Men sa kapab limite rekòt yo, li kapab diminye kantite dlo ki nan rivyè yo (OXFAM, 2009). Sechrès reprezante youn nan pi gwo ris ki menase kèk pati nan popilasyon ayisyèn nan.
- **Sekretarya pèmanan jesyon ris ak dezas la (SPJRD)** reskonsab kòdinasyon teknik; li gen reprezantan pi fò ministè ki sou tèt li yo – tankou MENFP. Pami prensipal reskonsablité li, li la: (i) pou li fè konnen premye oryantasyon ak desizyon direksyon KNJRD/CNGRD a; (ii) pou li kòdone plan nasyonal JRD a epi pou l mete l egzekite li.
- **Ladrès jesyon ijans nan lekòl** se tout aksyon ki planifye davans pou sove lavi moun yo egzekite nan lekòl si yon catastwòf rive. Ladrès sa a dwe fè pati PL la.
- **Tramblemanntè:** trabblemanntè se rezulta fizik de gwo plak wòch ki glise bridsoukou sou wout yon fay ki byen fon nan pati anlè tè a (Prepti, 2011). Ayiti twouve li nan yon zòn ki aktif nan domèn trabblemanntè. Tout peyi a menase.
- **Sounami:** Sounami se yon seri onn longè yo ak peryòd yo ajite yo gwo anpil efè trabblemanntè pwovoke anba lanmè osinon tou pre lanmè jeneralman. Yon vòlkan ki pete, yon tè ki glise anba lanmè osinon yon wòch ki kase nan zòn lanmè ka lakòz sounami tou. (Meteye, 2016)

<sup>33</sup> Rapport OMD, PNUD Haiti, 2014

- **Frajilite:** karakteristik yon kominate osinon yon sistèm ki riske sibi konsekans yon danje. Yo defini li kòm pwen fèb yon moun, yon sistèm oubyen yon kominate. Li tradui karaktè yon bagay ki frajil, ki sou mank, ki ka sibi atak. (Inesko, 2013)

## Anèks

Anèks 1: Videyo sou konsekans dezas

Anèks 2: Imaj sou konsekans danje ki kapab rive

Anèks 3: Imaj sou dega dezas fè sou edikasyon

Anèks 4: Kat d Ayiti

Anèks 5: Kat ris

Anèks 6: Sistèm pou enstitisyon jere ris

Anèks 7: Badj ak enstitisyon ki reprezante pou jwèt wòl<sup>34</sup>

Anèks 8: Evalyasyon rapid sou kalite danje natirèl ki ka rive<sup>35</sup>

Anèks 9: Evalyasyon kalite frajilite<sup>36</sup>

Anèks 10: Fich bilan jeneral egzèsis deplasman<sup>37</sup>

Anèks 11: Fich obsevasyon egzèsis evalyasyon<sup>38</sup>

Anèks 12: Fich Evalyasyon egzèsis deplasman<sup>39</sup>

Anèks 13: Plan deplasman

Anèks 14: Jès ki sove moun<sup>40</sup>

---

<sup>34</sup> Système national de gestion des risques et des désastres, Plan national d'intervention-Document de travail, Haïti, 2001

<sup>35</sup> Plan Contingence Scolaire, Terre des Hommes Suisse, Haïti, 2016

<sup>36</sup> Plan Contingence Scolaire, Terre des Hommes Suisse, Haïti, 2016

<sup>37</sup> Plan Contingence Scolaire, Terre des Hommes Suisse, Haïti, 2016

<sup>38</sup> Plan Contingence Scolaire, Terre des Hommes Suisse, Haïti, 2016

<sup>39</sup> Plan Contingence Scolaire, Terre des Hommes

<sup>40</sup> Éducation à la Réduction des Risques de Catastrophes, Guide pédagogique du maître, ASB, Haïti 2012

## Anèks 1- Videyo sou konsekans dezas yo

- DRR108 - Documentaire : Haïti : Risque de désastres naturels  
<http://kalficom.com/troussegrd/main.html?lang=fr#>
- 3 minutes après le séisme du 12 janvier 2010 en Haïti  
<https://www.youtube.com/watch?v=dxyCqkQ0Src>
- Inondations Cap Haïtien novembre 2014  
<https://www.youtube.com/watch?v=emkj-0v63WQ>
- Cyclone Gonaives 2008  
<https://www.youtube.com/watch?v=LvcizzZw728>

## Anèks 2- Imaj sou danje ki kapab rive

- Tempête Isaac (MINUSTAH)

<https://www.flickr.com/photos/minustah/albums/72157631238239962>

- Hurricane Thomas Novembre 2010(MINUSTAH)

<https://www.flickr.com/photos/minustah/albums/72157625324313302>

- Cyclone Gustav MINUSTAH)

<https://www.flickr.com/photos/minustah/albums/72157624688830254>



















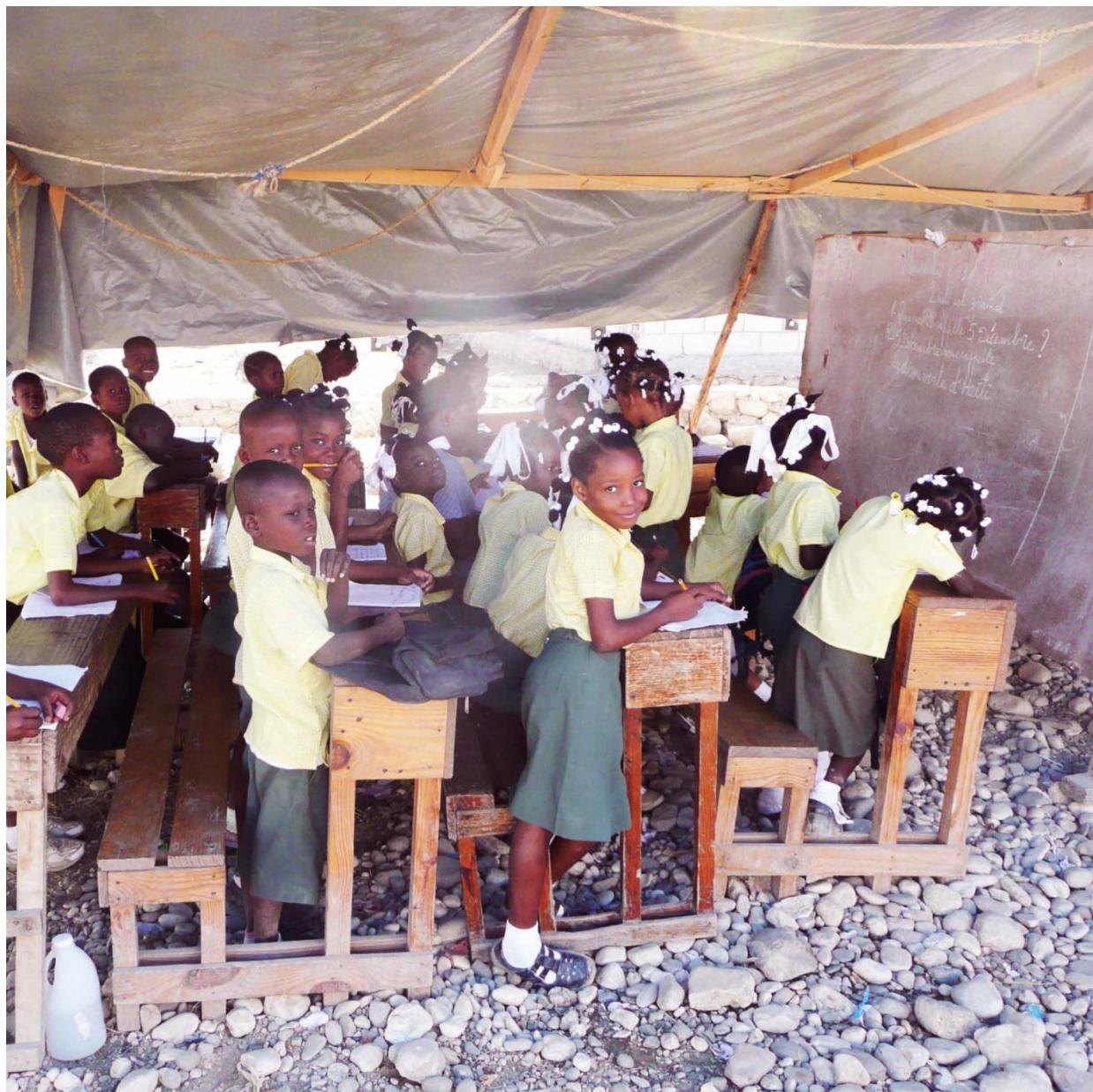
### Anèks 3: Imaj sou dega ki fèt sou dezas nan edikasyon

- Ecole utilisée comme abris temporaire
- <https://www.flickr.com/photos/minustah/albums/72157624688830254>
- Ecole détruite en Sichuan Chine  
[https://www.google.ht/search?q=catastrophes+education&espv=2&biw=1366&bih=667&source=lnms&tbo=isch&sa=X&ved=0ahUKEwiKy4DtZnMAhWEPB4KHYHKBrYQ\\_AUIBigB#tbm=isch&q=%C3%A9cole+d%C3%A9truite+catastrophe&imgrc=hGlzdAtotAhJfM%3A](https://www.google.ht/search?q=catastrophes+education&espv=2&biw=1366&bih=667&source=lnms&tbo=isch&sa=X&ved=0ahUKEwiKy4DtZnMAhWEPB4KHYHKBrYQ_AUIBigB#tbm=isch&q=%C3%A9cole+d%C3%A9truite+catastrophe&imgrc=hGlzdAtotAhJfM%3A)
- Enfants traumatisés  
[https://www.google.ht/search?q=catastrophes+education&espv=2&biw=1366&bih=667&source=lnms&tbo=isch&sa=X&ved=0ahUKEwiKy4DtZnMAhWEPB4KHYHKBrYQ\\_AUIBigB#tbm=isch&q=%C3%A9cole+d%C3%A9truite+catastrophe&imgrc=Aj1IVbqPreslM%3A](https://www.google.ht/search?q=catastrophes+education&espv=2&biw=1366&bih=667&source=lnms&tbo=isch&sa=X&ved=0ahUKEwiKy4DtZnMAhWEPB4KHYHKBrYQ_AUIBigB#tbm=isch&q=%C3%A9cole+d%C3%A9truite+catastrophe&imgrc=Aj1IVbqPreslM%3A)
- Enfants dans une structure écolière temporaire  
<https://consortiumedt.files.wordpress.com/2015/08/urgence.png>

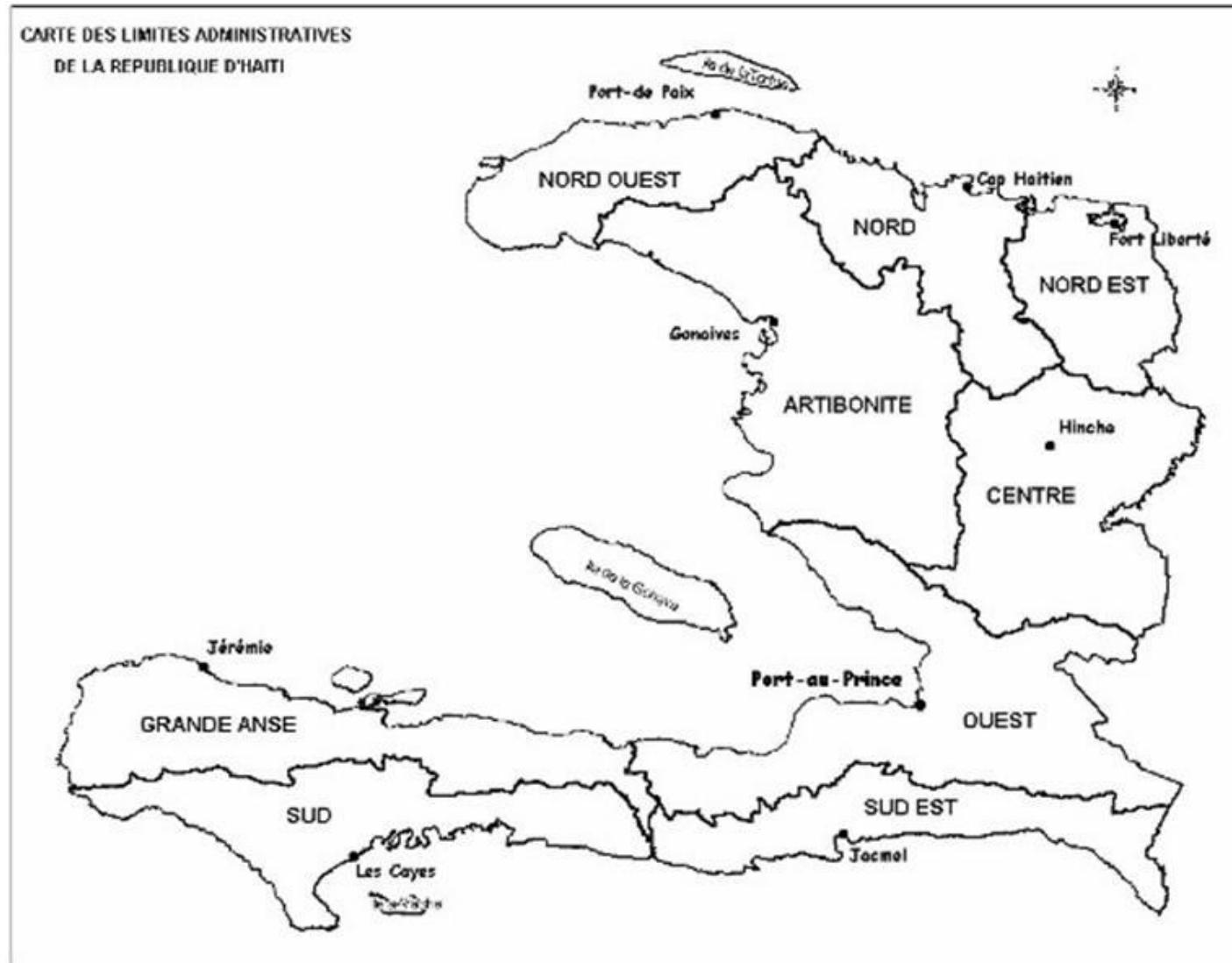








#### Anèks 4- Kat d Ayiti



## Anèks 5- kat ris yo

Annexe 5.1. Carte Multi-risques (Humanitarian Information Unit)

Annexe 5.2. Carte des trajectoires des cyclones (OXFAM)

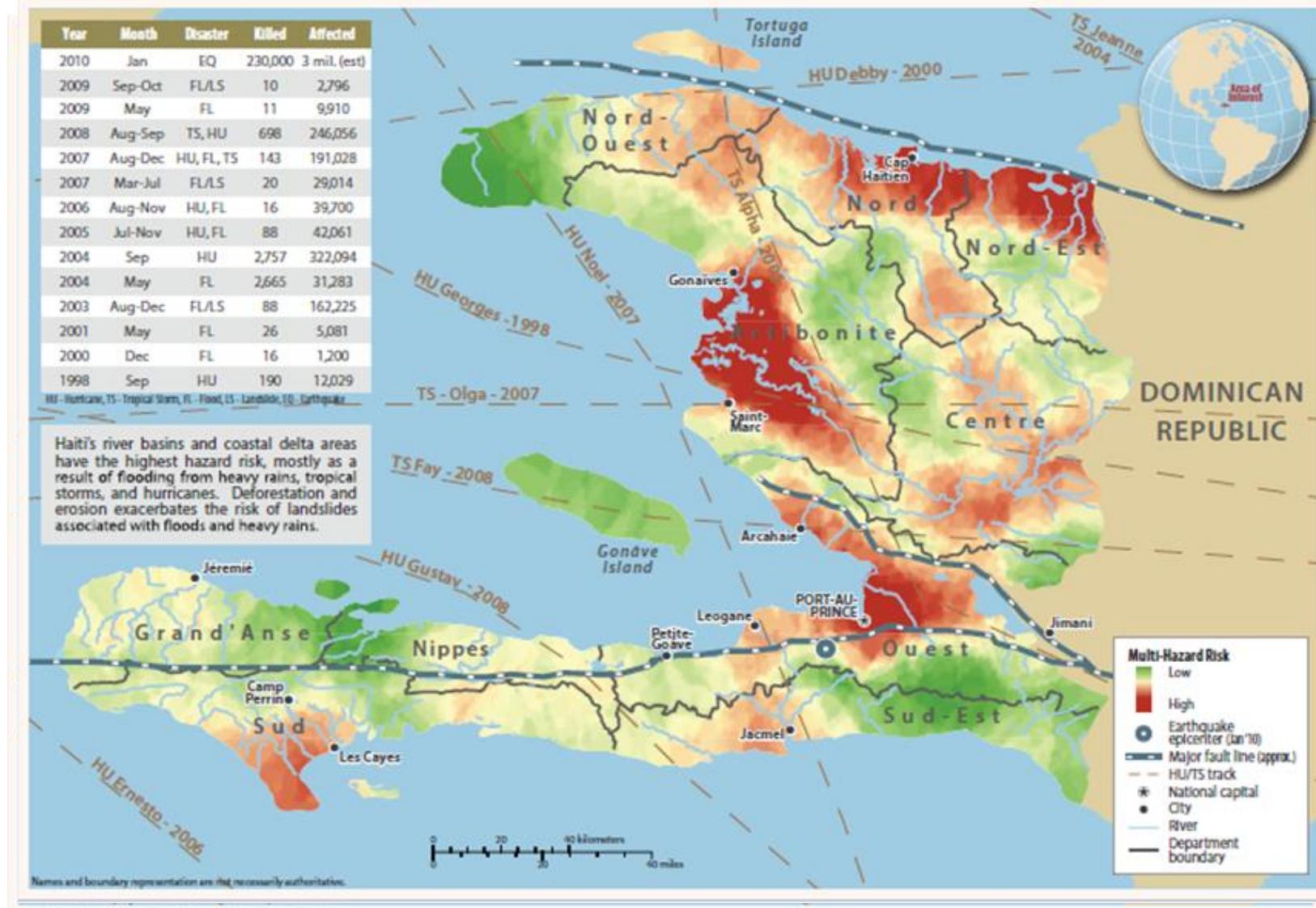
Annexe 5.3. Carte risque inondation (OXFAM)

Annexe 5.4. Carte risque glissement de terrain (OXFAM)

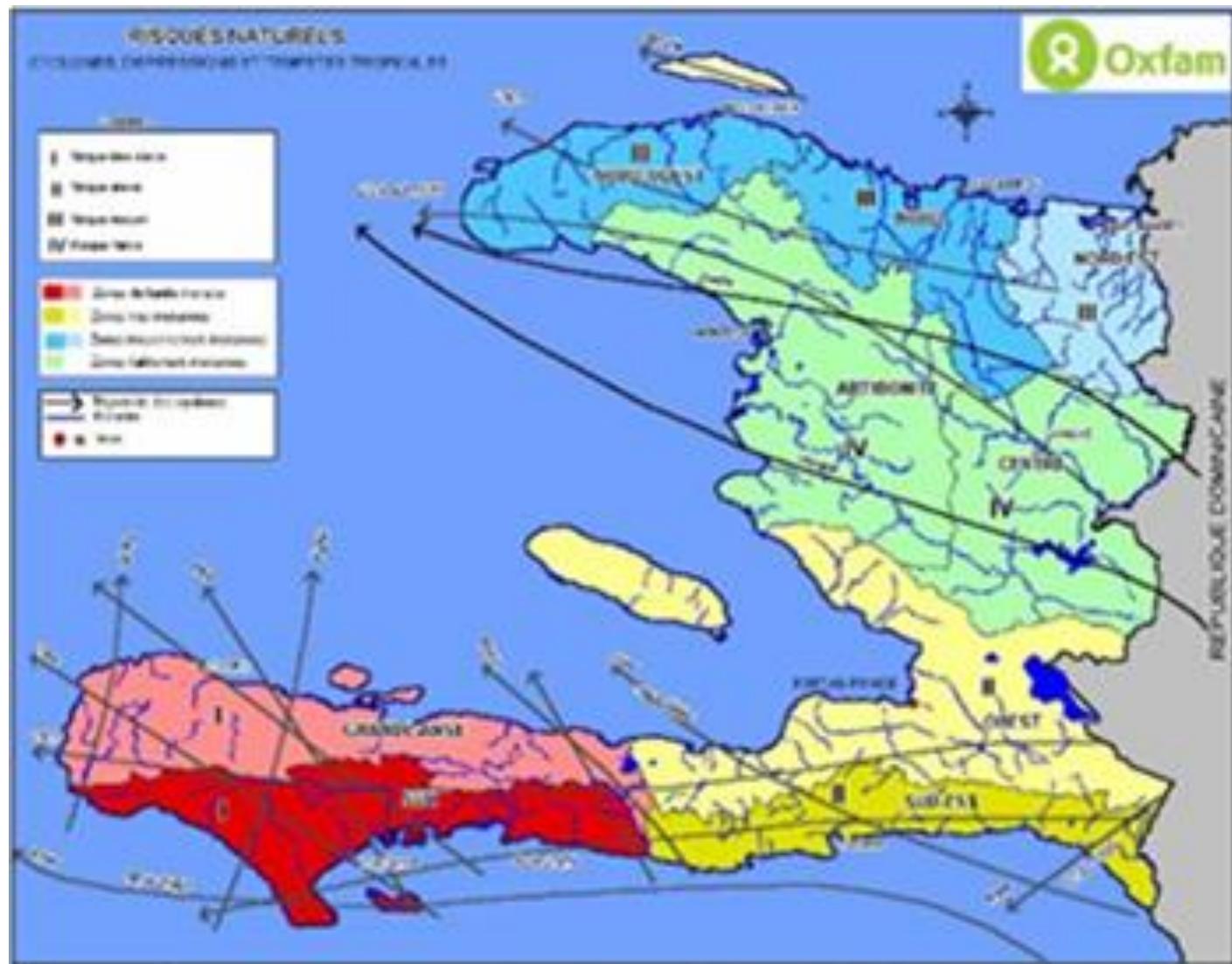
Annexe 5.5. Carte risque sécheresse (OXFAM)

Annexe 5.6. Carte risque sismique (OXFAM)

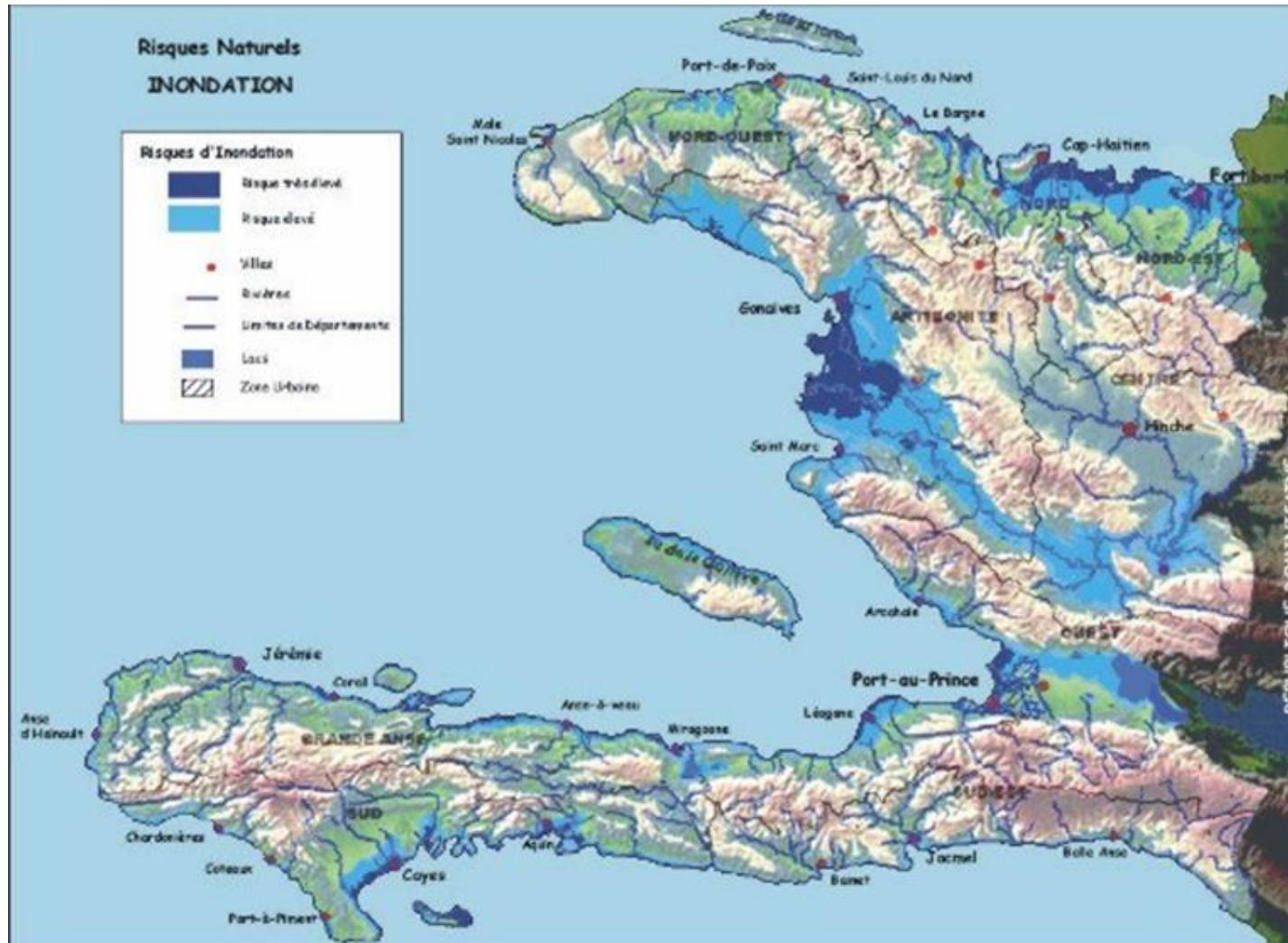
## Anèks 5.1- Kat plizyè risk



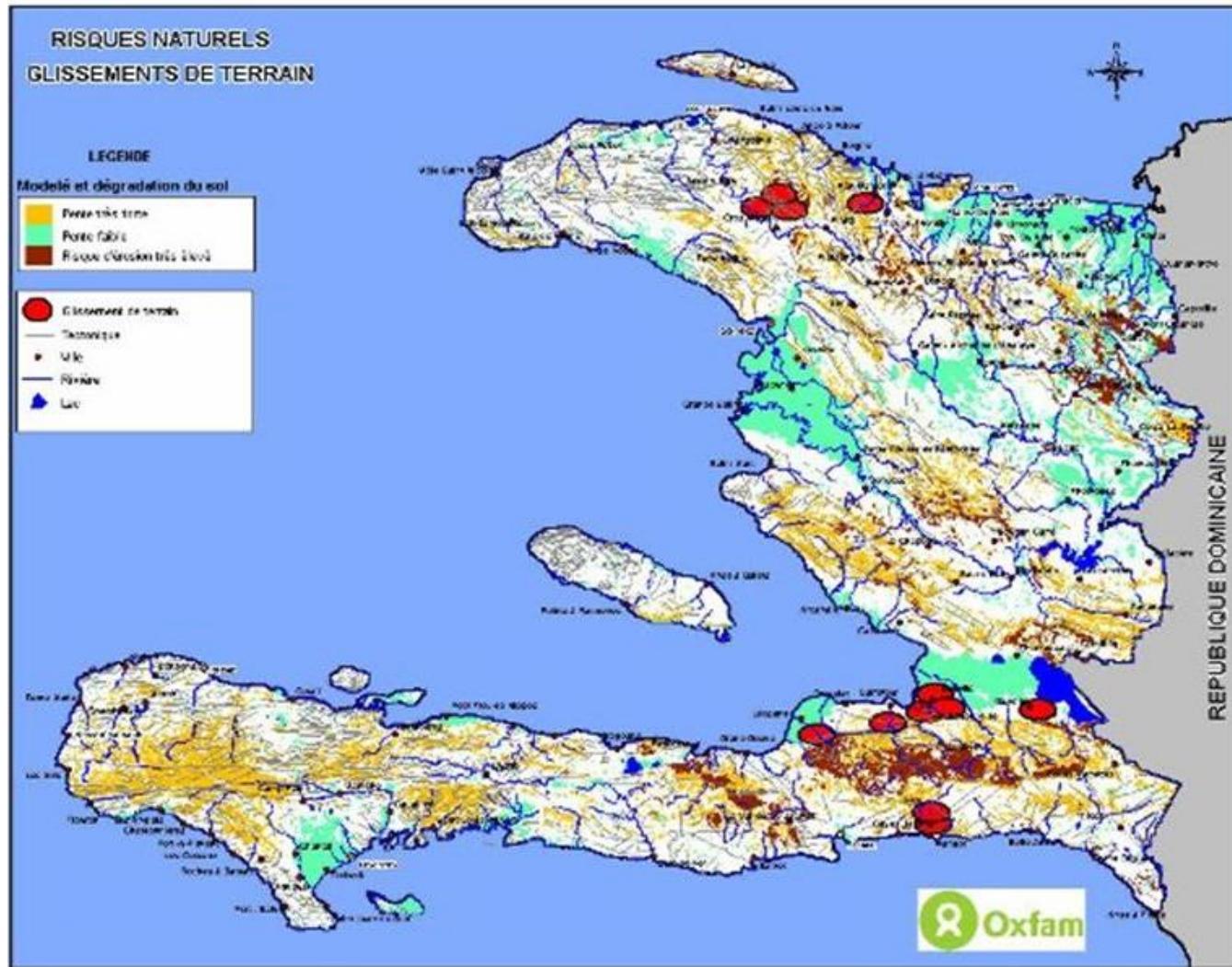
## Anèks 5.2- Kat wout syklòn yo



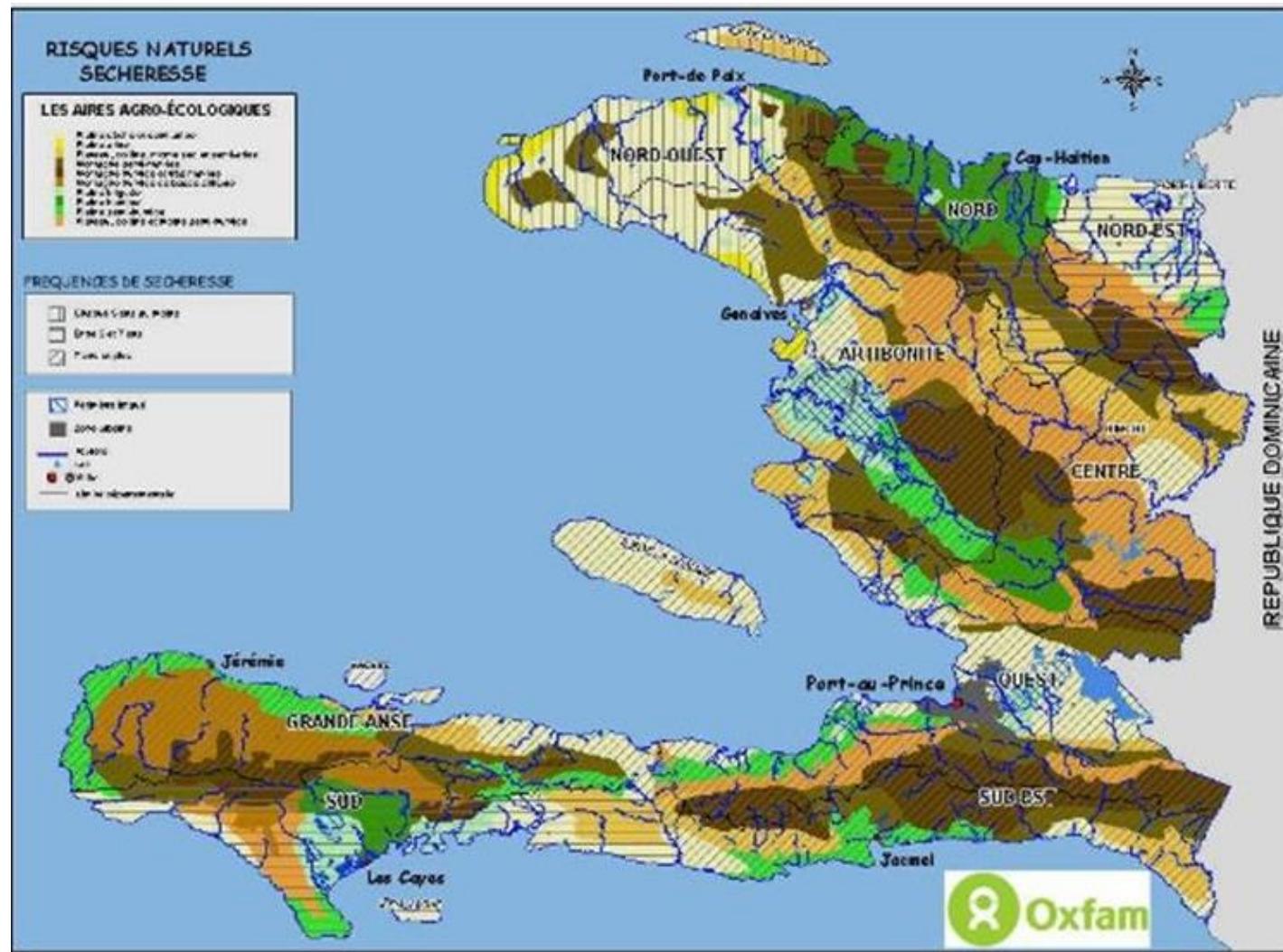
### Anèks 5.3- Kat risk inondasyon



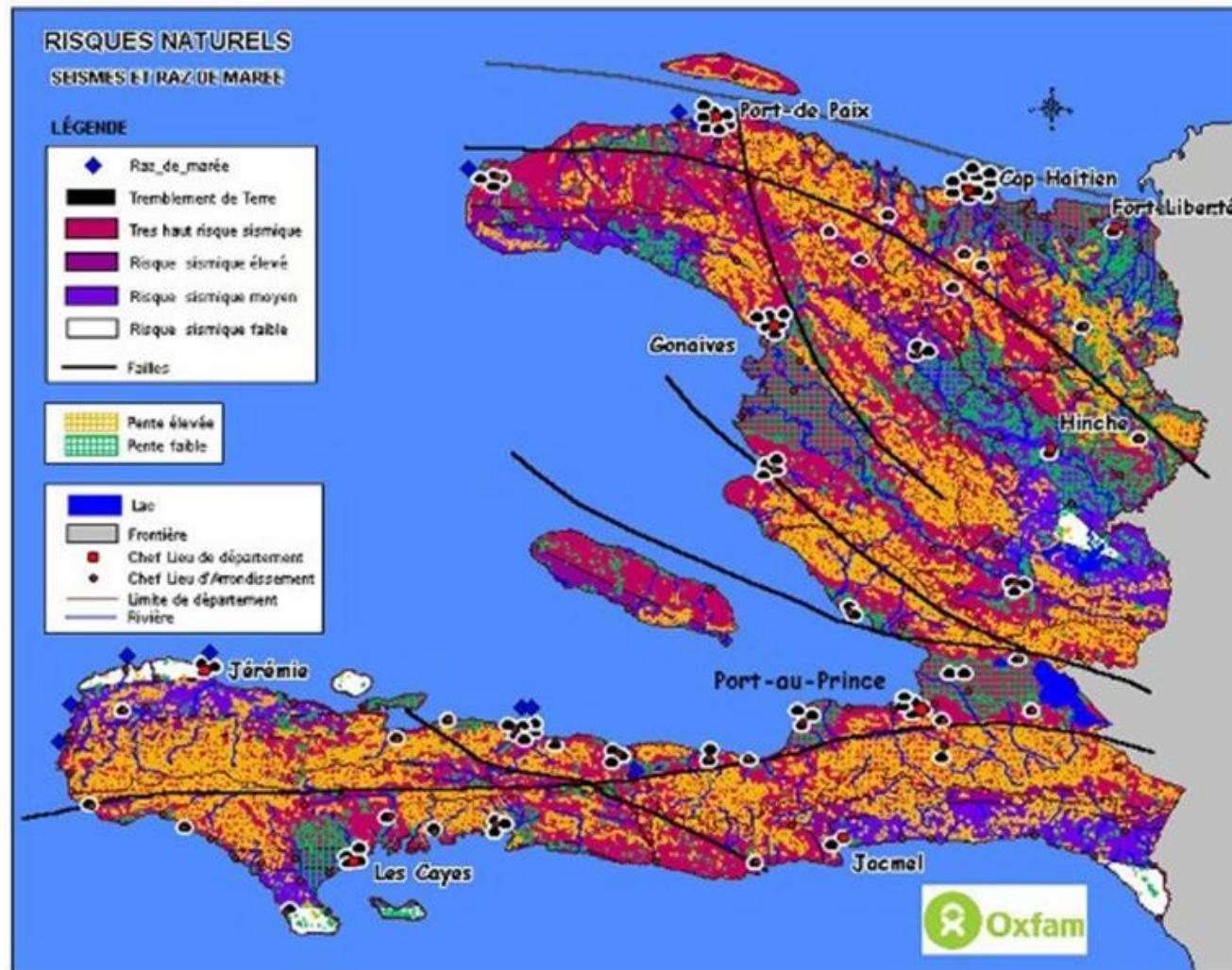
Anèks 5.4- Kat ris glisman teren yo



## Anèks 5.5 – Kat ris sechrès yo

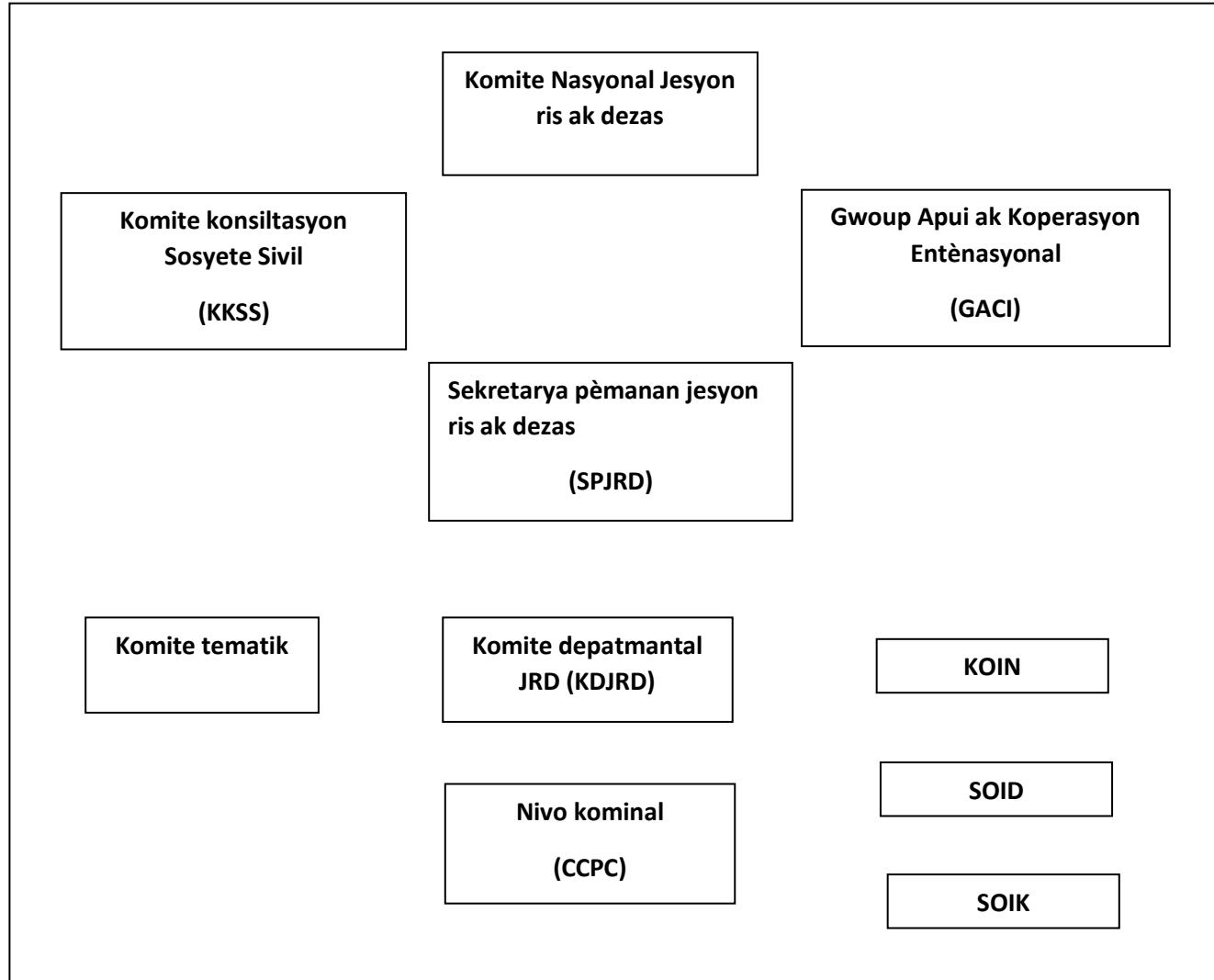


## Anèks 5.6. Kat ris tranblemanntè

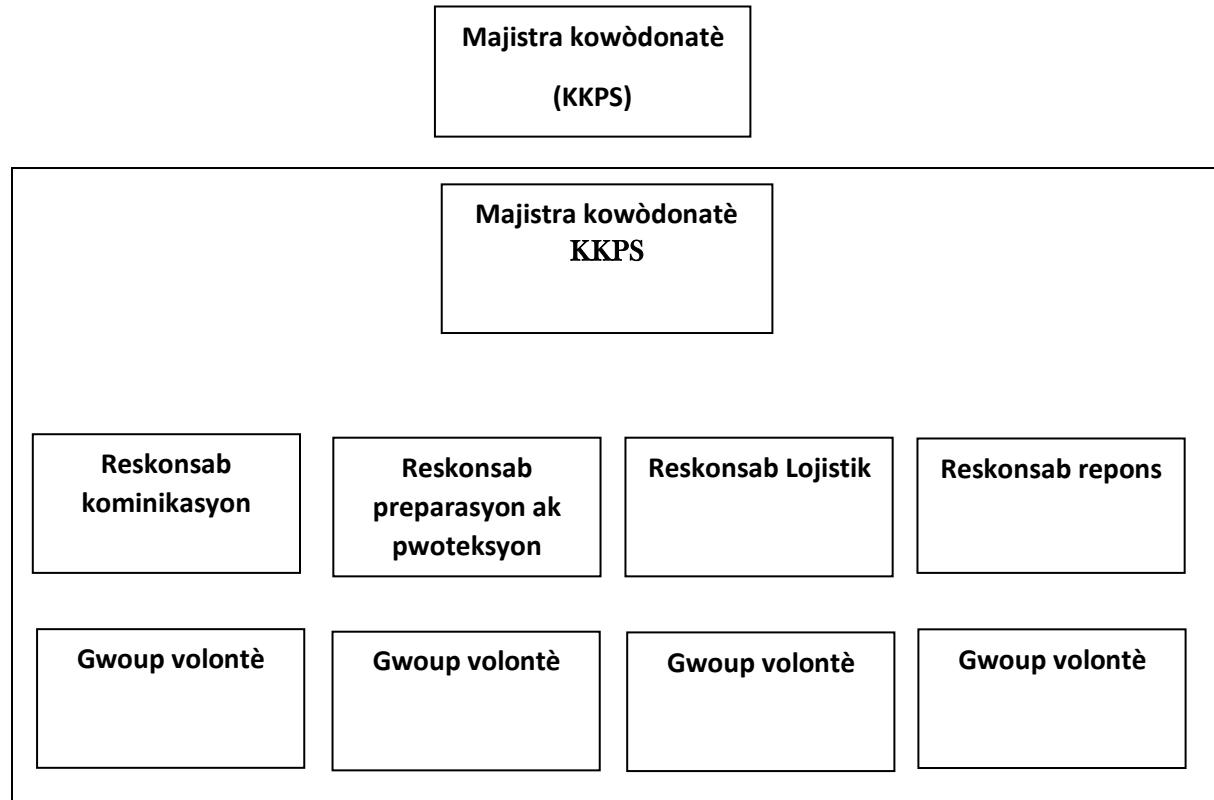


Anèks 6: sistèm pou enstitisyon jere ris ak dezas

Anèks 6.1: Òganigram Sistèm Nasyonal Jesyon ris ak dezas

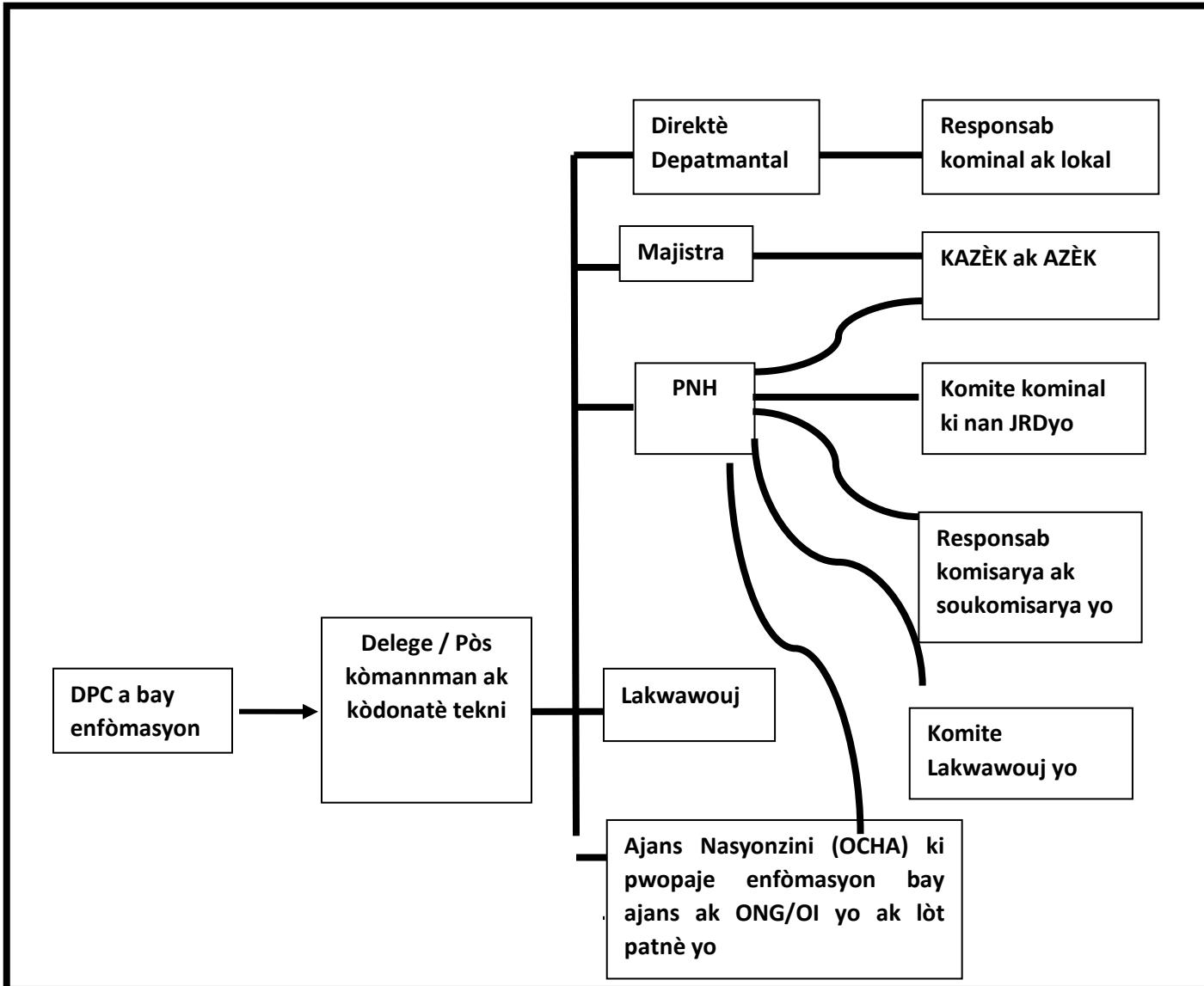


## Anèks 6.2 : Fòmasyon komite kominal pwoteksyon sivil (KKPS)

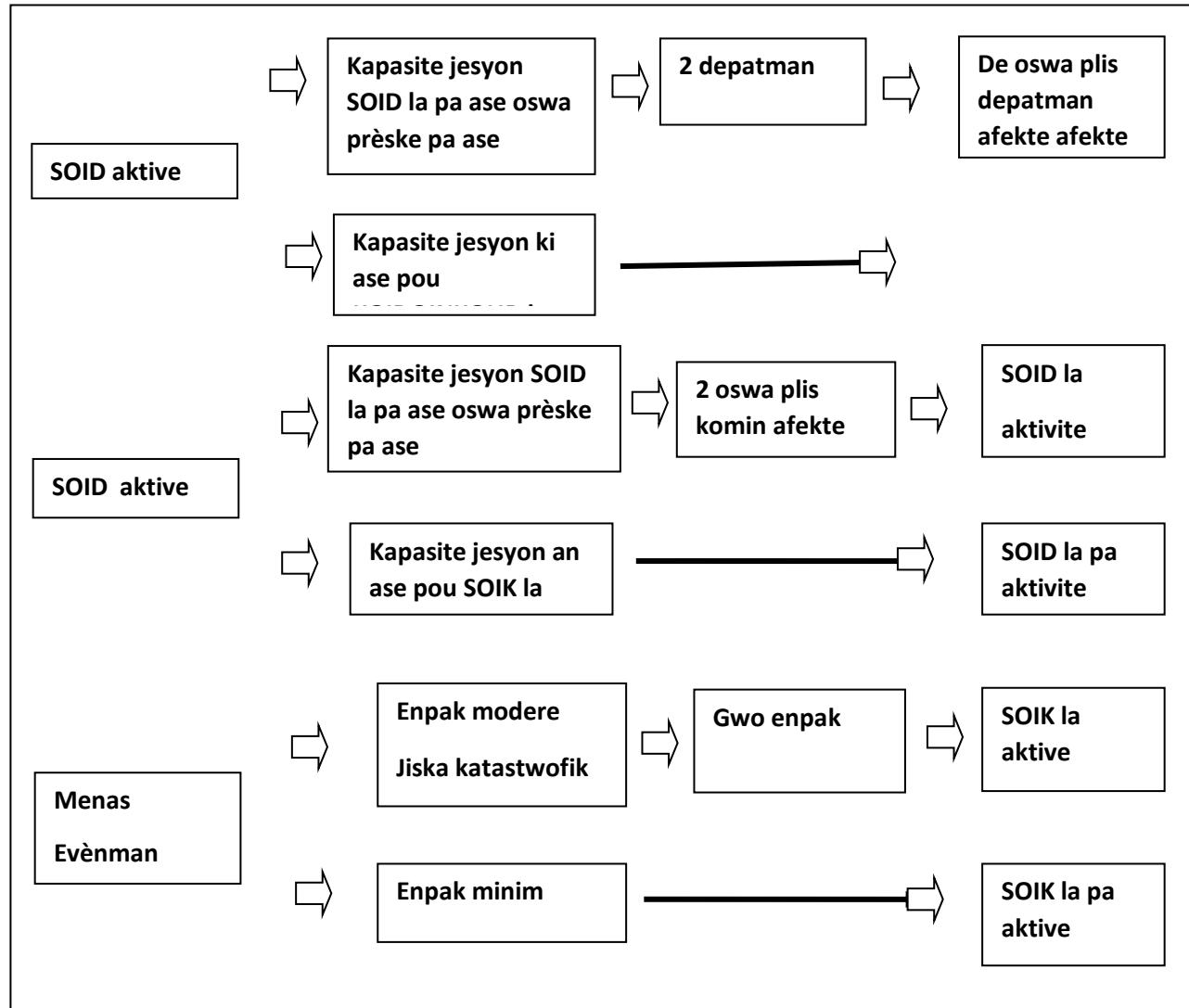


Sous: Analyse des capacités du SNGRD, MICT-DPC, Haïti

### Anèks 6.3 : Etap avètisman nan nivo nasyonal ak nan nivo lokal

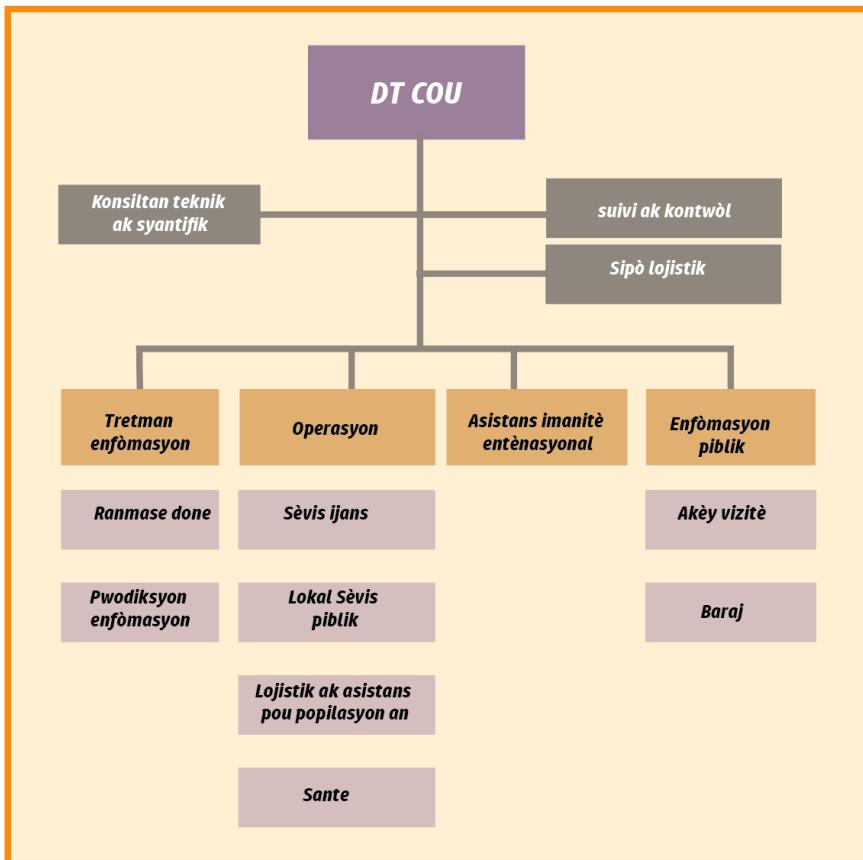


**Anèks 6.4: Chèn kòmannman lè gen katastwòf**



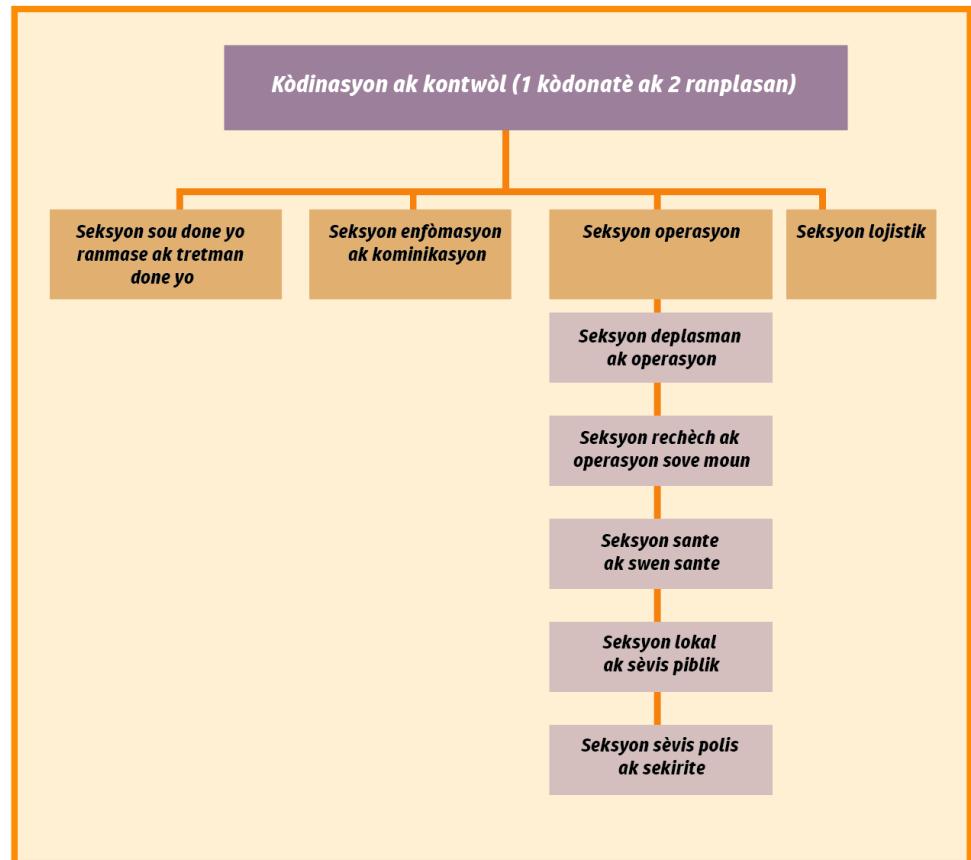
## Anèks 6.5: Òganizasyon fonksonèl Sant Operasyon Ijans Nasyonal (SOIN) ak Depatmantal (SOID)

### Jan Sant operasyon ijans nasyonal la òganize



Sous: Analyse des Capacités du SNGRD, MICT-DPC Haïti 2013

### Jan Sant operasyon ijans depatmantal la òganize



Sous: Analyse des Capacités du SNGRD, MICT-DPC Haïti 2013

Sous: Analyse des capacités du SNJRD, MIKT-DPS, Haïti 2013

**Anèks 7 : Badj ak enstitisyon ki reprezante pou jwèt wò la<sup>41</sup>**

**Nan nivo santral :**

- **Ministè sante piblik ak popilasyon (MSPP)**
- **Ministè travay piblik, transpò ak komunikasyon (MTPTK)**
- **Ministè Agrikilti, resous natirèl ak devlopman riral (MARNDR)**
- **Ministè afè Sosyal (MAS)**
- **Ministè Anviwònman (MDE)**
- **Ministè planifikasyon ak koperasyon ekstèn (MPKE)**
- **Ministè ekonomi ak finans (MEF)**
- **Direksyon pwoteksyon sivil (DPS)**
- **Kwa wouj Ayisyèn (KWA)**

**Nan nivo desantralize :**

- **Majistra**
- **Kòdonatè teknik depatmantal**
- **Direktè depatmantal edikasyon**
- **Direktè lekòl**
- **Pè/ pastè legliz lokal**
- **Brigadye**
- **Elèv**
- **Lapolis**
- **Konsèy administrasyon ak seksyon kominal (KASÈK)**
- **Pwofesè**

---

**SISTÈM NASYONAL JESYON ris AK KATASTWÒF Plan nasyonal entèvansyon DOKIMAN TRAVAY, 2001**

---

<sup>41</sup> SYSTEME NATIONAL DE GESTION DES RISQUES ET DES DESASTRES Plan national d'intervention DOCUMENT DE TRAVAIL, 2001

**Anèks 8: Evalyasyon kalitativ rapid menas danje natirèl**

Kantite moun

Sifas [km<sup>2</sup>]

Dat:

Evalyasyon kalitativ rapid menas danje natirèl											
KATASTWÒF (MENAS)		JAN YO RIVE		MAYETID / ENTANSITE		PWEN.T		KÒMANTÈ			
	Souvan	Pa souvan	Ra	JAMÈ	Pwen	wo	ba	p.k	pwen		
Ouragan, siklòn, tifon											
Inondasyon											
Tanpèt											
Gwo dlo k ap desann bridzoukou											
Sechrès											
Dife nan forè											
Tè ki glise											
Wòch k ap tonbe											
Tramblemanntè											
Teren ki vin likid											
Vòlkan ann aktivite											
Lòt											
<b>TOTAL</b>											

Jan yo rive: Souvan=4 (yon fwa pou pi piti 1 ou 2 an), pa souvan=3, ra=2(yon fwa chak syèk pou pi piti), Jamè=0

Mayetid /Entansite : wo=3, fèb=1, p.k (pa konnen)=0

Pwen T. = pwen jan yo rive x pwen mayetid

Si pwen total la  $\geq 4$ , ebyen evalye frajilite a

**Anèks 9: Evalyasyon kalitatif frajilite**

Evalyasyon kalitatif frajilite						
KALITE	KRITÈ	WI	NON	PA KONNEN	PWEN	KÒMANTÈ
<b>Popilasyon</b>	Èske timoun yo, pwofesè yo ak pèsonèl lekòl la yo ka viktim?					
<b>Lokal</b>	Èske lokal la ka viktim? Èske					
<b>Kominikasyon</b>	Èske mwayen komunikasyon yo ka sibi domaj (telefòn, radyo)?					
<b>Sèvis</b>	Èske wout yo, chemen ki mennen nan lekòl la ka sibi domaj?					
	Èske lopital yo ak sant sante ki nan alantou yo ka sibi domaj?					
	Èske sistèm distribisyon dlo a ka sibi domaj?					
	Èske tretman dlo a ka sibi domaj?					
	Èske fil kouran yo ka sibi domaj?					
	Èske mwayen pou yo jwenn bwa ak gaz yo ka sibi domaj?					
	Èske fil wot tansyon yo ka sibi domaj?					
<b>Anviwònman</b>	Èske izin oswa biznis chimik ak biznis ki vann gaz yo ka sibi domaj?					
	Èske pwodui danje yo ka sibi domaj?					
	Èske lè a ka anpwazonnen?					

	Èske dlo yo ka anpwazonnen?				
	Èske pyebwa yo ka detwi?				
	Èske bêt yo ka viktim?				

Frajilite Sosyal	Èske gen fanmi ki izole?				
	Èske gen gwoup la ki pi fasil viktim?				
	Èske gwoup minorite yo kapab kapab yon pwoblèm si gen katastwòf?				
	Èske posiblite pou moun jwenn fòmasyon ak edikasyon reprezante yon pwoblèm si gen katastwòf?				
	Èske relasyon ant divès kouch nan sisyete a menase si gen katastwòf?				
	Èske povrete kapab yon pwoblèm si gen katastwòf?				

Frajilite ekonomik	Èske gen antrepriz enpòtan k ap sibi domaj?				
	Èske gen aktivite mwayenn biznis ak ti biznis ki jwe yon wòl kapital nan sisyete a k ap sibi domaj akòz katastwòf la?				
	Si gen yon ekonomi enfòmèl, èske l ap pran gwo frap?				
	Èske gouvènman an pral pèdi nan lajan li dwe rantre (% lajan l ap antre antou)?				

	Èske sistèm distribisyon piblik oubyen prive dlo oubyen kouran elektrik pral pran gwo frap?				

<b>Frajilite politik</b>	Èske gen siy enstabilite politik?					
	Èske jan òganizasyon administrayon ak politik peyi a pral sibi domaj?					
<b>Frajilite anviwònmantal</b>	Èske yo koupe anpil pyebwa?					
	Èske kantite dlo yo rale depase kantite ki renouvel?					

Pou repons WI: mansyone nivo frajilite 4= wo, 3=mwayen, 1=fèb

Pou repons NON: valè a =0

Pou PA KONNEN : valè a =2

**Anèks 10: Fich bilan jeneral. Egzèsis evalyasyon**

**Egzèsis evalyasyon**

**Bilan jeneral**

**Kote (Non ak adrès zòn nan):**

.....  
.....

**Karakteristik egzèsis la:** .....

**Òganizasyon:**

**Jou:** .....

**Dat:** .....

**Lè:** .....

**Kantite moun yo deplase:** .....

Vizitè: .....

Lòt bagay (esplike):.....

**Moun yo te anonse egzèsis la:**.....

Komite kriz la	(jou)	(Lè)	Ni youn, ni lòt
Pèsonèl la	(jou)	(Lè)	Ni youn, ni lòt
Vizitè yo	Wi	non	

**Fòmasyon avan deplasman/rapèl konsiy:**

**Èske yo te fè yon seyans sou deplasman moun pou pèsonèl la:**  wi  non

**Si seyans lan te fèt:**

kèk minit avan deplasman an  kèk è d tan avan deplasman an  kèk jou avan deplasman an

**Dat seyans lan te fèt:**

**Tèm fòmasyon an te abòde:**

.....  
.....  
.....

**Obsèvatè ki te suiv egzèsis la:**

**Èske yo te mennen obsèvatè yo kote a?**  wi  non

**Si repons lan se wi, konbyen:**

**Kote yo te suiv egzèsis la:**

.....  
.....

## Respè règ ak konsiy

Ki bò alam nan te deklannche?			
Èske siyal la te deklannche san difikilite?	wi		non
Èske yo te tandé siyal klè nan tout lokal yo?	wi		non
Èske tout fenèt nèt te fèmèn?	wi		non
Èske tout pòt nèt te fèmèn epi seri yo te ouvè?	wi		non
Èske tout afé moun yo deplase yo nèt te rete nan lokal yo?	wi		non
Èske moun ki te la deplase moun yo te gen lis pou yo fè apèl/kontwòl moun ki la?	wi		non
Si repons lan se wi, nan ki lokal?			
Pandan y ap deplase moun yo, konbyen moun ki tounen kote yo te soti a?			
Lè deplasman an fini, èske te toujou gen moun nan lokal yo?	wi		non
Èske gen moun ki te sèvi ak espas pou yo mete moun an sekirite yo?	wi		non
Diran trajè soti nan lokal yo kite yo rive divès kote yo rasable moun yo, èske deplasman an te fèt san moun pa pouse moun?	wi		non
Si youn t ap pouse lòt, èske plizyè nan rezon pi ba yo sanble te lakòz sa:			
<input type="checkbox"/> atè a te chaje ak mèb ki jennen moun			
<input type="checkbox"/> konpòtman moun ki eksite			
<input type="checkbox"/> espas pou moun sikile twò etwat pou menen nan pwoche espas la			
<input type="checkbox"/> yon lòt rezon			
Èske kantite moun yo te deplase yo te konplè?	wi		non
Èske yo te renmèt reskonsab komunikasyon ak moun deyò yo lis moun ki manke yo ak kote yo ta ka ye (espas pou moun tann an sekirite oubyen yon espas ki sanble ak sa, sèvis, etaj, eks.) pou l enfòme ekip sekou yo?	wi		non
Konbyen tan deplasman an te pran?			
Èske yon rezime te fèt touswit apre egzèsis la?	wi		non
Èske retou nan lokal yo te satisfè moun yo?	wi		non
Lakwa Wouj Ayisyèn, Lapolis nasyonal oubyen Pwoteksyon sivil te patisipe nan egzèsis la?	wi		non
Si repons lan se wi, eslike wòl yo te jwe (obsèvatè, konseye, entèvansyon sekou, eks.)			

## Pwochen egzèsis

Apre egzèsis la, nou te konstate gen bagay ki pa mache:

wi

non

Si repons lan se wi, men kèk bagay ki dwe fèt avan pwochen egzèsis la:

Sa ki dwe fèt	Moun ki reskonsab	Dat pou l fèt

Dat pwochen egzèsis demonstrasyon an: .....

Dat.....

Kòdonatè komite JRD siyen non l.....

### Anèks 11: Fich obsèvasyon egzèsis evalyasyon

Kote (non konplè zòn nan ak adrès li)

Obsèvatè:

Siyati ak non: .....

Wòl moun nan:

Kote obsèvasyon an fèt pandan egzèsis la:

Karakteristik egzèsis la:

Dire egzèsis la:

Dat:

Lè:

**Kantite moun yo deplase:**.....

Vizitè.....

Lòt bagay (esplike)

**Tan deplasman an te pran:** .....

	wi	non	Remak
Tout moun nan espas la te tande siyal alam nan			
Tout mount e deplase			
Gen moun ki te sèvi ak espas pou yo mete moun an sekirite a			
Tout moun te respekte konsiy: "Pa tounen dèyè a"			
Tout moun te ale nan espas pou yo mete moun an sekirite a			
Yo te konte moun yo san difikilte			
<b>Deplasman</b>			
Moun yo deplase kou alam nan sonnen an			
Moun yo deplase nan lòd ak disiplin			
Yo byen akonpaye moun ki mal pou deplase yo			
Yo bay vizitè yo bon atansyon			
<b>Enstalasyon teknik espesyal</b>			
Ekipman ki fè alam nan sonnen yo te fonksyone byen			
Aparèy pou etenn dife yo te fonksyone byen			
<b>Jan yo sèvi ak konsiy yo</b>			
Yo pran swen moun ki blese yo			
Yo koupe kouran an			
Yo dekonekte gaz pwopàn nan kizin nan			
<b>Leson nou aprann nan konsta ak rezulta obsèvasyon yo:</b>			

Dat: .....

Obsèvatè a siyen non li:.....

## Anèks 12 Fich evalyasyon egzèsis deplasman

Non kote a	
Dat	
Lè	
Tan deplasman an pran	

### Moun ki te deklannche alam nan:

- kòdonatè a
- yon lòt moun (bay non li ak wòl li)
- pa aksidan
- lòt fason (esplike)

<b>Respè konsiy jeneral yo</b>			
Tout moun te tande son alam nan		wi	non
Tout moun te deplase		wi	non
Si tout pa t deplase, konbyen ki te rete nan kay yo?			
Tout moun t ale kote yo pou yo an sekirite yo		wi	non
Èske gen moun ki te antre nan lokal yo etan alam nan t ap sonnen?		wi	non
Èske pòt yo te fèmen (san yo pa klete)?		wi	non
Respè règ espesyal yo			
Reskonsab resansman ak jesyon pèsonèl ak piblik la kòdone rive moun yo ak kote y ap mete elèv yo dapre konsiy yo te repete nan moman egzèsis yo		wi	non
Kote yo rankontre a, sekouris yo bay mou ki ta kapab viktim yo premye swen		wi	non
Kòdonatè a ranmase enfòmasyon manm pèsonèl la yo sou sitiyasyon an, li kontakte yo, li transferee enfòmasyon an bay otorite yo ak sèvis sekou yo epi li rete disponib.		wi	non
Reskonsab lojistik la malèt ijans lan disponib.		wi	non
Konpòtman moun yo deplase yo			
Yo deplase touswit apre alam nan deklannche		wi	non
Yo deplase nan lòd ak disiplin		wi	non
<b>Kòmantè</b>			

Dat: .....

Moun ki fè rapò a: .....

### Anèks 13: Jès ki sove moun

	Tramblemann tè	Lanmè ki moute	Siklòn	Inondasyon
Avan	<p>-Idantifye ris nan kominote, nan lekòl, ak lòt kote moun abitye rasanble epi amelyore yo.</p> <p>-Prepare yon plan deplasman epi fè moun konnen li.</p> <p>-Fè egzèsis sou fason n ap deplase.</p> <p>-Chache zòn pou n rasanble yo.</p> <p>-Prepare popilasyon an sou jès pou yo fè si gen tramblemann tè.</p> <p>-Sansibilize popilasyon an pou yo konstwi pou kay yo reziste lè gen tramblemann tè.</p> <p>-Prepare yon sak ki gen: radyo, pil ki ka rechaje, manje, dlo pou moun bwè, medikaman, papye ki nesesè (paspò, kat idantite), rad, bouji, alimèt...</p>	<p>-Enfòme popilasyon an nan radyo ak nan televizyon san fè kè yo kase;</p> <p>-Fè manm fanmi yo konnen danje lanmè ki moute;</p> <p>- Prepare yon sak ki gen: radyo , pil ki ka rechaje, manje, dlo pou moun bwè, medikaman, papye ki nesesè (paspò, kat idantite), rad, bouji, alimèt...</p> <p>-Mete papye enpòtan ak lajan nan yon sachè plastic</p>	<p>-Koute radyo nasyonal ou lokal</p> <p>- Deplase si ototorite nan zòn nan di zòn nan danje;</p> <p>- Prepare yon sak ki gen: radyo , pil ki ka rechaje, manje, dlo pou moun dwè, medikaman, papye ki nesesè (paspò, kat idantite), rad, bouji, alimèt...</p> <p>-Mete papye enpòtan ak lajan nan yon sachè plastik</p>	<p>- Prepare yon sak ki gen: radyo , pil ki ka rechaje, manje, dlo pou moun dwè, medikaman, papye ki nesesè (paspò, kat idantite), rad, bouji, alimèt...</p> <p>-Mete papye enpòtan ak lajan nan yon sachè plastik</p>

Pandan	<ul style="list-style-type: none"> <li>-Ale lwen fenèt</li> <li>-Rete nan kwen yon mi</li> <li>-Sèvi ak bra nou pou n pwoteje tèt nou.</li> <li>-Kache anba yon tab</li> <li>-Pa rete anba anyen ki ka kraze: eskalye, pon, kay ansyen...</li> <li>-Apre premye sekous la, soti nan sal la touswit nan lòd;</li> <li>-Rete an gwoup nan espas pou nou an sekirite a;</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>-Kouri annòd ale sou tèt mòn oubyen nan mitan zile a;</li> <li>-Rete lwen lanmè a;</li> <li>-Tande anons radyo tout tan.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>-Tande radyo san rete;</li> <li>-Poze san nou epi suiv sa k ap pase;</li> <li>-Identifye kote ki pi solid nan kay la epi rete la;</li> <li>-Ale lwen vitrin;</li> <li>-Kontwole si kay la rete solid.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>-Kite zòn ki gen ris yo epi suiv konsiy Pwoteksyon sivil ayisyen yo;</li> <li>-Identifye granmoun aje ak andikape epi ede yo;</li> <li>-Pa janbe rivy'e ni ravin a pye, ni nan machine, ni sou bêt;</li> <li>-Si sa posib, moute kote ki wo.</li> </ul>
aprè	<ul style="list-style-type: none"> <li>-Veye lòt sekous yo;</li> <li>-Ale lwen zòn lanmè pou sizanka lanmè a moute;</li> <li>-Mennen moun ki blese nan sant sante;</li> <li>-Pote moun ki pèdi kay yo sekou;</li> <li>-Devlope ladrès pou n diminye ris pou n viktим pi devan.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>-Tande radyo sou pou n konnen lè danje a pase;</li> <li>-Suiv lòd Pwoteksyon sivil yo avan nou tounen lakay nou;</li> <li>-Pote moun ki pèdi kay yo sekou;</li> <li>-Devlope ladrès pou n diminye ris pou n viktим pi devan.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>-Tann yo di pa gen danje ankò avan nou soti;</li> <li>-Atansyon ak dlo lanmè k ap moute;</li> <li>-Ede moun ki pèdi kay yo ale nan abri yo ki la pou sa;</li> <li>-Ale lwen bagay ki kapab tonbe: tòl, planch, pyebwa...</li> <li>-Pa touche fil elektrik ki tonbe;</li> <li>-Evalye dega yo;</li> <li>-Devlope ladrès pou n diminye ris pou n viktим pi devan.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>-Respekte konsiy otorite lokal yo ak Pwoteksyon sivil avan nou tounen lakay nou;</li> <li>-Fè Pwoteksyon sivil konnen tout danje nou wè; moun ki disparèt, blese, mò;</li> <li>-Bay moun ki pèdi kay yo èd;</li> <li>-Evalye dega ak bezwen;</li> <li>-Devlope ladrès pou n diminye ris pou n viktим pi devan.</li> </ul>

**Anèks 14: Anyè kriz**

<b>ANYÈ KRIZ</b> <b>ENSTITISYON KI FÒME KOMITE KRIZ JRD , KLÈ JRD AK LIS SEKOURIS</b>		
<b>OTORITE</b>		
Enstitisyon	Non ak fonksyon	Nimewo telefòn
Meri		
DPS		
...		
SEKOU		
SAN (SANT ANBILANSYE NASYONAL)		
<b>RESKONSAB KI SOU PLAS</b>		
<b>KOMITE KRIZ</b>		
<b>KOMITE JRD</b>		
Non	Fonksyon	Telefòn

**Modil fòmasyon JRD -Dokiman sipò**

<b>MOUN KI FÒME POU BAY PREMYE SEKOU</b>	
Non yo	Nimewo telefòn yo

<b>KLÈB JRD</b>		
Non yo ak siyati yo	Fonksyon	
<b>MOUN KI GEN DIFIKILTE POU DEPLASE</b>		
Non yo ak siyati yo	Kote yo ye nan lokal la	Kalite andikap

## **Mèsi bokou (pwojè a poko fini)**

Dokiman sa a se rezulta yon travay koperasyon ant MENFP, DPC ak UNESCO ann Ayiti. Zouti sa a pa t ap la san konkou patnè ki ede pwojè a amelyore kalite modi l la pou n reponn bezwen teren an, atant gouvènman an yo ak ak kominate edikasyon an pi byen.

Ekip teknik lan di patnè sa yo yon mèsi espesyal:

- Kad ak pèsonèl MENFP yo, espesyalman direksyon jeneral la (DJ), direksyon fòmasyon ak pèfeksyònman (DFP), direksyon ansèyman fondamantal (DEF), direksyon ansèyman segondè (DES), direksyon kourikoulòm ak kalite (DKK), sèvis api pedagojik (SAP) ak komite DDE Nò, Nodès, Nòdwès ak Lwès yo pou espètiz yo nan pedagoji ak pou anpil pwofesyonèl edikasyon yo mobilize pou pwojè a;
- Kòlèg DPC yo pou espètiz yo ak konkou teknik yo nan jesyon ris ak dezas. Prezantasyon espèryans yo sou pratik ki bay bon rezulta ede pwojè a ranfòse aspè syantifik materyèl la;
- Ekip PNUD Ayiti a ki apiye pwojè a ni nan nivo finans, ni nan nivo teknik nan kad Plan prevansyon ris tranblemanntè Grand Nò a.
- Tout espè ak òganizasyon ki te mete materyèl fòmasyon JRD yo a dispozisyon pwojè a; materyèl yo te premye dokiman travay preparasyon modil anseyan sa a, espesyalman Enj. Klod Prepti (BME), Enj. Meteye (SEMANAH), Terre des Hommes Suisse, OXFAM, ASB, IFRC, Lakwa Wouj Amerikèn, Lakwa Wouj Ayisyèn, Save the Children, Plan Ayiti, OFDA/USAID, World Vision.
- Kòlèg Sant Edikasyon ak entèvansyon Sosyal ki bay konkou yo nan travay la epi ki akonpaye tout demach la.
- Akademisyen, Kad ak pèsonèl Akademi Kreyòl Ayisyen (AKA) pou ankadreman ak asistans yo pote nan tradiksyon dokiman an nan lang kreyòl nan objektif pou pèmèt popilasyon an pi byen konprann nosyon sou Ris ak Dezas epi montre pi bon konpòtman nan sitiyasyon dezas natirèl.
- Kòlèg biwo UNESCO AYITI yo. Yo te yon patnè kle pou pwogrè damach pou mete JRS nan sistèm edikasyon fòmèl la, etan nou bay enterè timoun yo ak kominate lekòl la premye plas nan travay la.



